

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

**2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASINDA TÜRK DIŞ
TİCARETİNİN İNCELENMESİ**

Gökhan KURT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ALTAY

BİLECİK, 2011

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

**2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASINDA TÜRK DIŞ
TİCARETİNİN İNCELENMESİ**

Gökhan KURT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ALTAY

BİLECİK, 2011

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
JÜRİ ONAY FORMU

Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11.05.2011 tarih ve 51/4-b Sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 19.10.2011 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Gökhan KURT'un "2001 Ekonomik Krizi Sonrasında Türk Dış Ticaretinin İncelenmesi" konulu tez çalışması İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Yrd.Doç.Dr.Hüseyin ALTAY (İktisat Ana Bilim Dalı)

ÜYE : Yrd.Doç.Dr.Resul YAZICI (İktisat Ana Bilim Dalı)

ÜYE : Doç.Dr.Ahmet AK (Maliye Ana Bilim Dalı)

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

TEŐEKKÖR

Tez çalıőmamın her aşamasında yardımlarını ve katkılarını esirgemeyen başta Tez Danıőmanın değerli hocam Yrd.Doç.Dr.Hüseyin ALTAY'a, katkılarından dolayı Doç.Dr.Ahmet AK ve Yrd.Doç.Dr.Resul YAZICI hocalarıma ve desteklerini ve sevgilerini daima arkamda hissettiğim eőime, kızıma ve oğluma sonsuz teőekkörü bir borç bilirim.

Bilecik, 2011

Gökhan KURT

ÖZET

2001 Ekonomik Krizi Sonrasında Türk Dış Ticaretinin İncelenmesi

Gökhan KURT

16 yy'dan itibaren başlayan iktisat bilimi sonraki yüzyıllarda birçok alt bölüme bölünmüştür. 18 yy'dan itibaren ise ülkeler arası entegrasyonlar ve ilişkiler artmaya başlayınca dış ticaretle ilgili teoriler ortaya çıkmıştır. Smith ve Ricardo ile başlayan Uluslararası ticaret teorileri, Mill, Stolper-Samuelson, Heckscher-Ohlin, Leontief gibi iktisadi düşünürler tarafından geliştirilerek 1965 yılına kadar klasik dış ticaret teorileri varlığını devam ettirmiştir. 1965 yılından itibaren Yeni Dış Ticaret Teorilerine ihtiyaç duyulmuş ve günümüze kadar, ne kadar Uluslararası ticaretin temellerini oluşturan klasik dış ticaret teorileri varlığını sürdürmekte ise de, Yeni Dış Ticaret Teorilerinin uygulama sahası daha da genişlemiştir.

Dış Ticarete kurallar koyan ve dış ticaretin sınırlarını artırmaya çalışan Uluslararası ve ulusal kurumlar bulunmaktadır. Uluslararası kurumlar olarak GATT ve DTÖ gibi kurumlar sınırlamalar ve kotalar, tarifeler gibi konularda Uluslararası kurallar koymaktadır. Ulusal kurumlarımız ise Dışişleri Bakanlığımız, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İGEME vb. kurumlarımız ve özel sektör kuruluşlarımızdan oluşmaktadır.

Türk dış ticareti 1980'lı yılların ikinci yarısında başlayan bir atılım sürecine girmiş ve 2000 yılı kasım ayı Likidite krizi ve 2001 Şubat krizinden sonra büyük bir atılım gerçekleştirmiştir. 2001 yılına kadar Türk dış ticaretini dış dinamiklerden daha çok iç dinamikler etkilemiştir. Siyasi istikrarsızlık, politik krizler ve tabii ki tabiat olayları (deprem vb.) gibi olaylar daha çok etkilemekte ve dış ticaretimizde uzun vadeli politikalar ve atılımlar gerçekleşmesine engel olmakta idi. 2001 yılından sonra daha geniş bir atılım sürecine girilmiş ve 2009 yılına kadar bu ivme yukarı doğru devam etmiştir. 2008 küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılı dış ticareti, tüm dünyada olduğu gibi daralmıştır. 2010 yılının ilk çeyreğinden itibaren bu daralma atlatılarak tekrardan toparlanma sürecine girilmiş olup uzun vadeli dış ticaret politikalarını gerçekleştirmek için gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dış Ticaret, Teoriler, Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı, Mevzuat, Kurumlar.

ABSTRACT

After The 2001 Turkish Foreign Trade Investigation Of Economic Crisis

Gökhan KURT

The science of economics which began in the 16th century divided into a lot of sub-divisions in the following centuries. As of 18th century with the start of increase in relations and integrations between countries theories related to foreign trade emerged. International foreign trade theories, starting with Smith and Ricardo, improved by economics thinkers such as Mill, Stolper-Samuelson, Heckscher-Ohlin, Leontief, continued to exist as classical foreign trade theories until 1965. After 1965, New Foreign Trade Theories were needed and even though classical foreign trade theories which formed the foundations of international trade have existed until today, New Foreign Trade Theories have expanded in field of application.

There are international and national institutions which make rules and try to increase the limits of foreign trade in Foreign Trade. GATT and UFT as international institutions make rules in limitations, quotas and tariffs. National institutions consist of institutions such as Ministry of Foreign Affairs, Under secretariat of Foreign Trade, IGEME etc. and private sector institutions.

Turkish foreign trade entered a phase of great progress in the second of 1980s and after 2000 November liquidity crisis and 2001 February crisis made a great leap of progress. Until 2001, foreign Dynamics affected Turkish foreign trade more than the internal dynamics. Events such as political instability, political crisis and of course natural disasters (earthquakes etc.) affected more and prevented long-term policies and progress to be achieved in our foreign trade. After 2001 a wider phase of progress was entered and this leap forward continued upwards until 2009. By the effect of 2008 global economic crisis, the foreign trade of 2009 declined as in the whole world. After the first quarter of 2010 this decline has been overcome and a phase of recovery entered, in order to realize long-term foreign trade policies essential steps have been started to be taken.

Key Words: Foreign Trade, The Structure of Turkish Foreign Trade, Regulations, Institutions, Export, Import.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xii
GRAFİK LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET KAVRAMI, TEORİLERİ, POLİTİKALAR

1.1.DIŞ TİCARET KAVRAMI DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	5
1.2.KLASİK DIŞ TİCARET TEORİLERİ	6
1.2.1.Mutlak Üstünlükler Teorisi	6
1.2.2.Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi	7
1.2.3.Heckscher-Ohlin Teorisi(Faktör Donatımı Teorisi).....	8
1.2.3.1.Faktör Fiyatları Eşitliği Teorisi.....	9
1.2.3.2.Gelir Dağılımı Teorisi	9
1.2.3.3.Rybczynski Teoremi	9
1.3.YENİ DIŞ TİCARET TEORİLERİ.....	11
1.3.1.Nitelikli İşgücü Teorisi	12
1.3.2.Teknoloji Açığı Teorisi.....	12
1.3.3.Ürün Dönemleri Teorisi.....	13
1.3.4.Tercihlerde Benzerlik Teorisi	14
1.3.5.Ölçek Ekonomileri Teorisi.....	14

1.3.6.Monopolcü Rekabet Teorisi.....	15
1.4.DIŞ TİCARET POLİTİKASI.....	16
1.4.1.Dış Ticaret Politikasının Tanımı ve Amaçları.....	16
1.4.2.Dış Ticaret Politikasının Araçları.....	16
1.4.2.1.Gümrük Vergileri.....	17
1.4.2.2.Tarife Dışı Araçlar.....	17
1.4.2.3.Tarife Benzeri Faktörler.....	17
1.4.2.4.İhracatın Özendirilmesi.....	17
1.4.2.5.Bağlı Ticaret.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARETE YÖNELİK ULUSLARARASI VE ULUSAL KURUMLAR, KURULUŞLAR VE KURALLAR

2.1.ULUSLARARASI KURULUŞLAR.....	19
2.1.1.GATT Sistemi.....	19
2.1.1.1.GATT'ın Temel İlkeleri.....	20
2.1.1.1.1.En Çok Kayrılan Ülke Kuralı.....	20
2.1.1.1.2.Ulusal Muamele Kuralı.....	20
2.1.1.1.3.Tarifeler Yoluyla Koruma İlkesi.....	21
2.1.1.1.4.Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi.....	21
2.1.2.Dünya Ticaret Örgütü.....	21
2.2.TÜRKİYE'DE Kİ DIŞ TİCARETLE İLGİLİ KURUMLAR VE KURULUŞLAR.....	23
2.2.1.Kamu Kurumları.....	23

2.2.1.1.Dışışleri Bakanlığı.....	24
2.2.1.2.Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.....	25
2.2.1.3.Dış Ticaret Müsteşarlığı.....	26
2.2.1.4.Ticaret Müşavirlikleri.....	27
2.2.1.5.İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi.....	28
2.2.1.6.Hazine Müsteşarlığı.....	28
2.2.1.7.Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı.....	28
2.2.1.8.Kalkınma Ajansları.....	29
2.2.1.9.Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı.....	30
2.2.1.10.KOSGEB İdaresi Başkanlığı.....	30
2.2.1.11.Türkiye İhracat-İthalat Kredi Bankası.....	31
2.2.2.Özel Sektör Kuruluşları.....	32
2.2.2.1.Türkiye İhracatçılar Meclisi.....	32
2.2.2.2.İhracatçı Birlikleri.....	33
2.2.2.3.Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.....	33
2.2.2.4.Dış Ekonomik İlişkileri Kurulu.....	34
2.2.2.5.İş Konseyleri.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASINDA TÜRK DİŞ TİCARETİNİN İNCELENMESİ

3.1.1980-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'NİN DİŞ TİCARET SEYRİ.....	37
3.2.2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASINDA TÜRK DİŞ TİCARETİNİN SEYRİ.....	43

3.2.1.Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerine Genel Bakış.....	43
3.2.2.2001 Ekonomik Krizi Sonrasında İhracatın Seyri.....	44
3.2.2.1.Türkiye'nin İhracatının Sektörel Analizi.....	51
3.2.2.2.Türkiye'nin İhracatının Mal Türleri İtibariyle Analizi	56
3.2.2.3.Seçilmiş Ülkelere Göre İhracat Analizi.....	58
3.2.2.4.Ülke Gruplarına Göre İhracat Analizi.....	62
3.2.2.5.İhracatın İthalatı Karşılama Oranı.....	66
3.2.3.2001 Ekonomik Krizi Sonrasında İthalatın Seyri.....	67
3.2.3.1.Türkiye'nin İthalatının Sektörel Analizi.....	70
3.2.3.2.Türkiye'nin İthalatının Mal Türleri İtibariyle Analizi	73
3.2.3.3.Seçilmiş Ülkelere Göre İthalat Analizi.....	75
3.2.3.4.Ülke Gruplarına Göre İthalatın Seyri.....	78
3.2.3.5.Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı, Cari Açığı.....	79
3.3.TÜRKİYE'NİN ÜYESİ OLDUĞU EKONOMİK ENTEGRASYONLARLA DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ.....	82
3.3.1.EKİT (ECO) Türkiye Dış Ticaret Analizi.....	82
3.3.2.Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Türkiye Dış Ticaret Analizi.....	86
3.3.4.Kalkınan Sekizler (D-8) Türkiye Dış Ticaret Analizi.....	91
3.4.AB(27)-EFTA-İKT-TÜRKİYE DIŞ TİCARET ANALİZİ.....	94
3.5.AVRUPA BİRLİĞİ PAZARI.....	96
3.6.SERBEST TİCARET ANTLAŞMASI.....	98
4.SONUÇ.....	102

KAYNAKLAR	106
ÖZGEÇMİŞ	112

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 1923-2001 Yılları Arasında Türkiye'nin Gerçekleşen Dış Ticaret Verileri	38
Tablo 2 : 1997-2000 Yılları Türkiye Dış Ticaret Göstergeleri	40
Tablo 3 : 1990-2000 Yılları Arası Seçilmiş Ülkelere Dış Ticaret (Milyon \$)	42
Tablo 4 : 1980-2010 Yılları Arası Dış Ticaret Hadleri (Milyon \$)	44
Tablo 5 : 1996-2010 Yılları Arası Seçilmiş İllere Göre İhracatçı Firma Sayısı	48
Tablo 6 : 1996-2010 Yılları Arası Seçilmiş İllere Göre İhracat Değerleri.....	49
Tablo 7 : Türkiye'nin İhracatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon \$).....	51
Tablo 8 : 1998-2010 Yılları Arası Sektörlere Göre İhracat Değerleri.....	52-53
Tablo 9 : 2001-2010 Yılları Arasında Fasıllara Göre İhracat (Milyon \$).....	53
Tablo 10: Türkiye'nin İhracatının Ana Mal Grupları İtibariyle Dağılımı (Milyon \$)	56
Tablo 11: 1998-2010 Yılları Arası Mal Grupları itibariyle İhracatın Seyri (Milyon \$)	57
Tablo 12: Seçilmiş Ülkelere Göre İhracat Analizi (Milyon \$).....	58-59
Tablo 13: 1990-2000-2010 Yılları İhracatın Bölgesel Yapısı (Milyon \$).....	62
Tablo 14: 1998-2000 Yılları arası Ülke Gruplarına göre İhracatın Seyri (Milyon \$)	63-64
Tablo 15: 1996-2010 Yılları Arası İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	66
Tablo 16: Dış Ticaret İstatistikleri (Milyar \$).....	68
Tablo 17: 1996-2010 Yılları Arası Seçilmiş İllere Göre İthalat Değerleri.....	69

Tablo 18: Türkiye'nin İthalatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon \$).....	70-71
Tablo 19: 2001-2010 Yılları Arası En Çok İthalatı Yapılan Fasıllar.....	72-73
Tablo 20: Türkiye'nin İthalatının Ana Mal Grupları İtibariyle Dağılımı (Milyon \$)	73
Tablo 21: 1998-2010 Yılları Arası Mal Grupları İtibariyle İthalatın Seyri (Milyon \$)	74
Tablo 22: 1997-2010 Yılları Arası Seçilmiş Ülkelere Göre İthalat Değerleri	75-76-77
Tablo 23: İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon \$)	78
Tablo 24: 1990-2010 Yılları Arası Dış Ticaret Açığı (Milyon \$).....	81
Tablo 25: 1998-2010 Yılları Arası ECO-Türkiye Dış Ticaret Seyri (Milyon \$)84-85	
Tablo 26: KEİ-Türkiye Dış Ticaret Seyri (Milyon \$).....	88-89
Tablo 27: 1998-2010 Türkiye –D-8 Ülkeleri Dış Ticareti (Milyon \$).....	92
Tablo 28: Türkiye-EFTA ve AB(27), İKT Dış Ticareti (Milyon \$).....	94

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: 1980-2010 Yılları Arası İhracat Değerleri (Milyar \$).....	45
Grafik 2: 2000-2010 Yılları Arası Dış Ticaret (Milyon \$)	50
Grafik 3: 1980-2010 Yılları Arası İthalat Değerleri (Milyar \$).....	67
Grafik 4: 1990-2010 Yılları Arası Dış Ticaret Değerleri (Milyar \$).....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BRIC	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BEC	Geniş Ekonomik Kategorilerin Sınıflaması
CMR	Karayolu Mal Dolaşım Birliği
CD	Kompakt Disk
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DTH	Dış Ticaret Haddi
D-8	Kalkınan Sekizler
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EUROMED	Avrupa Akdeniz Ortaklığı

IMF	Uluslararası Para Fonu
İKT	İslam Konferansı Teşkilatı
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
KEK	Karma Ekonomik Komisyon
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Başkanlığı
MÜSİAD	Müstakil İşadamları Derneği
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUSKON	Türkiye İşadamları ve Sanayicileri Konfederasyonu

TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TZOB	Türkiye Ziraatçılar Odası Birliği
TYDTA	Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
UKTI	Birleşik Krallık Ticaret ve Yatırım Kurumu
USAID	Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı
YASED	Uluslararası Yatırımcılar Derneği
YOİKK	Yatırım Ortamı İyileştirme Koordinasyon Kurulu

GİRİŞ

İhtiyaç kavramının tanımlaması yapılırken, esas unsur olan özelliklerden bir tanesi de "sınırsız olma" kavramıdır. Yani, birey ihtiyaçlarının sınırsız olması nedeniyle, bunların tamamının karşılanması ihtimali oldukça sınırlı olmaktadır. Kısacası, ihtiyaçların karşılanmasında duyulan isteğin "şiddeti" önemli bir rol oynamaktadır. İhtiyacın şiddeti ne kadar fazlaysa, onu elde edebilmek için katlanılan çaba da daha fazla olmaktadır. Bu çabayla doğru orantılı olarak ihtiyacın şiddeti de artmaktadır. Bu yüzden de birey; ihtiyaçlarının şiddetinin seviyesi ölçüsünde, kararlarını şekillendirmektedir.

Bireyin tercihlerindeki değişim, aynı şekilde toplumlar için de geçerlidir. Toplumsal ihtiyaçlar da, zaman geçtikçe, yaşanan çağın gereksinimlerine göre biçimlenmektedir. Çeşitli dönemlerde, ihtiyaçların şekillenmesine yön veren belli iktisadi dönemlerde, farklı öğretiler; yaşanan yıllara, damgalarını vurmuşlardır.

Bu yönden bakıldığında, sistematik iktisadi dönemlerin başlangıcının 16. yüzyılda (yy.) merkantilizm ile başladığını ifade etmenin doğru olacağına inanılmaktadır. Ancak şimdiden söylenmesi gereken; bu öğretilerin, yaşanan çağdaki ihtiyaçların değişikliğine göre belirli dönemler dahilinde yürürlüğünü sürdürmekte olduğu ve zamanı geldiğinde yerini başka bir öğretiye bırakmış olduklarıdır. Bu öğretiler arasında kesin bir tarih dolaşımı olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bir öğreti asırlarca etkisini göstermeye devam etmişken, bir başka öğreti 20-30 yıllık süreler halinde etkisini göstermiş olarak; yürürlüğünü başka bir öğretiye bırakmıştır.

Bir ülkenin dış politikası her şeyden önce temel iki kaygıya yanıt vermeye çalışır: Güvenlik ve zenginlik. Bu zorunluluklar bazen birbirlerini tamamlar bazen de birbirleriyle çatışma halindedir. Zamanın koşullarına bağlı olarak biri diğerinden daha fazla öncelik taşıyabilir.

Güvenlik kaygısının zirvede olduğu Soğuk Savaş döneminin aksine günümüz dünyasında, zenginlik ve refah yaratmak ülkelerin dış politikalarının en büyük hedefini oluşturmaktadır. Bu yüzden, devletler küresel pazarda kendi firmalarının çıkar ve haklarını korumayı ve kollamayı olağan dış politika

faaliyetleri içine almıştır. Bu çerçevede, hükümetlerin temel amacı ihracat ve dış yatırım girişini mümkün olduğunca arttırmak, ülke içinde yeni iş olanakları yaratacak dış açılımları teşvik etmek ve firmaların yurt dışında politik destekle yeni iş ve yatırım imkânları elde etmesine yardımcı olmaktır. Çünkü çoğu kez sanıldığı gibi uluslararası pazarlarda yer edinme, firmaların sadece piyasa kuralları çerçevesinde çalışmalarından, başarılarından, rekabet güçlerinden kaynaklanmaz. Devletlerin sağladığı koordinasyon, bilgilendirme ve yönlendirme olanaklarıyla kendi firmalarına rekabet gücü kazandırarak söz konusu yer edinmede güçlü bir rolü olduğu görülür.

Güçlü ulusal firmalar bir ulusun ekonomik başarısının ve güvenliğinin temel taşları olduğundan hükümetler, ideal olarak kendi şirketlerinin küresel ekonomide etkin bir şekilde rekabet ettiğini görmek isterler. Bunun için girişimcilerine, hem yurt içinde ve hem de sınır ötesinde muazzam destekler sunarlar. Hükümetler, ayrıca başarılı ve teknolojik anlamda gelişmiş firmaların kendi topraklarında faaliyet göstermesini de isterler. Aslında bu ilişki karşılıklı bir ilişkidir. Gerek devletler gerekse şirketler pazar payı ile ilgilenmektedir. Şirketler elde edebilecekleri en büyük pazar payına ulaşmayı, devletler ise en büyük pazar payına sahip firmaları ülkelerine çekmek isterler. Çünkü bu şirketlerin yapacağı doğrudan yabancı yatırımlar istihdam imkânları yaratır, bölgesel politikaları destekler, vergi tabanını genişletir ve ülkenin ihracat kapasitesini artırır. Bu da firmaların devlete önerebilecek şeyleri olduğu dolayısıyla pazarlık edebilecek bir konuma sahip oldukları anlamına gelir.

Öte yandan, bugün nüfusun refahını temin etmek, ekonomik kalkınmayı sağlamak, uluslararası iş dünyasıyla sağlıklı ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Devletler yabancı sermayenin neden olduğu rekabeti engelleyebilir ve yabancı sermayenin yerel şirketlere sahip olma imkânlarını kısıtlayabilir, ancak bunu yüksek bir maliyetle yapabilirler. Yerel ulusal firmalar, ancak yabancı kuruluşlarla beraber Ar-Ge düzenlemeleri geliştirebildikleri takdirde ileri teknoloji gerektiren alanlarda ayakta kalabilirler. Aksi takdirde, ürünleri giderek demode olur, yerel müşteriler bile bu ürünleri beğenmezler. Bu anlamda, güçlü devlet amaçlarına ulaşmak için çokuluslu şirketlerden yararlanabilen devlettir. Çok uluslu şirketlerin kar elde etmelerini engelleyen ya da sınırlayan bir devlet

güçlü olamaz. Ülkenin doğrudan yabancı yatırım stratejisinin başarısı çok uluslu şirketleri ulusal amaçları doğrultusunda kullanmakta yatar. Ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif bir ilişki olduğu kabul edilir ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için hem yurt içi ve hem de uluslararası kaynakların kullanılması gerekir.

Türk dış ticareti de bu yönde ilerlemeyi 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren kabullenerek büyük bir atılım sürecine 2001 yılından itibaren girmiştir. Bu yıllara kadar Türk dış ticaretini ulusal ve Uluslararası krizler ve Siyasi istikrarsızlık, darbeler, siyasi krizler ve depremler etkilemiş olup Kasım 2000' de yaşanan Likidite Krizi (Bankacılık Krizi) ve Şubat 2001 yılında yaşanan Döviz Kur krizinden sonra Türk dış ticareti artık kendi dinamikleriyle mücadele etme ve gelişme sürecine girmiştir. 2001 yılında daralan iç piyasadan kurtulmak isteyen firmalar ihracata yönelenerek 2001 yılından itibaren artık dış ticaretimiz atılım hamlesini başlatmış 2008 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılı verilerini biraz aşağıya doğru ivme kazandırmışsa da gerek Hükümetin dış politikayla birlikte yürüttüğü Dış ticaret politikasıyla gerekse firmaların gerekli önlemleri almasıyla diğer gelişmiş ülkelerden etkisi daha az hissedilerek 2010 yılının ilk çeyreğinden itibaren toparlanma sürecine girilmiş olup artık iç siyasi krizler dış ticaretimizi etkilememeye başlamıştır. Artık iç siyasette ve dış politikada olduğu gibi dış ticaretimizde de uzun vadeli politikalar ve hedefler konmaya başlanmış olup TİM tarafından ortaya konulan Vizyon 2023 (500 milyar dolar ihracat hedefi), İktidar tarafından genişletilerek Hedef 2023 halini almıştır. Ve bu hedeflere yönelik çalışmalar ortak şekilde yürütülmeye başlanmıştır.

2011 yılı ilk çeyreği verilerine göre dış ticaretimizdeki toparlanma devam etmekte olup 2011 yılındaki hedef 2008 yılından daha yukarda bir dış ticaret hacmidir.

Bu çalışmam üç temel bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde dış ticaret kavramının tanımı, teoriler ve politikalar; İkinci bölümde Uluslararası ve ulusal dış ticaretle ilgili kurumlar, kuruluşlar ve kurallardan; Üçüncü bölümde ise 2001 ekonomik krizi sonrasında Türk Dış Ticaretinin incelenmesi ana

bölümleri ve alt başlıklarına veriler imkân verdiği sürece değinilmeye çalışılmış olup bu çalışmamızın ana hedefi 2001 Ekonomik Krizi öncesi ve sonrasında ki Türk dış ticaret seyri incelenerek 2001 ekonomik Krizinin bir kırılma noktası olup olmadığı ve 2001-2010 yılları arası Türk dış ticaretinin durumunu ortaya koymaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET KAVRAMI, TEORİLERİ, POLİTİKALARI

1.1.DIŞ TİCARET KAVRAMININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Ülkeler sahip oldukları kaynaklarla kendi kendilerine yetemediğinden uluslararası ekonomik ilişkilerde en önemli yeri dış ticaret almaktadır. Dünya üzerindeki kaynakların kıt insan ihtiyaçlarının sonsuz olması bu gerçekliğin nedeni olarak gösterilebilir.

Dış ticaretin, para ekonomisinin yerleşmesinden önce bile uygulandığı değerlendirilmektedir. İpek yolu olarak adlandırılan ilk dış ticaret faaliyetleri Ortaçağ döneminde başlamıştır; ardından 15 yy.' da başlayan ve 18 yüzyıla kadar devam eden iktisat politikası Merkantilizm veya Ticari kapitalizm ortaya çıkmıştır. Merkantilizm tezini ilk defa Adam Smith kullanmıştır. Merkantilizmin esasını servet teşkil etmektedir. Merkantilistlere göre bir memleketin zenginliği fertler gibi sahip olunan kıymetli madenlerle ölçülür. Bunun için mümkün olduğunca hazineyi altın ve gümüş ile doldurmanın çareleri aranmıştır. Bu gayeye ulaşmak için alınan tedbirlerden biri dış ticarete önem vererek memlekete kıymetli maden getiren ihracatı teşvik, ithalatı ise kısıtlamaya yönelik uygulamaları olmuştur. Böylece kıymetli maden stokunu artırmak amaçlanmıştır (Tezel,1997:63). Bunu sağlamak için devletler sömürgecilik yarışına girmiştir.

İngiltere de başlayan Merkantilizm, İspanya da bülyonist (külçeci), Fransa da Colbertizm (sanayi ve devletçi), İngiltere de ise Ticari zenginleşme, Almanya da Kameralizm (Devlet mallarını koruma ve en verimli yönetme) şekillerinde uygulanmıştır (Öztürk,2010:85-95).

Merkantilizme ilk ciddi eleştiri David Hume tarafından gelmiştir. Hume'ye göre ülkedeki altın stoklarının artması miktar teorisine göre ülke içindeki para arzının bollaşması ve ülkedeki malların pahalılaşmasına neden olur. Pahalılaşan malların ihracatı azalır ve yabancı ucuz malların ithalatı çoğalarak ülkedeki altın stoku ithalatta kullanılarak eriyeceğini öne sürmüştür (Seyidoğlu,2007:22-23).

Tarımı ihmal eden ve devletin ekonomik politikası için pratik çözümler üreten Merkantilizme karşı ilk kuvvetli tepki olarak Fizyokrasi ortaya çıkmıştır.

Fizyokratlara göre bütün ekonomik ve sosyal hayata egemen bir takım tabiat kanunlarının varlığına inanılmaktadır. Fizyokratlar dış ticaretin her iki tarafa yarar sağladığını düşünmektedirler. Düşüncenin aslını “Laissez faire, Laissez-passer, Le monde va de lui meme”(Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler, dünya kendi kendine yürür) tezi oluşturmaktadır. Liberallere göre dış denge ekonomik olarak kendiliğinden sağlanmaktadır. Devletin görevi doğal bir dengede olan piyasaya karışmamaktır.

Dış ticaret kavramının tanımına gelince, dış ticaretle ilgili birçok tanım yapılmış fakat en kabul göreni; Uluslararası ekonomik ilişkiler; ülkeler arasında para karşılığı tüm mal ve hizmet hareketleri ile ülkeler arasında sermaye hareketlerini kapsar. İşte Uluslararası ekonomik ilişkilerin, para karşılığı tüm mal ve hizmet hareketleri “dış ticaret” olarak ifade edilmektedir (Saygılıoğlu ve Gerçek,2007:22).

1.2.KLASİK DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Klasik teorilerden ilk bahseden Marks olmuştur. Genel olarak Adam Smith’le başlayan ve Neo-Klasiklerden en son Leontief’in eleştirileriyle oluşan paradoksla biten bir süreçtir.

Klasik teoriler Fizyokratların tezlerine karşı anti-tez olarak ortaya çıkmıştır. Klasik teorilerin benimsediği 5 varsayım vardır. Birinci varsayım sabit olan üretim faktörlerinin uluslararası düzeyde hareketsiz olması, ikinci varsayım parayı yansız ve mübadeleyi örten bir tül olarak görülmesi, üçüncü varsayım olarak klasikler piyasaların tam rekabette olduğunu varsayarlar, dördüncü olarak mübadeleye katılan ülkelerde aynı üretim teknikleri kullanmaları, beşinci olarak mübadele için gerekli ulaşım ve haberleşme masrafları hesaba katmamalarıdır (Unay,1997:421).

1.2.1.Mutlak Üstünlükler Teorisi

Genel olarak iktisat bilimi ve özelden uluslararası ticaret teorisinin temeli Simith'in 1776 yılında Wealth of Nations'ı yayımlamasıyla atılmıştır

(Smith,1937:479). Ricardo (1817), Smith teorisinin geçerlilik alanını genişletme yanında, günümüze kadar devam eden izler oluşturmuştur (Ricardo,1817/1971:154).

İktisadi insan (homoeconomicus), "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (laissez faire, laissez passer)" ve görünmez el (invisible hand) ile klasik liberalizme yön veren Smith, Merkantilistlerin aksine, dünya toplam servetinin sabit olmadığını, işbölümü ve uzmanlaşma ile dünya kaynaklarının verimliliğini artıran dış ticaretin, sadece bir tarafın değil, her iki tarafın ve dünyanın refahını artıracığını düşünmektedir (Smith,1937:479).

Smith, serbest ticaret ve uluslararası uzmanlaşmanın yararlarını mutlak üstünlük teorisi ile açıklar. Buna göre, iki-ülkeli bir modelde, ülkelerden biri, diğeriyle kıyaslandığında, hangi malları daha düşük maliyetle üretiyorsa, o malların üretiminde uzmanlaşmalı; düşük maliyetle ürettiklerini ihraç ederken iç maliyetleri yüksek malları ithal etmelidir (Smith,1937:479). Ancak, buradaki maliyet kavramı, sadece homojen olduğu düşünülen emek faktörünü içermektedir.

1.2.2.Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

Uluslararası ticaretin mutlak üstünlüklere dayandırılmasının kapsamı daraltacağını gören Ricardo, ülkeler arasında üretim maliyeti farkı yerine, farklılığın derecesi üzerinde durmuştur. Bir başka anlatımla, karşılaştırmalı üstünlük teorisi, uluslararası ticaretin, mutlak değil karşılaştırmalı üstünlüklere dayanması gereğini ortaya koymuştur. Bir ülke, bütün mallarda, diğesine göre daha üstün olsa da, karşılaştırmalı olarak en fazla üstünlüğe sahip olduğu mallarda uzmanlaşıp daha az üstün olduğu malları ithal ederek daha fazla refaha ulaşabilir. Yeter ki, bu iki ülkede yurt-içi değişim oranları farklı ve Uluslararası fiyat oranı, bunların arasında gerçekleşmiş olsun. Ricardo için de, maliyeti oluşturan tek faktör, homojen, ülke içinde tam hareketli ve ülkeler arasında tam hareketsiz olduğu varsayılan emektir (Ricardo,1817/1971:154).

Klasik iktisatçılar, emek dışındaki üretim faktörlerinden sermaye ve doğal kaynakların farkında olmakla beraber, doğal kaynakları, tanrının lütfu ve sermayeyi, biriktirilmiş emek biçiminde algılamayı seçmişlerdir.

Dış ticaret kazançlarını belirlemek bakımından öncekilerin ihmal ettiği talep unsurunu analize dâhil eden Mill, daha sonra neoklasiklerce geliştirilecek karşılıklı talep kanununu ortaya koymuş; ayrıca karşılıklı talep yoluyla dış ticaretin teknolojik gelişmeyi etkileyeceğini ifade etmiştir (Mill,1848/1965:593-601). Mill'e göre, ihraç malları arasına bir yenisinin katılması veya ihraç malı üretim maliyetini düşürücü yenilik biçiminde ortaya çıkan teknolojik gelişme, ihraç mallarında verimliliği artırarak ülkenin karşılıklı taleple belirlenen ithal mallarını daha ucuza elde etmesini sağlar, böylece dış ticaret kazancını artırır (Mill,1848/1965:593-601).

1930'lara gelindiğinde, dış ticaret teorileri alanında hakim yaklaşım, neoklasik revizyonla teyit edilen, ancak uluslararası emek verimliliğinde farklılık doğuran etkenler üzerinde durmayan ve ülkeler arasında yurt-içi fiyat farklılığının nedenlerini açıklamayan karşılaştırmalı üstünlükler kuramıdır.

1.2.3.Heckscher-Ohlin Teorisi (Faktör Donatımı Teorisi)

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin, sözü edilen temel eksiği, iki İsveç'li iktisatçı, Heckscher (1919) ve Ohlin'in (1933) katkılarına konu olmuştur. Heckscher-Ohlin teorisine göre, bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, üretimi o faktörü yoğun biçimde gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde eder. Dolayısıyla uzmanlaştığı bu malları ihraç ederken kıt sahip olduğu gerektiren malları ithal eder.

Faktör donatımı, ülkenin sahip olduğu üretim faktörleri miktarını esas alırken emek ve sermayeyi dikkate alma geleneği sürdürülmektedir. Bu çerçevede, ülkeler emek-zengini ve sermaye-zengini, mallar ise emek-yoğun ve sermaye- yoğun biçiminde ayrıştırılırken ülkelerin, faktör donatımları ve malların, faktör yoğunlukları bakımından farklılaştığı düşünülmektedir (Ohlin,1933:7-8). Ayrıca, bir malın üretim fonksiyonunun, dolayısıyla üretim teknolojisinin bütün ülkelerde aynı olduğu ve teknolojik gelişmeyle mümkün olan artan verim ihtimalini dışlayacak şekilde üretimde sabit verim koşullarının geçerli bulunduğu varsayılmaktadır (Heckscher,1919:278-280).

Analitik geçerliliğini göstermek üzere talep koşulları benzer ülkeler için neoklasik katkılar olan dönüşüm ve kayıtsızlık eğrilerine başvuru ve faktör

donatımı teorisi olarak da nitelenen Heckscher-Ohlin modelinden faktör fiyatları eşitliği, gelir dağılımı ve Rybczynski teoremleri türetilmiştir.

1.2.3.1.Faktör Fiyatları Eşitliği Teorisi

Faktör fiyatları eşitliği teoremine göre, uluslararası faktör hareketliliğinin tam olması durumunda faktör piyasalarının sağlayacağı faktör fiyatlarının eşitlenmesi sonucunu faktör mobilizasyonunun olmadığı koşullarda serbest ticaretin ortaya çıkaracağını ileri sürmektedir. İlk olarak Heckscher tarafından temas edilen faktör fiyatlarının serbest ticaretle eşitlenmesi hususunun Ohlin tarafından mutlak eşitlik yerine eşitlik yönünde bir eğilim şeklinde ifade edildiği ve nihayet Samuelson'ın serbest ticaretle faktör fiyatları eşitliğine erişildiğini analitik olarak gösterdiği görülmektedir (Samuelson,1939:240-243).

1.2.3.2.Gelir Dağılımı Teorisi

Stolper ve Samuelson, Ricardo'dan itibaren yüzyılı aşkın bir süre kabul gören, "serbest ticaret, ülkedeki herkesin yararına, korumacılık yine herkesin zararındır" düşüncesine karşı çıkarak dış ticaret ilintili gelir dağılımı teorilerini geliştirmişlerdir. Buna göre, serbest ticaret, ihracatçı sektörün yoğun kullandığı (ülkede bol olan) faktörün yararına iken korumacılık, ithal ikameci sektörde yoğun kullanılan (ülkede kıt olan) faktörün lehinedir. Bir başka anlatımla, ithalata rakip üreticileri koruyan korumacı önlemler, bir bütün olarak ülke refahını olumsuz etkiler (Stolper ve Samuelson,1941:344-346).

Gümrük tarifeleri, ithalata rakip malların fiyatını, ihraç malları fiyatına göre yükselttiği sürece, Stolper-Samuelson teoreminin analitik geçerliliği devam edecektir. Aksine, gümrük tarifeleri, ithalatçının önemi yüzünden ithal malların fiyatının düşmesine yol açarsa (Metzler paradoksu), bu teori de geçerliliğini kaybeder (Metzler,1949:1-49).

1.2.3.3.Rybczynski Teoremi

Heckscher-Ohlin modelinden türev olan ve faktör arzındaki değişimlerin üretim sonuçlarını analiz eden, yine iki-mallı, iki-faktörlü bir modelde ve tam istihdam koşullarında, faktörlerden birinin arzı artınca bu faktörü yoğun kullanan malda üretim artarken arzı sabit kalan faktörü kullanan malda üretimin,

sektörler arası faktör transferi yüzünden azalacağını ortaya koymaktadır (Yılmaz, 1992: 157-158).

Dış ticaret teorilerinin analitik niteliğini geliştirmesi ve mantıken tutarlılığı nedeniyle uluslararası iktisat literatüründe çok yaygın kabul gören Heckscher- Ohlin modeli ve türev teorilerin bilgi ve ilintili unsurları içermediği gözlenmektedir. Ancak 1950'lerin başından itibaren, bir yandan ampirik testlerin faktör donatımı teorisine duyulan güveni sarsması, öte yandan bilginin toplumsal dönüşümlere ve özellikle üretim sürecine belirgin yansımalarıyla dış ticaret teorileri, önemli açılımlara erişmiştir.

Faktör donatımı teorisini test etmek üzere, ABD ekonomisinin, 1947 input- output tablosu ve aynı yıla ait dış ticaret verileri ile birer milyon dolarlık ihraç ve ithal-ikamesi ürünlerini içeren temsili mal sepetleri oluşturan Leontief, bugün olduğu gibi, 1950'lere doğru da tartışmasız dünyanın sermaye zenginliği en fazla ülkesi ABD'nin, teorinin öngördüğünün aksine, sermaye-yoğun malları ithal, emek-yoğun malları ihraç ettiği sonucuna ulaşmıştır (Leontief,1959:125-126). Leontief paradoksu olarak nitelenen bu durum, Leontief in çalışmasına yönelik eleştiriler, bu sonucu yorumlama çabaları ve paradoksu aşma gayretlerini içeren geniş bir literatür yanında, emek ve sermaye dışındaki unsurların ve özellikle "bilgi"nin üretim ve dış ticaretteki rolünü vurgulayan yeni teorilerin gelişim sürecini başlatmıştır.

Paradoks kadar ilginç olan açıklama çabasında Leontief, ABD üretim ortamının eğitim ve işçi niteliği bakımından farklılığını vurgulamış; izleyen araştırmalarda, şiddeti azalsa da devam eden paradoksu, ABD beşeri sermayesi ile açıklama eğilimi ön plana çıkmıştır (Leontief,1959:402). Beşeri sermaye bağlamında, araştırma- geliştirme faaliyetlerinden kaynaklanan "bilgi sermayesi" üzerinde durulmuştur. Buna göre bilgi, belli malzeme ve insan gücü ile elde edilebilecek üretim değerinin yükselmesine yol açan bir etkidir.

Leontief paradoksunu açıklamada üçüncü üretim faktörü kavramına da başvurulmuştur. Buna göre, ticaret, sadece emek ve sermaye faktörlerine dayanmaz; hammaddeler, emeğin bütün nitelik türleri ve başka faktörler de ticareti açıklar. Üçüncü faktör açıklaması, nitelikli işgücü ile araştırma-

geliştirme harcamalarını da içerecek şekilde genişletilmiştir. ABD'nde beyaz yakalı çalışan sayısının ilk defa mavi yakalı sayısını aşmasıyla betimlenen "bilgi çağı"nın başladığı 1950'lerin sonlarında, Leontief Paradoksu etrafındaki tartışmalar, bilgi-ilintili unsurları içeren ve yeni dış ticaret teorileri biçiminde gruplandırılan gelişmeleri ortaya çıkarmıştır (Bayraktutan, 2003: 42).

Yeni dış ticaret teorilerinin temel dayanaklarından biri de, Heckscher-Ohlin modelinin açıklayamadığı, bir ülkenin aynı sektör ürünlerini eşzamanlı ihraç ve ithal ediyor olması anlamına gelen endüstri-içi (intra-industry) ticarettir. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, toplam ticaret içinde gelişmiş- gelişmekte olan ülke ticaretini payının zamanla artacağını önerse de, 1965-2000 verileri bu beklentiyi doğrulamamaktadır. Dolayısıyla, dünya ticaretini, sermaye-emek ya da vasıflı-vasıfsız emek ayrımıyla açıklamak zordur. Nitekim dünya ticareti, ağırlıklı olarak bu açılardan benzer durumdaki gelişmiş ülkeler arasında yapılmaktadır.

1.3. YENİ DIŞ TİCARET TEORİLERİ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle ticaretin serbestleştirilmesi ile benzer faktör donatımlarına sahip endüstri ülkeleri arasındaki endüstri-içi ticaretin artması ve Faktör Donatımı Teorisinin paradoks bir sonuç vermesi, Yeni Dış Ticaret Teorileri'nin ortaya çıkmasını motive etmiştir. Yeni Dış Ticaret Teorileri, uluslararası ticaretin tümünü açıklayamamasına karşın Geleneksel Dış Ticaret Teorisine tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Faktör Donatımı Teorisi, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşen endüstriler-arası ticareti açıklarken Yeni Dış Ticaret Teorileri ise gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki endüstri-içi ticareti açıklamaya yönelmiştir. Yeni Dış Ticaret Teorileri, sermaye ve teknoloji içerikli sanayi mallarına ilişkin endüstri-içi ticareti açıklamasına karşın Faktör Donatımı Teorisi ise tarım ürünleri, hammaddeler ve emek yoğun sanayi malları üzerindeki endüstriler-arası ticareti açıklama konusu yapmaktadır (Seyidoğlu,2007:101).

Bu kapsamda yeni dış ticaret teorileri: Nitelikli işgücü teorisi, teknoloji açığı teorisi, ürün dönemleri teorisi, tercihlerde benzerlik teorisi, ölçek ekonomileri teorisi ve monopolcü rekabet teorisi olarak adlandırılmaktadır.

1.3.1.Nitelikli İşgücü Teorisi

Peter B. Kenen ve Donald B. Keesing gibi bilim insanlarının öncüleri olduğu bu teori; yüksek eğitim kalitesi ile donatılmış işgücünün, yüksek nitelikli ürünlerin üretiminde, buna karşılık eğitim kalitesi görece daha düşük olan niteliksiz işgücü ile donatılmış ülkelerdeki emek, düşük kaliteli ürünlerin üretimlerinde uzmanlaşmalarının, fayda sağlayacağını ifade etmektedir (Seyidoğlu,2007:101-102).

"Nitelikli işgücü yoğun mallar ile sermaye yoğun mallar genellikle birbirinin aynısıdır ve bunları genellikle gelişmiş ülkeler üretir. Gelişmekte olan ülkeler ise daha çok niteliksiz emek gerektiren ilkel tarım ürünleri ve bol toprak kullanılan, katma değeri düşük sanayi ürünleri üretiminde uzmanlaşırlar" (Oktay,2005:51).

Keesing, mesleki niteliklerin uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini incelemek üzere her bir endüstrideki işgücünü sekiz meslek grubuna ayırmıştır. Sonra 1962 yılı ticaretini nitelikli işgücü sayısını sekiz meslek grubu çerçevesinde hesaplayarak ihracatta kullanılan nitelikli işgücü ile ithalatta kullanılan nitelikli işgücü gereksinimlerinden yola çıkarak net nitelikli işgücü katsayılarını kullanmıştır.

Nitelikli İşgücü teorisi; işgücünün kalitesinin artırılmasına yönelik beşeri sermaye yatırımların yapılması, işgücünün sermaye ile donatılması, insan gücü ve eğitim planlaması gibi faktörler, ülkelerin nitelikli işgücü yönünden zenginleşmelerine ve bu avantajlı durumu uluslararası ticarete yansıtmalarına yol açabilecektir.

1.3.2.Teknoloji Açığı Teorisi

M. V. Posner tarafından geliştirilmiş olan Teknoloji Açığı Teorisi'nde; yeni ürünlerin üretim süreçlerine teknolojinin sağlayacağı katkılar üzerinde durulmuştur (Posner,1961:323-341).

"Sanayileşmiş ülkeler arasındaki ticaretin büyük bir bölümü, yeni mal ve üretim süreçlerine dayalıdır. Bunlar sanayileşmiş ülkelerde kurulan, yeni teknolojiye sahip üretim tesislerinde gerçekleştirilir. Yenilikler patent ve fikri

mülkiyet hakkı yasaları ile korunur. Diğer bir deyişle, bir yeniliği ilk kez bulan kişi veya firma onun monopolcüsü olur. Başkalarının o buluşu izinsiz kullanması yasalarla önlenir. Dolayısıyla Teknoloji Açığı Hipotezi'ne göre; yeni bir mal geliştiren sanayileşmiş ülkeler bu malın ilk ihracatçısı olurlar. Ancak daha sonra teknolojik taklit yoluyla ya da malın serbest mal durumuna gelmesinden sonra bazı ülkeler, ucuz emek yoluyla ya da doğal kaynak üstünlükleri sayesinde bu malı geliştiren ülkeden daha ucuza üretebilirler. Böylece söz konusu mal; daha az gelişmiş ülkeler tarafından ihraç edilmeye başlanır. Malı ilk icat edenler bu ülkelerle rekabet edemedikleri için az gelişmiş ülkelere ithal etmeye başlarlar" (Aydın vd.,2004:33).

Görüldüğü gibi teoride; ilk başta teknolojinin yardımıyla üretim yapılan yeni bir ürün ortaya çıkmaktadır. Yenilikçiliğin ve piyasada tek olmanın getirdiği avantajla birlikte belirli oranda kar sağlanmaktadır. Geçen zaman içerisinde söz konusu ürünün, başka bir ülkede (özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde) üretilmesi ve oradan tekrar satın alınması, mali açıdan daha çok fayda elde edilmesine yol açmaktadır. Teoriden anlaşılan, icadın yapılmasının ardından gerçekleştirilen üretimle birlikte kazanç sağlanmakta; ancak daha sonra üretimden vazgeçip başka ülkelere bu ürünlerin satın alınmasının, daha karlı olacağını ifade eden bir süreçten geçilmektedir. Tüm bunlardan çıkarılabilecek olan sonuç; teknoloji açığı teorisi'nin sonunda, ürün dönemleri teorisi'ne zemin hazırlandığıdır.

1.3.3.Ürün Dönemleri Teorisi

Uluslararası ürün dönemleri teorisi, 1960'larda Raymond Vernon tarafından geliştirilmiştir. Teknoloji Açığı Teorisi, taklit etme sürecindeki gecikmeyi vurgularken Ürün dönemleri teorisi ise standardizasyon sürecini vurgulamaktadır (Salvatore,1998:168).

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hız kazanması, üretimin çokuluslu şirketler yoluyla Uluslararasılaşması ve küresel piyasaların ön plana çıkması gibi gelişmelere paralel olarak Ürün Dönemleri Teorisi'nin geçerliliğini araştıran çalışmalar hız kazanmıştır. John Cantwell (1995), Ürün Dönemleri Teorisi'nin ilk versiyonlarıyla ilgili iki hipotezi tekrar gözden geçirmeye dayalı bir çalışma

yapmıştır. İlk hipotez, yeniliklerin daima ana şirketin ülkesinde yapılmasına ilişkindir. Söz konusu hipotez, ABD Patent Ofisi'nin verilerinden elde edilen kanıta göre reddedilmektedir. Teknolojik faaliyetlerin teknoloji liderleri tarafından yapıldığına dayanan ikinci hipotez ise, tarihsel olarak geçerlidir (Cantwell,1995:155-174). Cantwell (1991,1994) ile Cantwell ve Barrera (1995) tarafından ileri sürülen ikinci hipotezin alternatif versiyonu, günümüzdeki duruma uymaktadır. Bu bağlamda, teknoloji liderleri 1975'li yıllardan beri teknolojinin küreselleşmesinde yani yabancı yenilik merkezlerinin yerel olarak farklılaştırılan potansiyelini kullanmak için uluslararası firma-içi ağları geliştirmede ilk sırada yer almaktadırlar.

1.3.4.Tercihlerde Benzerlik Teorisi

Brunstam Linder tarafından geliştirilen bu teori için talep yapıları benzer ülkelerin karşılıklı şekilde yaptıkları dış ticaret miktarlarının, yüksek oranlarda olacağını ifade edilmiş olduğunun belirtilmesi mümkündür (Seyidoğlu,2007:105).

"Bir ülkede firmalar, halkın çoğunluğu tarafından talep edilen malları üretirler. Bunlar aynı zamanda, ülkenin ihraç edeceği ürünleri oluşturur. Ülkenin iç piyasası için ürettiği ürünleri ihraç edebileceği en uygun dış pazarlar ise; tercihleri kendisine benzeyen öteki ülkelerdir" (Aydın vd., 2004:38).

1.3.5.Ölçek Ekonomileri Teorisi

Ölçek Ekonomileri Teorisi'ne göre; geniş bir iç piyasaya sahip ülkeler, ölçek ekonomilerinden faydalanarak üretimde azalan maliyetler elde etmektedirler. Söz konusu ülkeler, ölçek ekonomilerinin etkili olduğu malları ihraç etmekte ve diğer malları ithal etmektedir. Tersine, dar bir iç piyasaya sahip ülkeler ise ihracat piyasalarına üretimde bulunarak ölçek ekonomilerinden fayda sağlayabilmektedir. Böylece, ülkeler ölçek ekonomileri yoluyla malları daha etkin şekilde üretmeyi sağlayan sınırlı ürün yelpazesinde uzmanlaşmakta ve tüm mal çeşitlerini tüketmek için birbirleriyle ticaret yapmaktadır.

Ölçek ekonomileri, içsel ve dışsal ölçek ekonomileri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İçsel ölçek ekonomileri, bir firmanın diğer firmaların üretim ölçeklerinden bağımsız olarak sadece kendi üretim ölçeğinin genişlemesi

durumunda ortalama maliyetlerin düşmesini ifade etmektedir. İçsel ölçek ekonomilerinin bulunduğu endüstrilerden biri, otomobil endüstrisidir. Dışsal ölçek ekonomileri ise firmanın bağlı olduğu endüstrideki üretim ölçeğinin bir bütün olarak artmasıyla her bir firmanın ortalama maliyetlerinde ortaya çıkan düşme şeklinde tanımlanır. Dışsal ölçek ekonomilerinin olduğu endüstriler arasında, bilgisayar endüstrisi ve yarı geçişken çip imalatı yer almaktadır (Seyidoğlu,2007:106-107).

1.3.6. Monopolcü Rekabet Teoremi

Monopolcü Rekabet Teorisi, sanayi malları endüstri-içi ticaretini ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomileri ile açıklamaktadır (Helpman,1981:305-340).

Monopolcü Rekabet Teorisi, Bertrand fiyat rekabeti ve ürün farklılaştırmasına dayanmaktadır. Bertrand fiyat rekabetinde her bir firma, diğer firmaların fiyatlarını veri kabul ederek karları maksimize eden bir fiyat belirlemektedir. Bununla beraber, söz konu firmalar ya var olan rakip firmaların mallarına ya da piyasaya yeni giriş yapacak firmaların mallarına tam ikame olmaması için ürün farklılaştırması yapmaktadır. Bu şekilde, her bir firma farklılaştırdığı mal üzerinde monopolcü bir firma gibi davranabilmektedir (Helpman ve Krugman,1985:35). Ayrıca, ölçeğe göre artan getiriler monopolcü rekabet piyasalarını destekleyebilmektedir (Jones ve Neary,1988:50).

Ürün farklılaştırması, monopolcü rekabetin ortaya çıkmasında önemli bir etmendir. Chamberlin, ürün farklılaştırmasından söz edebilmek için bir ürün grubunda faaliyet gösteren bir satıcının malını alıcının gözünde diğer mallardan farklı gösteren bir özelliğın olması gerektiğine işaret etmiştir. Söz konusu özellik, gerçekte var olabilir ya da alıcının var olduğunu algıladığı bir özellik olabilir. Ancak, burada alıcının tercihini var olduğuna inandığı özelliğe sahip olan maldan yana kullanması önem taşımaktadır (Davut,1994:44). Ürün farklılaştırmasında amaç, malın tüketici gözünde diğer mallardan farklı olduğu izlenimini yaratmaktır. Ürün farklılaştırması sonunda malların yakın ikame durumunda olması, aynı mal grubunda kalmalarına yol açmaktadır (Koutsoyiannis,1987:238).

1.4.DIŞ TİCARET POLİTİKASI

1.4.1.Dış Ticaret Politikasının Tanımı ve Amaçları

Ülkeler dış ticaretlerine ülke çıkarlarını korumak amacıyla düzenlemeler getirirler. Ülkelerin dış ticaretlerini ülke çıkarları doğrultusunda sınırlandırmak, özendirmek ya da bu işlemlerin yapılış şekillerini düzenlemek için almış oldukları önlemlerin tümüne **dış ticaret politikası** adı verilir (Tomanbay,1995:17) ve daha çok kaynak tahsisi ile ilgili bir politikadır. Bir malın yurtiçi üreticilerini korumak amacıyla bu malın ithalinden vergi alınması veya ihracına sübvansiyon verilmesi durumunda, kaynaklar bu malın üretimine kayar (Karluk,1998:133).

Ekonomistlerin büyük çoğunluğu, dış ticarete açık olmanın bir ülkenin dinamik performansına katkıda bulunduğuna inanmaktadırlar. Ancak, uzun dönem büyümeyi teşvik edebilecek dış ticaret mekanizmaları henüz nadiren ortaya konabilmiştir. Karşılaştırmalı üstünlüğe göre uzmanlaşma, ölçek ekonomilerini sağlama gibi benzer dış ticaret kazançlarından yararlanmayı öngören bir dışa açık ekonomi, benzer ama bir başka kapalı ekonomiye göre daha yüksek gelir ve tüketim düzeyini sağlayabilir. Fakat bunlar, zorunlu biçimde bir açık ekonominin daha hızlı büyüyeceğini ima etmez. Diğer bir deyişle, burada geleneksel literatürde yer alan büyümeyle ilgili oran etkisi değil, düzey etkisi tanımlanmaktadır (Grossman ve Helpman,2003:187). Günümüzde dış ticaret, ülkelerin kalkınmalarının sürdürülmesinde ve dünya ülkeleriyle bütünleşmenin sağlanmasında en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir.

Dış ticaret politikasının amaçları; Dış ödemeler dengesizliklerinin giderilmesi, Dış rekabetten koruma, Ekonomik kalkınma, Piyasa aksaklıklarının giderilmesi, Ekonominin Liberalleştirilmesi, İç ekonomik istikrarın sağlanması, Hazineye gelir sağlamak, Dış piyasalarda monopol gücünde yararlanma, Otarşi(kendi kendine yeterlilik), Sosyal ve siyasal etkenler, Dış politika amaçları şeklinde sayılmaktadır (Seyidoğlu,2007:139-140).

1.4.2.Dış Ticaret Politikasının Araçları

Dış ticaret Politikası araçları Doğrudan Politika araçları ve Dolaylı Politika araçları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Dolaylı politika araçları Para ve

Maliye politikası'dır. Doğrudan Politika araçları ise aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır (Ertürk,2001:109).

1.4.2.1.Gümrük Vergileri

Gümrük tarifeleri yurtdışından ithal edilecek mallara uygulanan vergi cetvelleri anlamına gelmektedir. Genellikle ithal mallarından alınmaktadır. Ülkeye girişte yabancı mallar üzerinden alınan Ad volarem (değere göre) veya spesifik (miktar) göre alınan vergilere gümrük vergileri denir.

1.4.2.2.Tarife Dışı Araçlar

İthalatı miktar olarak kısıtlayarak (Kotalar), ithalatı tümüyle yasaklayarak ve İthalata tahsis edilen dövizin sınırlandırılmasıyla gerçekleşmektedir.

1.4.2.3.Tarife Benzeri Faktörler

Doğrudan fiyatı etkileyen uygulamalardır. İthalat teminatlarını artırarak veya azaltarak, İthalat sektörlerine farklı kur uygulayarak, Mevcut döviz kaynaklarıyla döviz ihtiyaçları arasında denge sağlamaya yönelik politikalar uygulayarak ithalat sınırlandırılabilir.

1.4.2.4.İhracatın Özendirilmesi

Döviz kazandırıcı işlemlerin özendirilmesi içindir. Ülkeler bunun için bir dizi önlem almaktadırlar. Yoğun olarak başvuru alan, ihracatçıya ülkeye kazandırdığı dövizler karşılığında daha fazla ulusal para ödenmesi veya ihracat malları üretiminde maliyetlerin düşürülmesi için bürokrasinin azaltılması şeklindedir.

1.4.2.5.Bağlı Ticaret

Bazen döviz tasarrufu sağlamak, serbest döviz satılmayan düşük kaliteli yerli üretimin ihracını gerçekleştirebilmek, yabancı sermaye yoluyla büyük sanayi tesisleri kurmak gibi nedenlerle "bağlı ticaret'e" başvurabilirler (Seyidoğlu,2007:142). Bu tür ticaret çoğunlukla ülkelerarası anlaşmalara dayanır ve taraflardan birisi devlet kuruluşu niteliğindedir. Eskiden sadece takas ve kliringden oluşan bağlı ticaret günümüzde, karşı-satınım, geri-satınım,

dengeleme gibi değişik yöntemleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir (Ertürk,2001:109).

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARETE YÖNELİK ULUSLARARASI VE ULUSAL KURUMLAR, KURULUŞLAR VE KURALLAR

2.1.ULUSLARARASI KURULUŞLAR

2.1.1.GATT Sistemi:

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünyada barışı sürekli kılmak amacıyla, Uluslararası ekonomik işbirliği gerekliliği düşüncesi genel kabul görmüştür. Bu çerçevede (Kızıllık,1963);

1-Ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak,

2-Uluslararası likidite ve mali güveni sağlamak ve

3-Uluslararası ticareti serbestleştirmek amacıyla yeni kurumların oluşturulması yoluna gidilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirmek için yapılan “Bretton Woods” görüşmeleri sonucunda sırasıyla Dünya Bankası(IBRD),Uluslararası Para Fonu(IMF) ile Gümrük tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(GATT) şeklinde yapılar oluşturulmuştur.

Dış ticarete rekabetin mal kalitesini artıracığı, fiyatları düşüreceği ve böylece dış ticaretin hacminin artacağı düşüncesi ile dış ticaretin serbestleşmesinin önündeki engel olan gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı muamelelerin ortadan kaldırılması GATT’ın temel amaçları olarak benimsenmiştir (Hatipoğlu,1996:80). Ocak 1948 yürürlüğe giren GATT ile Uluslararası ticaret sistem ilk defa geçicide olsa kurulmuştur. GATT ile gelen sistem, çok taraflı ticaret müzakereleri (rounds) ile gelişmiştir (Ertürk,2001 :238-240).

1948-1994 yılları arasında sekiz adet çok taraflı ticaret müzakereleri gerçekleşmiştir. Bunlar;

1-1947 Cenevre Roundunda tarifeler görüşülmüştür. Katılan ülke sayısı 23 tür.

2-1949 Annency Roundunda tarifeler görüşülmüştür.

3-1951 Torguay Roundunda tarifeler görüşülmüş, Türkiye ilk kez katılmıştır.

4-1956 Cenevre Roundunda da tarifeler görülmüştür.

5-1960-61 Dillon Roundunda tarifeler görülmüştür.

6-1964-67 Kennedy Roundunda tarifeler ve anti-damping önlemleri görülmüştür.

7-1973-79 Tokyo Roundunda tarifeler, tarife dışı önlemler ve çerçeve anlaşmaları görülmüştür ve katılan ülke sayısı 102 ye çıkmıştır.

8-1986-94 Uruguay Roundunda tarifeler, tarife dışı önlemler, kurallar, hizmetleri fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların halli, tekstil, tarım ve DTÖ'nün kurulması karara bağlanmış 123 ülke katılmıştır. GATT sisteminde müzakereler karşılıklı ödün esasına göre olmaktadır.

Türkiye GATT sistemine 1953 yılında anlaşmayı imzalayarak dahil olmuştur.

2.1.1.1.GATT'ın Temel İlkeleri

2.1.1.1.1.En Çok Kayırılan Ülke Kuralı

Bir üye ülke herhangi bir ülkeye uyguladığı elverişli rejimi bütün üye ülkelere uygulamak zorundadır. Bu kuralın çeşitli istisnaları vardır. Bunlar; Gümrük birlikleri, serbest ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ticarete anlaşmaları, genelleştirilmiş tercihler sistemi gibi gelişme yolundaki ülkeler lehine düşük gümrük vergisi alınması veya gümrük vergisinin alınmaması gibi ayrımcı nitelikteki uygulamalar ile anlaşmanın öngördüğü anti-damping ve telafi edici vergiler gibi diğer uygulamalardır (Ertürk,2001:240).

2.1.1.1.2.Ulusal Muamele Kuralı

İç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. İthal mala gümrükte vergi alınması bu kurala girmez bu kural gümrük vergisi alındıktan sonra ithal malın iç piyasada mesela ayrı KDV oranı uygulanması gibi olayları engellemeyi kapsamaktadır (Saygılıoğlu ve Gerçek,2007:27).

2.1.1.1.3.Tarifeler Yoluyla Koruma İlkesi

Ticarette şeffaflığın sağlanmasının en etkin yolunun tarifelerle gerçekleşeceğini tarife dışı engellerle olamayacağını kapsamaktadır. Tarife dışı engelleri tamamen yasaklar.

2.1.1.1.4.Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide edilmesi

GATT çerçevesinde öncelikli gümrük vergilerinin indirilmesi üzerinde yoğunlaşmış, dış ticarete alınan vergi oranlarının indirilmesi veya eşit bir şekilde birleştirilmesi amaç edinilmiştir.

Her üye ülkenin taviz listesinde yer alan oranlar bağlı oranlar olarak adlandırılmakta ve ülkeler, uygulamada söz konusu oranların üzerine çıkamamaktadır. Söz konusu oranlar ticarete o ülke için bağlayıcı olmaktadır. Uruguay Round müzakerelerinin en önemli sonuçlarından biri, ülkelerin taviz listelerini geliştirmeleri ve bağlı oranlar çerçevesinde yapılan ticaretin artmasıdır.

GATT sistemi gerek kendisinden kaynaklanan gerekse dünya ekonomisinden küreselleşme olgusuna bağlı nedenlerle ve zaman içinde dış ticaretin serbestleşmesine cevap veremez duruma gelmiştir.

Uruguay Round görüşmelerinde sisteme tüzel kişilik kazandırılmasına karar verilmiş ve GATT sistemi 1995 yılından itibaren Dünya Ticaret Örgütü olarak yapı değiştirmiştir.

2.1.2.Dünya Ticaret Örgütü

Dünya ticaret örgütü 1 Ocak 1995 yılında GATT'ın devamı olarak kurulmuştur. DTÖ kurumsal bir yapıya ve sürekliliğe sahiptir. DTÖ biri kurucu anlaşma olmak üzere 29 anlaşma üzerine inşa edilmiş bir kurumdur.

DTÖ'nün en üst düzey karar organı ülke temsilcilerinde oluşan ve 2 yılda bir toplanan Bakanlar Konferansı'dır. Bakanlar Konferansı, herhangi bir üyenin talebi üzerine Çok Taraflı Ticaret Anlaşmasının karar alma konusundaki özel hükümlerine uygun olarak anlaşmaya ilişkin karar alabilmektedir. Bakanlar Konferansının altında yıl içerisinde gereken zamanlarda toplanan ve tüm üyelerin temsilcilerinden oluşan Genel Konsey yer almaktadır. Genel Konseyin,

ticaret politikalarını inceleme organı ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları çözerek bir karar bağlamaktadır ve kararları bağlayıcıdır. Genel Konseyin yönetiminde Mal Ticareti Konseyi, Hizmet Ticareti Konseyi ve Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Konseyi bulunmaktadır. Bu konseyler gerektiği kadar komiteler ve çalışma grupları oluşturabilirler ve kendilerine tanına anlaşmalar kadar fonksiyonları vardır.

2005 yılı itibariye 149 üye ülkesi bulunan DTÖ' nün merkezi Cenevre de ve 450 personele sahip bir Genel Sekreterliği bulunmaktadır. Genel Sekreterliğin kararları bağlayıcılık ifade etmemektedir.

Örgütün amaçları 1994 yılındaki Marakeş Anlaşmasıyla kararlaştırılmıştır. Bunlar (Saygılıoğlu ve Gerçek,2007:29);

1-Hayat standartlarının yükseltilmesi, tam istihdam ve istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmini sağlamak, üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımı sağlamak, çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;

2-Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;

3-Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere Uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;

4-GATT'ın temel ilkelerini korumak ve bunlara uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı birçok taraflı ticaret sistemini geliştirmek.

DTÖ'nün Mal ticaretine ilişkin çok taraflı anlaşması(Kıymet Tespit Anlaşması, Menşe Kuralları Anlaşması), Hizmet Ticareti Genel Anlaşması, Ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşmalarıyla kuralları konmuştur.

Belli bir zaman periyoduna bağlı olarak bütün DTÖ üyesi ülkeler gözden geçirmeye tabi tutulmaktadır. Gözden geçirmelerin sıklığı ülkelerin dünya ticaretinden aldığı payla ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede:

En çok ticaret yapan dört ekonomi -Avrupa Birliği, ABD, Japonya ve Kanada (the Quad)- her 2 yılda bir defa;

Dünya ticaretinden aldığı paya göre sonraki 16 ülke her 4 yılda bir defa,

Diğer ülkeler ise her 6 yılda bir defa gözden geçirilir. En az gelişmiş ülkeler için daha uzun bir süre öngörülebilmektedir.

Her bir gözden geçirme için iki döküman hazırlanmaktadır: birincisi ticaret politikaları gözden geçirilen ülke hükümetinin politika açıklamalarını içeren "Hükümet Raporu", ikincisi ise DTÖ Sekretaryası tarafından bağımsız olarak hazırlanan detaylı bir "Sekretarya Raporu"dur .

Dünya Ticaret Örgütü, Bakanlar Konferansı, Genel Konsey, Konseyler, Komiteler ve Sekreteryadan oluşmaktadır. Bakanlar Konferansı örgütün en yüksek karar alma organı olup yedi defa düzenlenmiştir. 1996 yılında Singapur, 1998 Cenevre, 1999 Seattle, 2001 Doha, 2003 yılında Cancun, 2005 yılında Hong-Kong ve en son 2009 yılında Cenevre' de düzenlenmiştir. DTÖ nün Sekretaryası Cenevre'dedir. DTÖ karar alırken uyguladığı yöntem oylama değil fikir birliği (concensus) yöntemidir. Konsensus sağlamadığı zaman oylama yöntemine başvurmaktadır (Ertürk, 2001:252-254).

2.2.TÜRKİYE'DEKİ DIŞ TİCARETLE İLGİLİ KURUMLAR, KURULUŞLAR

2.2.1.Kamu Kurumları

Türk dış ticaretinin kurumsal örgütlenmesinde akla gelebilecek her fonksiyon için bir kurum bulunmaktadır, fakat bunların uyumu ve etkinliği tartışma konusudur. Ticaret promosyon programlarının yürütülmesinde merkezi ve bağımsız bir organizasyon yapısı oluşturmamıştır. Kamusal kurumların ağırlıklı olduğu dış ticaretin kurumsal etkinliği zayıf, kurumsal yapı ve görevler dağınıktır (Erzan, 1996:83).

Ülkede doğrudan ticaret promosyon programlarını uygulamaktan sorumlu kamu kurumları temel karar ve icra kurumu olan Dış Ticaret Müsteşarlığı ve bağlı birimleri Ticaret Müşavirlikleri, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İhracatçı Birlikleri ile kısmen Hazine Müsteşarlığı ve özel olarak

doğrudan yabancı yatırımları çekmekten sorumlu olarak 2006 yılında kurulan Türkiye Destek ve Tanıtım Ajansıdır. Ancak ne Dışişleri Bakanlığı ticari diplomasiyi asli bir fonksiyonu olarak görmekte ne de Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Türk şirketlerin başarısına sınır ötesi yardımda aktif bir konum almaktadır. Üstelik hem kamu ve hem de özel sektörün yurtdışı örgütlenme zaafiyeti bulunmaktadır (DPT,2007:86).

2.2.1.1.Dışişleri Bakanlığı

Ticari diplomaside Dışişleri Bakanlığı'na özel bir sorumluluk verilmemiştir. Genel olarak dışişleri bakanlıkları yabancı ülkelerle ilişkilerde temel üç fonksiyon icra etmektedir: Temsil, operasyonlar ve politika. Temsil işlevi müzakere, ikna, raporlama ve analiz faaliyetlerini kapsar. Bu faaliyetler bölgesel ve küresel gelişmeleri anlamayı ve olayları olumlu bir biçimde yönlendirmeyi amaçlar. Bu çerçevede yürütülen temel faaliyetler ikili, bölgesel veya çok taraflı ticaret anlaşmalarının müzakere edilmesidir. Operasyonlar hükümet programlarının yürütülmesini içerir. Bunların kapsamına vize ve göçmenlik işlemlerine ilişkin yasaların uygulanması ve yurt dışındaki vatandaşlara yönelik desteğin sunulması girer. Bu faaliyetler özellikle konsolosluklar üzerinden gerçekleşmektedir.

Politika ise ülkenin attığı adımların ve aldığı kararların uluslararası sonuçlarla bağlantısının kurulmasıdır. Bir anlamda dışişleri devletin dış politikasını tarihsel bir perspektife oturtan ve uzun vadede riskleri, maliyetleri ve faydaları öngören kurumsal hafızadır (Kopp ve Gillespie,2008:4). Bu bağlamda, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın başlıca görev ve sorumlulukları hükümetin saptadığı ilkeler çerçevesinde dış politikanın uygulanması, devletin dış politikalarının koordinasyonunun sağlanması, Türkiye'nin yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinin yönetilmesi, yabancı ülkelerde ve kuruluşlarda Türkiye Cumhuriyeti'nin temsil edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlar nezdindeki çıkarlarının korunması, devlet ve dışişleri protokolünün yürütülmesini sağlamaktadır (İskit,2008:153-168). Bakanlık yürüttüğü ikili ve çok taraflı müzakerelerle yabancı pazarlarla diyalogu başlatmakta, Türk iş dünyasının uluslararası pazarlara girişi için zemini

yaratmaya çalışmaktadır. Ayrıca ekonomik ve ticari diplomasinin ulusal güvenlik stratejilerine göre planlanmasında ve yürütülmesinde rol almaktadır.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı, orduyla birlikte içe dönük ve en geleneksel kurumlardan biri olarak bir ticari devletin değil askeri, politik ve güvenlik değerlendirmelerini ön plana çıkarmıştır (Kirişçi,2009:45). Bakanlığın ticari diplomasi açısından temel görevi “ Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar karşısındaki hak ve menfaatlerini korumak, geliştirmek ve bu alanlarda diplomasi ve konsolosluk himayesini sağlamak” şeklinde genel olarak düzenlenmiştir (Resmi Gazete,1994:21982 Sayılı Kanun). İhracatın ve doğrudan yabancı yatırımların promosyonu Bakanlığın spesifik görevleri arasında sayılmamıştır. Oysa Amerika'da *Department of State* yabancı pazarları açarak yurt içinde istihdam yaratmak, ihracat ve yatırım için fırsatlar yaratacak şekilde gelişmekte olan ülkelerde istikrarlı ekonomik ortam oluşturulmasına yardım etmek ve yurtdışında yaşayan yurttaşlarını korumak ve onlara yardım etmek yanında uluslararası pazarda Amerikan iş dünyasını desteklemek sorumluluğu verilmiştir (Kirişçi,2009:45). Aynı şekilde, İngiltere'de *Foreign and Commonwealth Office* uluslararası ticaret ve yatırım fırsatlarının tanıtılması, ulusal ekonominin desteklenmesi; Kanada'da *Department of Foreign Affairs and International Trade* ülkenin uluslararası ticaretinin yayılmasının teşvik edilmesi; Almanya'da *Auswaertiges Amt* ve dış misyonlarının ev sahibi ülkelerde faaliyet gösteren Alman şirketlerine yardım edilmesi spesifik olarak belirtilmiştir (Rose,2007:24-25).

2.2.1.2.Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

06/04/2011 tarih ve 6223 sayılı kanun, 03/06/2011 tarihinde Bakanlar Kurulunun onayıyla kurulmuştur. Başlıca görevleri; Gümrük politikasını hazırlanmasına yardımcı olmak ve uygulamak, gümrük hizmetlerinin süratli, etkili, verimli, belirlenmiş standartlara uygun şekilde yürütülmesini sağlamak ve denetlemek; Gümrük tarifelerini hazırlamak, gümrük vergileri ile gümrük idarelerinde tahsil edilmesi gereken vergi, fon ve diğer mali yüklerin tahakkuk, tahsil, takip ve kontrolünü yapmak; ertelenmiş kontrol ve sonradan kontrol

hizmetlerini yürütmek; ihtilaflı durumlarda uzlaşmaya ilişkin işlemleri düzenlemek ve yürütmek; gümrük işleriyle ilgili istatistiki bilgileri üretmek, toplamak, değerlendirmek ve açıklamak. Geçici depolama, antrepolar, ambarlar vb. yerlerin açılmasına izin vermek; Gümrük kaçakçılığını önlemek, izlemek, soruşturmak; Gümrük Muhafaza görevlerini yerine getirmektir. Bu görevlerini Gümrükler Genel Müdürlüğü ve taşrada Gümrük İl Müdürlükleri tarafından yerine getirmektedir.

2.2.1.3.Dış Ticaret Müsteşarlığı

Ticari diplomasiden birinci derecede sorumlu merci Başbakanlığa bağlı bir kamusal kurum olan Dış Ticaret Müsteşarlığıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, dış ticaret promosyonu uygulaması mevcut değildi.1920 yılında ilk TBMM' de Bakanlar Kurulu oluşturulurken İktisat Bakanlığı yer almıştır. İzmir İktisat Kongresinde Misak-ı İktisadi kararları içinde dış ticaretle ilgili kararlar alınmıştır (Aydın,2007:40). 1934 yılında Dış Ticaret Reisliği, 1971 yılında Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı, 1971 yılının aralık ayına gelindiğinde ise Dış Ticaret Genel Sekreterliği adı altında devam etmiştir. 1994 yılında Gümrük birliği anlaşması imzalamadan önce 4059 sayılı kanunla Başbakanlığa bağlı Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı şeklinde hizmet verilmesi kararlaştırılmıştır. 4059 sayılı Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunda Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın kuruluş amacı, dış ticaret politikalarının belirlenmesine yardımcı olmak, bu politikalar çerçevesinde çalışmalar yapmak, uygulamalarda bulunmak ve bu uygulamaları izlemek ve geliştirmek olarak belirlenmiştir. Aynı kanunla bu amacın gerçekleştirilmesi için DTM'ye yurtdışı teşkilatı oluşturma yetkisi verilmiştir.

DTM'nin yurt içinde ihracatçılara enformasyon ve lojistik destek sağlanmasından, dış ticarete stratejik destek sağlanmasına, yurt dışı pazarlara girişin kolaylaştırılmasına, ikili ya da çok taraflı ticaret müzakerelerinin yürütülmesine kadar uzanan kapsamlı bir görev sahası bulunmaktadır (DTM,2008:66).

Kurum 2009 yılına geldiğinde yeniden yapılanma safhasına girerek doğrudan Müsteşarlığa bağlı Ülke Masaları kurulmuştur. Ülke masalarının

kurulmasında Türkiye'nin %80'ini oluşturan ilk 20 ülke, dünya ithalatında önde gelen ülkeler, ekonomisi giderek güçlenen BRIC ülkeleri, DTM tarafından hedef ve öncelikli olarak görülen ülkeler ve iş dünyasından İGEME'ye gelen bilgi taleplerinin yoğunluğu ölçüt olarak alınacaktır (İGEME,2009:3). Buna göre ilk aşamada toplam 33 ülke masası kurulmuştur.

2.2.1.4.Ticaret Müşavirlikleri

Müsteşarlığın Ticaret Müşavirlikleri ve Ataşeliklerinden oluşan dış kollardan sorumlu birimi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü'dür. Özellikle ikili ve çok taraflı ticari diplomasi faaliyetlerinde etkin diğer birimler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü ve Anlaşmalar Genel Müdürlüğü'dür. Yurt dışında Türk ticari teşkilatlanmasının temel birimleri olan Ticaret Müşavirlikleri ve Ticaret ataşelikleri'dir. Müşavirlikler ihracatın geliştirilmesine, ürünlerin tanıtımına, yabancı yatırımcının ülkeye çekilmesine, serbest bölgelerin tanıtılmasına, Türk işadamlarına yardımcı olmakla DTM'nin görev alanına giren diğer konularda buldukları ülkelerdeki resmi ve özel kuruluşlar nezdinde faaliyette bulunmakla sorumlu ihtisas birimleridir.

Ticaret Müşavirlikleri ve ticari diplomasi sisteminin ithal ikameciliği döneminin gereklerine göre şekillendirildiği ve dış görev algılanış biçiminin politik diplomasiye dayandırıldığı görülmektedir.

Bu çerçevede Ticaret Müşavirliklerinin fonksiyonları temelde iki başlık altında toplanabilir. Bunlardan birincisi, diplomatik temsil görevi, ikincisi ve daha önemli olanı ise iş dünyası destek faaliyetleridir. Diplomatik temsil görev yapılan ülkenin resmi kurumları veya Uluslararası kuruluşların birimleri ile temasların yürütülmesi, gerektiğinde müzakere hazırlıklarının yapılması ve mevzuattan kaynaklanan diğer görevlerin yerine getirilmesini kapsar (Çakıroğlu,2008:19).

Daha ayrıntılı olarak Ticaret Müşavirliği hizmetleri dört başlık altında toplanabilir: Pratik Bilgiler, Pazar ve Sektör bilgisi, Genel Ticari kurallar ve Mevzuat, İş ilişkileri kurma-yürütme şeklindedir (Akı,1997:18-21).

2.2.1.5.İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi

Ticaret ve özellikle ihracat promosyonunda etkin bir kurum da İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi'dir. 1960 yılında ülke ihracatını geliştirmek ve sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, bu amaçla araştırma ve çalışmalar yapmak ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak ana işlevi ile kurulmuş bir ihracat promosyonu uzmanlık kuruluşudur. Kuruluşundan itibaren 23 yıl Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Merkez, 1983 yılında kurulan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmıştır. 2001 yılından yeniden yapılandırılarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı kuruluşları arasına sokulmuştur (DTM,2008:68).

2.2.1.6.Hazine Müsteşarlığı

Hazine Müsteşarlığı genel olarak iktisat politikalarının tespitine yardımcı olma ve borçlanma işlemlerini yürütme, sermaye hareketlerini ilişkin düzenleme ve işlemleri yapma, sigorta sektörü ve kambiyo rejimine ilişkin faaliyetleri düzenleme, uygulama ve geliştirme görevlerini yürütme amacıyla kurulmuştur (Saygılıoğlu ve Gerçek,2007:64).

Hazine Müsteşarlığının dış ticaret işlemleri ile ilgili taahhüt hesaplarının zamanında kapatılması ve bunlarla ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması ve yürütülmesidir. Bu görevlerini İl Kambiyo Müdürlükleriyle yürütmektedir.

2.2.1.7.Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı

Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım promosyon stratejisinin uygulanmasından sorumlu kurum Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansıdır (DPT,2007:93). AB üyelik sürecine paralel bir kurumsal düzenleme olarak, Dünya Bankasının verdiği teknik yardım ve hibe desteği ile 2006 yılında kurulmuştur. Ajans bir kamusal yönetim birimidir ve kuruluş yasasına göre kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahiptir.

Ajansın iki ana hedefi bulunmaktadır: Türkiye'nin yatırım ortamını dünyaya tanıtarak doğrudan yabancı yatırım çekmek ve Türkiye'ye gelen veya (mevcut) yatırımcıya baş koordinatör olarak destek vermek.

Hizmet sunumunda, devlet bünyesinde özel sektör zihniyetiyle faaliyet yaklaşımını benimsemiş olan Ajans, ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte yatırım fırsatlarını tanıtma ve değerlendirme süreçlerinde ilgili tüm resmi kurumları koordine ederek uluslararası yatırımcılara yönelik bir referans noktası olarak hizmet vermektedir. Ülkeye gelen yabancı yatırımcıların bütün sorunlarını çözmeye yönelik tek durak/ofis yaklaşımıyla çalışmaktadır (Korkmaz,2007:55).

Operasyonel açıdan Ajansın üç temel özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Birincisi, Başbakanlık düzeyinde hükümetten tam destek almaktadır. İkincisi, YOİKK ve Yatırım Promosyonu Teknik Komitesi çerçevesinde özel sektörle stratejik ve güçlü ilişkileri bulunmaktadır. Üçüncüsü, yurtiçi ve yurtdışı faaliyetlerini tamamen proaktif bir yaklaşım ve profesyonel kadrolarla yürütmektedir. Toplam 23 ülkede 16 temsilciliğiyle hizmet vermektedir (Korkmaz,2007:56).

2.2.1.8.Kalkınma Ajansları

Bölgesel kalkınma ajansları, AB ile entegrasyon sürecine yönelik bir adım olarak, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur.

Kalkınma ajansları AB ile entegrasyon sürecinde Türkiye'de de bölgesel gelişme politikalarına yeni bir yaklaşım getirmektedir. Türkiye'de daha önce uygulanan bölgesel gelişme politikaları, bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesi önceliği üzerine kurulmuştur.

Ülkede bugün itibariyle 26 bölgesel kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir. 2010 yılı itibariyle çoğu aktif olan Kalkınma ajanslarından başlıcaları; BEBKA (Bilecik-Eskişehir-Bursa), DOĞAKA (Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı), İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları'dır.

2.2.1.9.Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı

1992 yılında Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan, ancak 1999 yılında Başbakanlığa bağlanan Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığıdır (Altun,2009:269). TİKA, başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek amacıyla kurulmuştur (TİKA,2009:9).

Kalkınma yardımlarının siyasi koordinasyonu Dışişleri Bakanlığınca sağlanırken, teknik ve uygulama koordinasyonu TİKA tarafından yürütülmektedir.

TİKA'nın faaliyetleri ile ilgili genel ilke ve öncelikler, Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenmektedir. Koordinasyon Kurulu; Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Kültür Bakanlıkları ile Hazine, Dış Ticaret ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlıkları, Diyanet İşleri Başkanlığı ve TÜBİTAK Başkanlığı personelinin bağlı ya da ilgili buldukları bakan tarafından görevlendirilen en az müsteşar yardımcısı veya başkan yardımcısı düzeyindeki temsilciler ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı temsilcilerinin katılımıyla yılda en az bir kere toplanmaktadır.

Kurum faaliyetlerini 20 ülkede ki konuşlu 23 program koordinatör ofisi üzerinden 170 personel ile yürütmektedir (TİKA,2009:9-11).

2.2.1.10.Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

KOSGEB, imalat sanayinde 1-250 arası işçi istihdam eden net satış hâsılatı ve mali bilanço toplamı 25 milyon TL'yi aşmayan işletmelere devlet destekleri sunan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı tüzel kişiliği haiz bir kamu kuruluşudur. Yurt dışı teşkilatı bulunmayan, Avrupa Birliği ile ilişkilerde KOBİ'ler adına Sanayi ve Ticaret Odaları bünyesinde kurulmuş olan ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen KOBİ bilgi ağının irtibat büroları niteliğindeki Avrupa Bilgi Merkezlerinin Türkiye ayağının koordinasyonundan

sorumlu kurumun geniş bir yurt içi ofis şebekesi bulunmaktadır (İGEME,2007:158).

Ulusal KOBİ Stratejisi kapsamında girişimciliğin geliştirilmesi, işletme geliştirme, KOBİ'lerin uluslararası pazarlarla bütünleştirilmesi, iş ortamının iyileştirilmesi, teknoloji ve inovasyon kapasitesinin geliştirilmesi çalışmalarının koordinasyonunu sağlamaktadır (Özbek,2008:53). Küresel pazarda KOBİ'lerin rekabet kapasitelerini artıracak mekanizmaları desteklemek ve geliştirmek, KOBİ'leri bilgilendirmek ve yeni iş fırsatları sağlamak, yüksek katma değere sahip ürünler için teknoloji yönelimli KOBİ'leri ortaya çıkarmak, girişimciliği teşvik etmek gibi görevleri yerine getirmektedir (İGEME,2007:158).

KOSGEB'in KOBİ'lere sunduğu hizmet ve destekler imalat sanayi işletmeleri ile sınırlıdır. İmalat sanayi işletmelerine 38 çeşit destek faaliyetleri yürütmektedir (KOSGEB,2007:14).

2.2.1.11.Türkiye İhracat-İthalat Kredi Bankası

Türk Eximbank ülkenin ihracata yönelik ekonomik büyüme stratejisini desteklemek ve dış ticarete finansman desteği sağlamak için 1987 yılında kurulmuştur. Yönetim kurulu başkanlığını Dış Ticaret Müsteşarının yaptığı bankanın temel amacı, ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve ihracatçılar, yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat amacına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir (Turkeximbank,2009:15).

Özellikle 1995 yılından itibaren ihracata yönelik doğrudan parasal teşviklerin uygulamadan kaldırılmasıyla beraber bankanın yürüttüğü kredi, garanti ve sigorta programlarının önemi daha da artmıştır. Banka günümüzde Türk ihracatçı ve müteahhitlerin yeni pazarlara girişinin desteklenmesi amacıyla DTM tarafından oluşturulan bölgesel stratejiler çerçevesinde, destek ve faaliyetlerini bu ülkelerde yoğunlaştırmaktadır.

2.2.2. Özel Sektör Kuruluşları

Türkiye'de iş dünyası ile hükümet arasında ilişkiler tam olarak gelişmemiştir. Türkiye'de özel sektör 1980 sonrası değişen dünyaya ayak uydurmaya başlamış ve önemli ikili anlaşmalarda özel sektör örgütlerinin önemi anlaşılmıştır.

Türkiye'de iş dünyasının bir dış politika aktörü olarak yükselişi ve dış temsilciliklerin ülkenin dış ekonomik ve ticari ilişkilerinde faal rol alması Özal dönemine rastlar (İskit,2008:449). 1983-1991 yıllarını kapsayan serbest piyasa ekonomisi kurallarının benimsendiği, iç piyasanın dışa açıldığı ve ihracat dönük politikaların uygulamaya konulduğu bu dönemde iş dünyasının rolü ve etkisi hızla artmaya başlamıştır.

Doğrudan ikili ilişkileri geliştirmeye yönelik KEK mekanizması ise tümüyle özel sektörden kopuktu (Altun,2009:112-113). İş dünyası, Dışişleri Bakanlığının da teşvikiyle yeni gelişmelere kurumsal olarak uyum sağlamaya çalıştı ve 1986 yılı sonunda amacın 'Türk iş âleminin dış dünyayla ilişkilerini geliştirmek ve Türk ekonomisinin dünya ekonomisiyle entegrasyonuna katkıda bulunmak olarak açıklayan Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunu oluşturdu (Tüzün,2003:11).

Ticaret promosyonu alanında faaliyet gösteren başlıca özel sektör kuruluşları Sanayi ve Ticaret Odaları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İş Konseyleri, Türkiye İhracatçılar Meclisi, İhracatçı Birlikleridir. Bu kuruluşların temel özelliği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olmalarıdır. Ayrıca ticaret promosyonunda faal TÜSİAD, MÜSİAD, TUSKON, İktisadi Kalkınma Vakfı, Dış Ticaret Vakfı ve Yabancı Sermaye Derneği gibi başka özel sektör kuruluşları bulunmaktadır.

2.2.2.1.Türkiye İhracatçılar Meclisi

1993 yılında kurulan Türkiye İhracatçılar Meclisi, İhracatçı Birliklerinin bir üst kurulu durumundadır. Kurumun başlıca amacı, ihracatçıların müşterek sorunları için bir tartışma platformu oluşturmak, kamu ve özel sektör kuruluşları ile ihracatçılar ve karar vericiler arasında koordinasyonu sağlamak, ihracatın ve ihracatçının sorunlarının çözüm merkezi olmak, ihracatçıları yurt içinde ve yurt

dışında üst düzeyde temsil etmek, ihracatın geliştirilmesi yönünde politikalar oluşturmaktır.

Kurumun ticaret promosyonu bağlamında en önemli işlevi, kamu ve özel sektör arasında diyalogu ve İhracatçı Birlikleri arasında koordinasyonu sağlaması, ihracatçıların sorunlarını üst düzey hükümet yetkililerine taşıması ve çözüm önerileri getirmesidir.

2.2.2.2.İhracatçı Birlikleri

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı kuruluşları arasında yer alan İhracatçı Birliklerinin kuruluşu 1936 yılına dayanır. Yapıları itibariyle özel kanunla ihracatçılar tarafından kurulan, bölgesel nitelikte ve ürün-madde (sektör) bazında birer ihtisas kuruluşu olan İhracatçı Birlikleri DTM gözetiminde faaliyet yürüten profesyonel kuruluşlardır.

İhracatçı Birlikleri, ihracatın artırılmasına katkı sağlamak amacıyla, tabanını oluşturan dış ticaret ile ilgili KOBİ'lere mevzuat ve bilgi desteği vermek, ihracatçıların mesleki faaliyetlerini ve ilişkilerini düzenlemek, sorunlarına çözüm bulmak, yol göstermek ve ihracatın ülke menfaatleri doğrultusunda gelişmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

İhracatçı Birlikleri faaliyetleri çerçevesinde etkin bir uygulama ürün tanıtım gruplarıdır. Deri, Antepfıstığı, Narenciye vb. ürün tanıtım gruplarıdır.

Tanıtım grupları, Türkiye'nin dış pazarlardaki imajının güçlendirilmesi ve söz konusu ürünün küresel ticaretindeki payının artırılması ve markalaşması amacıyla hedef pazarlar belirlemede, bu pazarlara ilişkin analiz çalışmaları ve tanıtım programları gerçekleştirmekte ve sektörün dünyada bir marka haline gelmesi yolunda uzun vadeli çalışmalar yapmaktadır.

2.2.2.3.Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

1952 yılında kurulan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türk iş âleminin tümünün mesleki üst kuruluşu ve yasal temsilcisidir. TOBB'un, yerel düzeyde, ticaret, sanayi, ticaret ve sanayi, deniz ticaret odaları ve borsalar şeklinde oluşmuş 365 üyesi bulunmaktadır. Tüm ülke çapında yayılmış olan oda ve borsalara, çeşitli büyüklüklerde ve bütün sektörlerden 1 milyon 200 binin

üzerinde firma kayıtlı bulunmaktadır. TOBB'un temel organları olan, Genel Kurul, Odalar ve Borsalar Konseyi, Yönetim Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu'dur. Kurumun amacı, "Odalar ve borsalar arasında birlik ve dayanışmayı sağlamak, ticaret ve sanayinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, üyelerinin mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, üyelerin birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakı korumak" olarak belirlenmiştir (Altun,2009:118).

Türk özel sektörünün yurtdışındaki muhatapları ile ticari ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla Birlik tarafından kurulmuş bulunan ve bünyesinde 85 iş konseyi bulunduran DEİK faaliyetlerinin desteklenmesi ve işbirliği yapılmasıdır.

Uluslararası ilişkiler ile ilgili görevleri kapsamında çok taraflı oda ve uluslararası kuruluşlarda Türk özel sektörünü temsil eden TOBB, Türk girişimcisinin uluslararası pazarlara entegre olması yönünde birçok girişimde bulunmaktadır.

2.2.2.4.Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Türkiye'nin yabancı ülkeler ve uluslararası topluluklarla olan ekonomik, ticari, sınaî ve mali ilişkilerini izlemek, bu ilişkilerin kurulmasına ve geliştirilmesine yardımcı olmak, ilgili özel sektör kurumları arasında ve bünyesinde faaliyet gösteren iş konseyi faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamak amacıyla 1986 yılı sonunda TÛSİAD, İKV, YASED, TMB, TİM, TİSK, TZOB, TÜRKTRADE gibi Türk özel sektörünün önde gelen dokuz kuruluşu tarafından kurulan ve kar amacı gütmeyen bir iş dünyası kuruluşudur (DEİK,2009:7).

Kurumun temel vizyonu, yedi temel hedef çerçevesinde: Kamu, sivil toplum ve özel sektör işbirliği ile bölgesel ve küresel düzlemde ekonomik ve politik gelişmelere yön verebilecek; makroekonomik istikrarı yakalamış; küresel rekabet gücüne, lider girişimcilere ve markalara sahip; yüksek teknoloji üretebilen, yenilikçi; dünya ticaretinde önemli pay sahibi, dünyanın önemli yatırım, finans ve Ar-Ge merkezlerinden biri olan ve her alanda çağdaş standartları uygulayan AB üyesi bir Türkiye olarak tanımlanmaktadır.

DEİK, ürün ve hizmet ticareti konusunda işbirliğinin geliştirilmesinin yanında, özellikle Türkiye'deki yatırım ortamının yurtdışında tanıtımı konusunda aktif çalışmalar yürütmekte, yabancı yatırımcıları Türkiye'de uzun vadeli yatırımlara teşvik etmekte ve Türk işadamları için cazip bölgelerde Türk yatırımlarının artması ve teşvik edilmesi yönünde faaliyetler yürütmektedir.

Başta TOBB, TİM, YASED, TÜSİAD, MÜSİAD olmak üzere Türkiye'nin önde gelen birlik, dernek, vakıf gibi özel sektörü temsil eden çatı kuruluşları, sektörel kuruluşlar ve düşünce kuruluşları dahil 23 kurucu kuruluştan oluşmaktadır. 2009 yılı verilerine göre, üyelerinin %35'i uluslararası ticaret, % 22'si müteahhitlik, % 12'si turizm, sağlık, lojistik, % 9'u yabancı yatırımcı, % 8'i bankacılık ve finans, % 4'ü de tarım ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren şirketlerden oluşmaktadır (DEİK,2009:12).

2009 sonu itibariyle 700 üyesi bulunan DEİK'in organları Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu, İcra Kurulu, İş Konseyleri ve Özel amaçlı konseylerden oluşmaktadır.

DEİK, son yirmi yılda Türk şirketlerinin yurtdışında ticari ilişkiler geliştirmesinde önemli katkılar yapmış, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu ve Türk Cumhuriyetleri ile, Berlin Duvarının yıkılmasının ardından da eski Doğu Bloku ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde faal bir rol almıştır.

2.2.2.5.İş Konseyleri

DEİK, iki taraflı iş konseyleri aracılığı ile faaliyet göstermektedir. İş konseylerinden ilki, DEİK'ten önce 1985 yılında kurulan Türk-Amerikan İş Konseyidir (Altun,2009:88).

İş konseyleri iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan biri Türk tarafı, diğeri ise ilgili ülkedeki muhatap kuruluştur. Söz konusu muhatap kuruluşlar genelde ilgili ülkelerin özel sektörünü temsil eden etkin partnerlerden seçilmektedir.

İş konseyleri ikili ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla çalışmalarını karşılıklı olarak yürütmektedir. İş konseyleri, ikili ve çok taraflı ekonomik ve ticari işbirliğinin oluşturulması ve

geliştirilmesinde diyalog, bilgi akışı, yatay ve dikey etkileşim, takip ve temsil araçlarını kullanmaktadır. İş konseyleri öncelikle üye şirketler için çalışmaktadır. İş konseylerinde ilgili tarafların eşit ve yeterli derecede temsil edilmesine önem verilmektedir. Temsil prensibinin bir uzantısı olan bu yatay ve dikey etkileşim çerçevesinde, sorunların dile getirildiği platform olan iş konseyleri vasıtasıyla sorunların tartışılmasına zemin hazırlanırken bu konuların ilgili devlet yetkililerine ulaştırılması sağlanabilmektedir. İş konseylerinin bir başka fonksiyonu, konsey kurulan ülkelerle ve üçüncü ülkelerde çok taraflı işbirliği olanaklarını belirlemektir.

2009 yılı sonu itibariyle DEİK bünyesinde 85 iş konseyi faaliyet göstermektedir (DEİK,2009:7).

İş konseylerinin uygulamada belli başlı şu eksiklikleri mevcuttur. Yapılanma açısından Türk ticari diplomasisi kamusal ağırlık taşımaktadır. Ticaret promosyon kurumları hükümetle ilişkilerinde politik ve operasyonel açıdan bağımsız değildir. Promosyon kurumları ile özel sektör arasında yeterli etkileşim kurulamamaktadır. Yurtiçi ve yurt dışı promosyon faaliyetleri bütünlükten yoksundur ve bu faaliyetler arasında bir denge bulunmamaktadır. Yurtiçi ticaret promosyon hizmetlerinin sunumunda bölgesel ya da yerel bir yaklaşım benimsenmemiştir. Ülkenin yabancı pazarlardaki ticari promosyon varlığı yetersiz, temsil kabiliyeti düşüktür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASINDA TÜRK DIŞ TİCARETİNİN İNCELENMESİ

3.1.1980-2000 YILLARI ARASINDA TÜRK DIŞ TİCARETİNİN SEYRİ

24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye'nin ulusal politikasında radikal bir değişikliğe gidilerek 'İhracata Dayalı Kalkınma Stratejisi' benimsenmiştir. Bu strateji ile ekonominin ihracata yönlendirilmesi ile küreselleşen dünya standartlarını yakalamak ve sanayiye batı toplumları seviyesine ulaştırmak hedef olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda dünya pazarında rekabet gücümüzün yüksek olduğu sektörlerin desteklenmesi hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra ulaşım, haberleşme ve diğer alt yapı çalışmalarına hız verilmiştir. Bununla birlikte Sabit Kur Sistemi bırakılarak yerine Esnek Kur Sistemi uygulamaya konulmuştur.

Bu yeni strateji ile ihracat gelirlerinde artış yaşanmasına rağmen ithalat harcamalarında da ciddi artışlar ortaya çıkmıştır. Fakat Türkiye ekonomisinin aldığı yol açısından dikkate değer olan gelişme ihraç ürünleri içerisinde sanayi ürünlerinin oranının sürekli olarak artış göstermesidir. 1989 yılında yapılan değişiklik ile kambiyo rejiminde her türlü döviz ithali serbest bırakılmıştır. Aynı zamanda ihracatçılara vergi iadesi, gelir vergisi istisnası, döviz tahsisi, hammadde de gümrük muafiyeti gibi değişik teşvikler sunulmuştur. Kurulan fonlar ile ihracatçıya finansman kaynağı sunulmuştur. Bu amaçla 1987 yılında Türk Eximbank kurulmuştur. 1980 yılında %35 seviyelerinde olan Sanayi ve Madencilik ürünlerinin toplam ihracattaki payı, 1990 yılında %75'e ulaşmıştır (Togan,2001:27-31).

Tablo 1: 1923-2001 Yılları Arasında Türkiye'nin Gerçekleşen

Dış Ticaret Verileri

1923-2001 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ RAKAMLARI (Milyon Dolar)				
YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
1923	51	87	-36	138
1925	103	129	-26	232
1930	71	70	1	141
1935	76	71	6	147
1940	81	50	31	131
1945	168	97	71	265
1950	263	286	-22	549
1955	313	498	-184	811
1960	321	468	-148	789
1965	464	572	-108	1.036
1970	588	948	-360	1.536
1975	1.401	4.739	-3.338	6.140
1980	2.910	7.909	-4.999	10.820
1985	7.958	11.343	-1.153	19.301
1990	12.959	22.302	-7.587	35.261
1995	21.636	35.709	-14.073	57.345
1996	23.224	43.626	-20.402	66.831
2000	27.775	54.503	-26.727	82.278

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 1 analiz edildiğinde 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti parçalanmış Osmanlı Devleti topraklarından yeniden doğan ve uzun bir süredir savaşın yıkıntılarına maruz kalan Anadolu' da kurulduktan sonra savaşın yıkımlarından kurtulmak için dış ticarete atılım yapıldığı Tablo' da 1925 verilerinde görülmektedir. 1930 yılında Dış ticaret hacmimizdeki en büyük daralmanın nedeni 1929 Dünya Ekonomik Buhranı olmuş ve ardına patlak veren II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle 1950 yılına kadar dış ticaretimizde daralma görülmüştür. Bu yıllar arası dış ticaretimiz fazla verdiği tabloda görülmektedir. 1950 yılından 1970 yılına kadar tablo da hem ihracatımız hem de ithalatımızın arttığı görülmektedir. 1970-1980 yılları arası aynı şekilde artma eğilimi devam etmiştir. 1980 yılında dış açık 4,999 milyon dolar seviyesine kadar yükselmiştir. 1980-85 yıllarında ise bu dış açık 1,153 milyon dolar seviyelerine kadar

gerilemiştir. Bunun en büyük nedenleri arasında 1980 Askeri Darbesinden sonra 24 Ocak 1980 yılında sivil iktidar tarafından uygulanmaya konulan kararlarının sıkı bir şekilde uygulanması sayılabilmektedir. 1990 yılına gelindiğinde bu dış açık çok daha büyümüş bir şekilde karşımıza çıkmıştır.

1990'lı yıllar Berlin duvarının yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte globalleşmenin etkisini arttırdığı dönem olarak ortaya çıkmaktadır. 90'lı yılların başında gerek dünya ekonomisinde yaşanan durgunluk ve "Körfez Krizi" gibi dış faktörler, gerek ekonomideki yüksek enflasyon oranı, kamu açıkları, artan iç ve dış borç stoğu gibi kronikleşen sorunların sonucunda, ülkemiz, 1994 yılında ekonomik kriz yaşamış ve bu kriz sonrasında 5 Nisan Kararları olarak bilinen, ekonomik istikrarın sağlanmasının teminen bir dizi tedbirler paketini uygulamaya koymuştur. Yukarıda değinilen iç ve dış faktörler 1990-1995 döneminde ihracatımızın artış hızında yavaşlamaya sebep olmuş, Tablo 1'de görüldüğü üzere ihracatımız sadece %80 artmıştır.

1994 yılında yapılan yüksek oranlı devalüasyon ve uygulanan ekonomi politikaları, uluslararası piyasalardaki rekabet gücümüzü olumlu yönde etkilemiş olup, Tablo 1'de 1995 yılında ihracatımız %19,5 oranında artış kaydetmiştir.

1995 yılında, bir yandan uluslararası ticaretin serbestleşmesinin sağlanması amacıyla II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlatılan GATT sürecinin tamamlanması ile oluşturulan Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olunurken diğer yandan, 1.1.1996 tarihinden itibaren AB ile gümrük birliğine gidilmesi karara bağlanmıştır.

Küresel ve bölgesel boyutta yaşanan bu gelişmeler neticesinde, 1980 sonrasında yoğun bir şekilde uygulanan ihracat performansına dayalı doğrudan ve nakdi teşvikler kaldırılarak, uluslararası yükümlülüklerimize uygun olarak hazırlanan "İhracata Yönelik Devlet Yardımları" programları ve tanıtım faaliyetleri uygulamaya konulmuştur.

Türkiye 1996 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile dış ticaret mevzuatında önemli değişimler kendisini göstermiştir. İhracatta yeni devlet yardımları ortaya çıkmıştır. Avrupa Topluluğu Mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde, İhracatı Teşvik

Mevzuatının da Topluluğun Gümrük Koduna uyumlu hale getirilmesi için yapılan çalışmalar kapsamında oluşturulan Dahilde İşleme Rejimi 1.1.1996 tarihi itibarıyla İhracatı Teşvik Mevzuatı yerine ikame edilmiştir.

Tablo 1'e göre 1996 yılında ihracat artış hızının %7,3 oranında gerçekleşerek yavaşlamasının en önemli nedeni dünya ticaretinin büyüme hızındaki yavaşlamadır. DTÖ verilerine göre, dünya ticaret hacmindeki artış 1995 yılında %9,1 iken 1996 yılında %5,4'e düşmüştür.

Tablo 2: 1997-2000 yılları Türkiye Dış Ticaret Göstergeleri

Türk Dış Ticaretinin Yıllara Göre Makro Analizi (Milyon \$)				
	1997	1998	1999	2000
İhracat	26.261	26.974	26.587	27.775
İthalat	48.921	45.921	40.971	54.503
Denge	-22.298	-18.947	-14.084	-26.728
İhracat.İthal.Karşılama Or.	%54.10	%58.70	%65.40	%51.00
Toplam Dış Tic.Hacmi	74.820	72.895	67.258	82.278
Dış Tic.Açığı/Toplam Hacim	%29.81	%26.00	%20.94	%32.49

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 2'de ihracatın 1997 yılında bir önceki yıla kıyasla daha hızlı gelişme göstererek %13,1 seviyesinde artması ve 26,2 milyar dolar düzeyine çıkmasının esas nedeni, yılın ikinci yarısında Asya'da ortaya çıkan mali krizin etkilerine rağmen, dünya hasılasında kaydedilen önemli ölçüde büyüme sonucunda artan dış talep olmuştur. Nitekim, dünya hasılasında büyümeye paralel olarak DTÖ verilerine göre, 1997 yılında mal ticaret hacmi %10,7 oranında artış göstererek 1976 yılından bu yana kaydedilen en yüksek artış hızına ulaşmıştır.

Tablo 2'de de görüleceği gibi 1997-2000 dönemi Türkiye ekonomisi için önemli sıkıntıların yaşandığı bir dönem olmuştur. 1997 yılında uzak doğuda yaşanan kriz dış ticareti olumsuz etkilemiştir. Bu durum özellikle tekstil sektöründe olmak üzere Türkiye'nin ihracatını olumsuz etkilemiştir. 1996 yılı sonunda Türkiye için önemli bir gelir kapısı olan Bavul Ticareti konusunda yapılan hatalı vergilendirme politikası ve 1998 yılında Rusya federasyonunda

yaşanan kriz Tablo 3'e göre bu ülkenin toplam ihracatımız içerisinde %8 civarında yer tutması nedeni ile ekonomiye önemli darbe vurmuştur. Yaşanan bütün bu olumsuz gelişmelerin neticesinde Türkiye Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 3 yıllık yapısal bir program imzalamıştır (Togan,2001:36-41).

Özellikle küresel krizin 1998 yılı Ağustos ayında Rusya'ya sıçraması ülkemiz ihracatında beklenen artışın gerçekleşmesini engellemiştir. Dünya talebindeki daralma, dünya mal fiyatlarında gözlenen düşme sonucu ülkemiz dış ticareti önemli ölçüde etkilenmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere 1998 yılında ihracatımız %2,7 oranında artarak 27 milyar dolar olmuştur.

28 Şubatta yaşanan siyasi istikrarsızlık süreci sonrada ardına 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde yaşanan depremlerin sonucunda %6,1 oranında daralan ülkemiz ekonomisi ihracatımızı da olumsuz yönde etkilemiş ve 1989 yılından itibaren sürekli artış gösteren ihracatımız Tablo 2 'ye göre 1999 yılında %1,4 oranında azalarak 26,5 milyar dolara gerilemiştir. İthalat ise aynı yıl %10 yakın bir gerilemeye girmiştir. İthalat 45 milyar dolardan 40 milyar dolara gerilemiştir.

2000 yılı gerek uluslararası piyasalarda Euro/Dolar paritesinde Euro aleyhine yaşanan gelişmeler, gerekse ham petrol fiyatlarında gözlenen yüksek artışın maliyetleri artırıcı etkisi gibi dışsal faktörlerden kaynaklanan olumsuz gelişmeler sebebiyle, ihracatçılar açısından zor bir yıl olmuştur. Ayrıca Ekonomik Program'ın ilk yılı olması sebebiyle, enflasyon hedefine paralel olarak yürütülmekte olan kur politikası, ihracatımızı olumsuz yönde etkileyen diğer bir gelişme olmuştur.

Dışsal ve içsel faktörlerden kaynaklanan tüm bu olumsuzluklar neticesinde, Tablo 2 ye göre 2000 yılında ihracatımız %4,4'lük artışla 27,8 milyar dolara ulaşmıştır. İthalat ise %35 oranında artışla 40 milyar dolardan 54 milyar dolara yükselmiştir.

2000 yılı toplam ihracatının %91,2'lik bölümünü imalat sanayi ürünleri, %7,1'lik bölümünü tarım ve ormancılık ürünleri ve %1,4'lik bölümünü madencilik ürünleri oluşturmuştur (TUİK,2010:469).

Tablo 3: 1990-2000 Yılları arası Seçilmiş Ülkelere Dış Ticaret(Milyon \$)

Seçilmiş ülkeler	İhracat					İthalat				
	1992	1994	1996	1998	2000	1992	1994	1996	1998	2000
ABD	865	1520	1639	2233	3133	2600	2429	3516	4054	3911
Rusya	438	820	1512	1348	644	1040	1045	1921	2155	3887
Almanya	3660	3934	5187	5460	5180	3734	3646	7814	7316	7198
Fransa	809	851	1053	1305	1657	1351	1458	2771	3034	3532
İtalya	943	1034	1446	1557	1789	1919	2009	4286	4222	4333
İspanya	299	232	363	513	713	320	380	1034	1276	1678
İsviçre	223	239	276	244	239	688	473	1015	1018	891
Libya	27	58	103	114	110	97	55	94	152	216
İran	455	250	298	195	236	365	692	806	433	816
Cezayir	108	238	278	482	383	10	95	737	647	1192
BAE ¹	-	-	201	240	316	-	-	23	32	40
Malezya	19	114	134	42	39	141	170	237	285	269
Pakistan	44	57	78	64	53	44	37	83	57	82
G.Kore	191	88	102	37	130	373	285	719	1124	1181
G.Afrika	51	44	66	73	71	170	161	210	152	172
Japonya	162	187	168	113	149	1113	968	1422	2046	1621
Çin	144	355	65	38	96	172	258	556	846	1345

Kaynak: TÜİK(<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloya bakıldığında 1992 yılından 2000 yılına kadar en fazla ihracat ve ithalatımız Almanya ile olmuştur. Tablo ya göre 1992 yılında 3,660 milyon dolar olan ihracatımız aynı yıl 3,734 milyon dolar ithalatımız mevcuttu fakat 2000 yılına gelindiğinde 5,180 milyon dolar olan ihracatımızın yanı sıra 7,198 milyon dolar ithalat takip etmiştir. İhracattaki artışa göre ithalat daha hızlı bir şekilde artmıştır. 1992 yılı ile 2000 yılı arasında Almanya, Rusya, ABD, Fransa, İtalya

¹BAE 1996 yılında kurulmuştur. Önce 7 Emirlik Şeklinde idi. Bu 7 emirlik 1996 yılında birleşerek Birleşik Arap Emirlikleri devletini oluşturmuşlardır.

gibi ülkelere İhracatımız ve ithalatımız hep artmıştır. 1992 yılından 2000 yılına kadar ithalatta bu ülkelerin yanı sıra Japonya, Çin, G. Kore gibi Uzak doğu ülkelerinden de ithalatımız artmıştır.

2000 yılı ihracatının ülke ve ülke gruplarına göre ayırımına bakıldığında ise; en önemli ihraç pazarımız olan OECD ülkelerine yönelik ihracatın 19 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Aynı şekilde Avrupa Birliği'ne yönelik ihracatımız 14,5 milyar dolar olurken, OECD ülkelerinin toplam ihracatımız içindeki payı ise % 68,4 olmuştur. Söz konusu dönemde OECD üyesi olmayan ülkelere yönelik ihracatımız ise, bir önceki yıla göre değerinde % 1,6 oranında artarak 7,9 milyar dolar olmuş ve genel ihracatımız içerisindeki payı da % 28,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

3.2.2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASINDA TÜRK DIŞ TİCARETİNİN SEYRİ

3.2.1.Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerine Genel Bakış

2000 yılında başlanan 3(üç) yıllık ekonomik programda ilk hedef olarak enflasyonu düşürmek tercih edilmişti. Hükümet bu hedefe ulaşmak için döviz kurunu bir çapa olarak kullanmayı tercih etti. 2000 yılı enflasyonu düşürme programında uygulanması düşünülen kur sistemleri tam sabit, yönetimli ya da serbest dalgalanma dışındaki kur sistemleriydi². 2000 yılında Bankacılık sisteminde başlayan güvensizlikle birlikte mali sistemdeki likidite ihtiyacı krize dönüşmüştür. Merkez bankasının programının gereği dışında hareket ederek piyasaya 22 Kasım da 6,8 milyar Dolar fon sağlanması ve böylece Net İç Varlıklar performans kriterinin aşılması krizi geçici olarak önlemiştir. Bu tarihten sonra repo gecelik faiz yüzde binleri aşan rakamlara ulaşmıştır. Faiz oranlarındaki yükselişin 6 aralık 2000'de IMF'den sağlanan 7,5 milyar dolar Ek Rezerv Kolaylığı dahil toplam 10,4 milyar dolarlık finansman piyasalardaki tedirginliği azaltarak faiz oranlarının düşmesini sağlamıştır. Ancak bu önlem sorunların geçici olarak gidermiştir. Bu finansman kısa vadeli ve yüksek maliyetli idi. Kasım 2000 de yaşanan likidite problemi ilk önce devlet iç

²İnternet Erişim Kaynağı: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/euds/yayın/paragrog2/başkanmat.5y.htm> (12.11.2010)

borçlanma piyasasında ortaya çıkmış ve bu kriz sürekli biçim değiştirerek bir bankada başlayan likidite problemi daha sonra tüm sistemin likidite problemi haline gelmiş ve daha sonra da aniden döviz krizine dönme eğilimi göstermiştir. Merkez bankasının piyasaya hemen müdahale etmemesi sonucunda finansman maliyetlerinin yükselmesi krizi bankacılık krizine dönüştürmüştür. 2000 Kasım Likidite (Bankacılık Krizi) ve 2001 yılı Şubat (Döviz kur Krizi) ayında görülen ekonomik krizlerin ardından ihracatımızda ciddi oranda bir artış görülmüştür. Kriz sonrasında serbest dalgalanmaya bırakılan Türk Lirası'nın büyük oranlı devalüe edilmesi ve krizin etkisiyle birlikte büyük oranda daralan iç talep sonucunda, firmalar, krizden çıkış yolu olarak ihracata yönelmişlerdir. Bunun neticesinde, ihracat Tablo 4 e göre 2001 yılında, 2000 yılına göre %12,8 oranında artmış ve 31,3 milyar dolar olmuştur.

3.2.2.2001 Ekonomik Krizi Sonrasında İhracatın Seyri

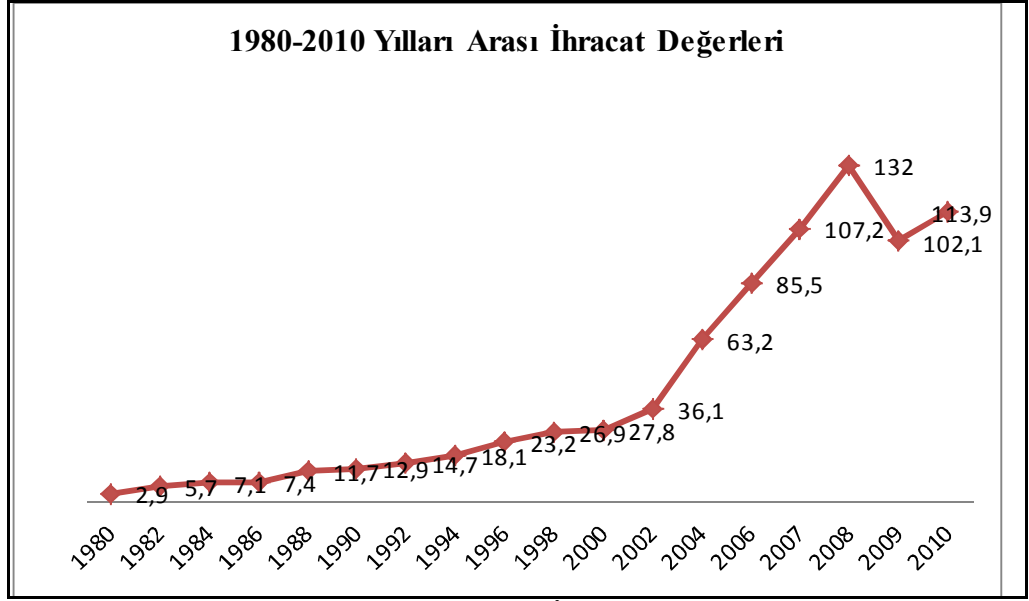
Tablo 4: 1980-2010 Yılları arası Dış Ticaret Hadleri

YILLAR	DIŞ TİCARET - YILLIK (Milyar \$)					
	İHRACAT	Değ.%	İTHALAT	Değ.%	DENGE	HACİM
1980	2.9	28	7.9	56.0	-5	10.8
1990	12.9	11.5	22.3	41.2	-9.4	35.2
1997	26.2	13.1	48.5	11.3	-22.3	74.8
1998	26.9	2.7	45.9	-5.4	-19.0	72.9
1999	26.5	-1.4	40.6	-11.4	-14.1	67.1
2000	27.7	4.5	54.5	34.0	-26.7	82.2
2001	31.3	12.8	41.4	-24.0	-10.0	72.7
2002	36.0	15.1	51.5	24.5	-15.5	87.6
2003	47.2	31.0	69.3	34.5	-22.0	116.6
2004	63.1	33.7	97.5	40.7	-34.3	160.7
2005	73.4	16.3	116.7	19.7	-43.3	190.2
2006	85.0	16.4	139.5	19.5	-54.0	225.1
2007	107.3	25.4	170.0	21.8	-62.8	277.3
2008	132.0	23.1	201.9	18.8	-69.9	334.0
2009	102.1	-22.6	140.9	-30.2	-38.9	243.0
2010	113.9	11.6	185.5	31.7	-71.5	299.5

Kaynak: TUİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 4' de 1980 yılından 1997 yılına kadar ihracat hacminde artış olduğu ve 1998 yılından itibaren 2000 yılına kadar ihracat hacminin daraldığı görülmektedir. Bu ihracatta ki daralmanın nedenleri arasında 1997 yılında yaşanan Güney Asya Krizi sayılabilmektedir.

Kaynak: TUİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Grafik 1. 1980-2010 Yılları Arası İhracat Değerleri (Milyar \$)

2001 yılında görülen ihracat artışı, yüksek oranlı devalüasyon gibi bir gelişmenin olmamasına rağmen, 2002 yılında da devam etmiş ve 2001 yılına göre %15,1 oranında artışla 36 milyar dolar olmuştur. Sağlanan bu yüksek oranlı artışta, iç talepte devam eden durgunluk, özellikle imalat sanayi üretimindeki artış, işgücü verimliliğindeki yükseliş, reel işgücü maliyetlerindeki düşüş ve 2001 yılında gerçekleştirilen ihracat bağlantılarının çok etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2003 yılında, ihracat artışımızın sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasını teminen kamu ve özel sektör temsilcileri bir araya gelerek, ihracatımızın önüne bir vizyon oluşturacak yol haritası çizilmesi çalışmalarını yürütülmüş, bu çalışmalar sonucunda “Sürdürülebilir ihracat artışını sağlayacak ihracat yapısını oluşturmak” amacıyla hazırlanan 2004-2006 İhracat Stratejik Planı, 2004 yılı Ocak ayı itibarıyla yürürlüğe konulmuştur.

Stratejik Planda 2006 yılı için hedef olarak benimsenen 75 milyar dolar da, kamu kurumlarımız ile özel sektörümüzün aralarında oluşturduğu etkin koordinasyon ve ihracatçılarımızın performansı sayesinde aşılarak 85 milyar Dolar olarak gerçekleştirilmiştir.

2004-2006 İhracat Stratejik Planı kapsamında, kamuda ilk e-imza uygulaması olan Dahilde İşleme Rejimi Otomasyon Projesi tamamlanarak 1 Ağustos 2005 tarihinde yürürlüğe konulmuş, ihracatın önündeki bürokratik sorunlar envanteri hazırlanarak, ilgili kurumlarla çözümler üzerinde çalışılmaya başlanmış, AB mali fonları kaynaklı 10 milyon Euro tutarındaki Moda ve Tekstil İş Kümesi Projesi hayata geçirilmiş ayrıca dünyanın ilk devlet destekli marka destek programı niteliğini taşıyan TURQUALITY® Projesi oluşturulmuştur³.

Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre 2002 yılında dünya genelinde ihracat sıralamasında 25' inci olan ülkemiz, 2004-2006 İhracat Stratejik Planı döneminde 22'inci sıraya yükselmiştir.

Tablo 4'de 2008 yılına kadar ihracat devamlı artmıştır. 2004 yılı ile 2007 yılları arası Tablo ya göre ihracat artışında azalma olduğu görülse de 2007 ve 2008 yıllarında bu artış hızı tekrardan istenilen seviyelere getirilmiştir. Tablo 4'de 2007 yılında ihracatımız %25,3 artışla 107,2 milyar dolar olmuştur. Böylece ihracatımız, ilk defa 100 milyar dolar seviyesini geçmiş ayrıca dünya ihracatı içerisindeki payımız da %1,04 olmuştur.

Tablo 4'de 2008 yılında ise ihracatımız 132 milyar dolar olmuş, dünya ihracatı içerisindeki payımız da %1,1'e yükselmiştir.

2008 küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılı ihracatımız bir önceki yıla göre 132 milyar dolardan 102 milyar dolar seviyesine gerileyerek -%22,6 oranında daralmıştır. 2010 yılında ise hükümet ve iş çevrelerinin ortak hareket etmesiyle alternatif ülkelerde bularak ihracatta toparlanma sürecine girilmiş ve bir önceki yıla göre %11,6 oranında artarak 114 milyar seviyelerine ulaşmıştır. 2010 yılında 2008 küresel mali krizin etkilerinin azalma ivmesine döndüğü görülmektedir. 2011 yılı ilk 8 ay verilerine göre ise 2008 küresel mali krizin etkisinin azalarak ihracatımızın 2010 yılı verilerinden yüksek çıkacağı tahmin edilmektedir. 2011 yılında ilkbahar aylarında başlayan Arap baharı adı altında halk ayaklanmaları sonucu Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde ki istikrarsız

³ İnternet Erişim Kaynağı: <http://www.turquality.com/15.aspx>(15.10.2010)

siyasi yönetimlere rağmen ihracatımız 2010 yılı istatistiklerinden daha iyi çıkacağı tahmin edilmektedir.

İhracatta bölgesel bağımlılığın önüne geçilmesi ve sürdürülebilir ihracat alt yapısının oluşturulması amacıyla ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 2000 yılından itibaren geliştirilmeye başlanılan bölge stratejileri kapsamındaki çalışmalara da hız verilmiştir. Bunun sonucu olarak bölgelerimiz tek tek incelenerek 38 ihracat yapan ilimiz 14 ihracat bölgesine ayrılarak ihracat evliliği projesi uygulamaya konulmuştur. Bunu belirlerken sektörlerin ithal mal girdisine bakılmış olup ithal mal girdisinin azaltılması hedeflenmektedir.

2000 yılında 1 milyar doların üzerinde ihracat yaptığımız ülke sayısı 4 iken, 2007 yılında 24 ülkeye, 2008 yılında da 29 ülkeye ulaşılmıştır. 2009 yılında Küresel mali krizin etkisiyle bu ülke sayısı gerilemiş olup 2010 yılında tekrar toparlanma sürecine girerek 27 ülke civarına yükselmiştir.

2009 yılı ilk 9 aylık döneminde ihracatımızdaki aylık bazda düşüşler ortalama %30,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, 2009 yılı Ekim ayı ile birlikte ihracatımız dünya genelinde görülen toparlanma eğilimlerine paralel olarak yılsonunda -%22,6 küçülme ile kapatmıştır.

Böylece, 2008 yılı ile kıyaslandığında aylık bazda ihracatımız, 2009 yılında ilk kez Ekim ayında artış göstermiş ve %3,8 artarak aylık 10,1 milyar dolara ulaşmıştır.

Kasım ayındaki %5,2'lik düşüğe rağmen Aralık ayında görülen %30,2'lik büyüme sonucunda 2009 yılında ihracatımız, bir önceki yıla göre %22,6 oranında azalarak 102,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede ihracatımız, 2010-2012 Orta Vadeli Program'ında öngörülen 98,5 milyar dolar ihracat hedefini 3,6 milyar dolar aşmıştır.

Tablo 5: 1996-2010 Seçilmiş İllere Göre İhracatçı Firma Sayısı

Seçilmiş İllere göre İhracatçı Firma Sayısı						
Yıllar	İstanbul	Bursa	İzmit	İzmir	Ankara	G.Antep
1996	12.754	950	310	2.232	1.521	353
1998	13.540	1.060	343	2.268	1.327	457
1999	14.001	1.186	350	2.307	1.310	467
2000	14.097	1.231	376	2.297	1.390	475
2001	16.066	1.518	436	2.681	1.640	537
2002	17.588	1.720	507	2.979	1.783	578
2003	19.662	1.964	555	3.333	2.005	639
2004	21.679	2.223	632	3.639	2.359	713
2005	22.896	2.374	675	3.717	2.603	821
2006	23.942	2.572	780	3.844	2.734	857
2007	26.067	2.939	888	4.204	2.952	931
2008	25.804	2.804	927	3.923	3.225	976
2009	25.589	2.898	970	3.697	3.340	1.046
2010	26.551	2.960	994	3.920	3.420	1.086

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloya göre 1996 yılında ihracat yapan firmalara göre illerimizi sıralayacak olursak İstanbul (12.754), İzmir (2.232), Ankara (1.521), Bursa (950), G.Antep (353), İzmit (310) , şeklinde görülmektedir. 1996 yılından 2010 yılına kadar bu sıralama değişmemiştir. 2008 küresel mali krizin etkisiyle 2009

yılında İstanbul ve İzmir illerinde firma sayıları azalmış diğer illerde artmaya devam etmiştir. Tabloya göre 2010 yılı verilerine bakacak olursak İstanbul (26.551), İzmir (3.920), Ankara (3.420), Bursa (2.960), G.Antep (1.086), İzmit (994) firma ihracat yapmaktadır.

Tablo 6: 1996-2010 Yılları arası Seçilmiş İllere göre İhracat Değerleri

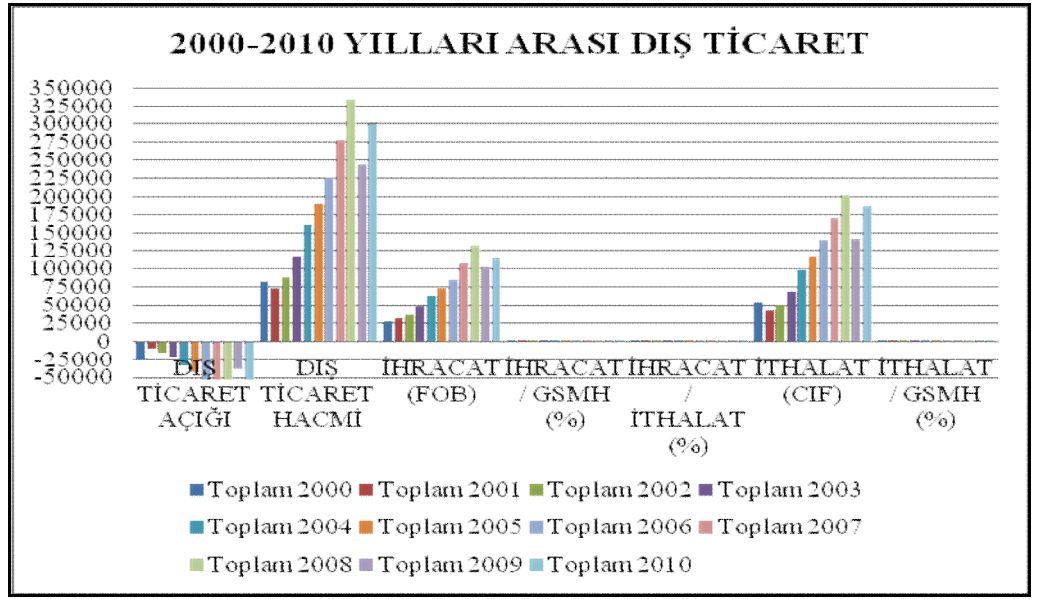
İhracat Değerleri (Milyon \$)							Toplam İhracat
Yıllar	İstanbul	Bursa	İzmit	İzmir	Ankara	G.Antep	
1996	13.77	1.23	495	3.19	779	224	18.1
1998	15.82	1.51	519	3.46	1.46	442	23.2
1999	15.21	2.07	540	3.19	1.49	412	26.5
2000	16.40	2.12	604	3.01	1.42	435	27.7
2001	17.84	2.98	891	2.74	1.62	599	31.3
2002	20.97	3.45	1.27	2.77	1.51	619	36.0
2003	27.59	4.35	1.58	3.47	1.97	866	47.2
2004	36.83	5.42	2.18	4.11	2.22	1.29	65.1
2005	41.7	5.73	3.32	4.64	2.64	1.6	73.4
2006	47.0	7.35	4.92	5.44	3.6	1.8	85.5
2007	59.6	9.07	5.86	6.43	4.24	2.5	107.2
2008	73.5	11.11	8.46	7.82	5.36	3.2	131.9
2009	55.5	9.05	4.57	6.11	4.9	2.95	102.1
2010	53.01	10.67	9.52	6.67	5.62	3.52	113.9

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloya göre 1996 yılı sıralaması; İstanbul (13,7 milyar \$), İzmir (3,2 milyar \$), Bursa (1,2 milyar \$), Ankara (779 milyon \$), İzmit (495 milyon \$),

G.Antep (224 milyon \$) şeklinde gerçekleşmiştir. Tabloda 2001 Ekonomik Krizinden dolayı daralan iç piyasaların etkisinden kurtulmak isteyen firmalar ihracata önem vermişler bunun sonucu 2002 verilerinde sıralama İstanbul (20,9 milyar \$), Bursa (3,4 milyar \$), İzmir (2,7 milyar \$), Ankara (1,5 milyar \$), İzmit (1,2 milyar \$), G.Antep (619 milyon \$) olarak gerçekleşmiştir. Tabloda 2008 Küresel Krizi 2009 verilerinde etkisini göstermiş en fazla İzmit ve İstanbul illerini etkilemiştir. 2008 yılında ihracat yapmayan ilimiz kalmamış olup 2009 yılında ve 2010 yılı verilerinde de ihracat yapmayan ilimiz kalmamıştır. 2010 verilerine göre Toplam İhracatımızın %43' e yakını sadece tek başına İstanbul ili gerçekleştirmiştir. Tabloya göre toplam ihracatımızın %65 ini Marmara Bölgesi gerçekleştirmiştir.

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Grafik 2. 2000-2010 Yılları arası Dış Ticaret (Milyon \$)

Grafik 2 analiz edildiğinde 2000 yılında ihracatın/GSMH(%) oranı %10,5 iken 2001 yılı krizi sonrasında ise 15,9 seviyesine ulaşmıştır. 2008 yılı %17,8, 2009 yılı %16,6, 2010 yılı ise %15,5 oranında gerçekleşmiştir.

2010 yılı ihracatımızda ödeme şekli olarak incelendiğinde Mal Mukabili Ödeme şekli ile 67,5 milyar dolarlık ihracat yapılmıştır.

3.2.2.1. Türkiye'nin İhracatının Sektörel Analizi

Tablo 7: Türkiye'nin İhracatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon \$, %)

Yıllar	İhracat	Sanayi	Pay	Tarım	Pay	Madencilik	Pay	Balıkçılık	Pay
1980	2.9	1.06	36.6	1.6	56.0	191	6.6	25	0.9
1990	12.9	10.5	81.1	2.0	15.1	326	2.5	105	0.8
1995	21.6	19.2	89.0	1.8	8.5	391	1.8	146	0.7
1996	23.2	20.5	88.4	2.1	9.3	369	1.6	178	0.8
1998	26.9	24.0	89.2	2.3	8.7	364	1.3	188	0.7
1999	26.5	23.9	90.1	2.0	7.7	385	1.4	187	0.7
2000	27.7	25.5	91.9	1.6	6.0	400	1.4	24	0.1
2001	31.3	28.8	92.0	1.9	6.3	348	1.1	29	0.1
2002	36.0	33.7	93.5	1.7	4.9	387	1.1	51	0.1
2003	47.2	44.3	93.9	2.1	4.5	469	1.0	80	0.2
2004	65.1	59.5	94.3	2.5	4.0	649	1.0	10	0.2
2005	73.4	68.8	93.7	3.3	4.5	810	1.1	14	0.2
2006	85.5	80.2	93.8	3.4	4.1	114	1.3	13	0.2
2007	107.2	101.0	94.2	3.7	3.5	166	1.5	15	0.1
2008	131.9	125.1	94.8	3.9	3.0	215	1.6	24	0.2
2009	102.1	95.4	93.4	4.3	4.3	168	1.6	18	0.2
2010	113.9	105.5	92.6	4.9	4.3	267	2.3	15	0.1

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Planlı dönemin başlangıcı olan 1963 yılında, ihracatın %79'u tarım ve hayvancılık, %17'si ise sanayi ürünlerinden oluşmaktaydı. Tabloya göre 1980 yılında tarım kesiminin payı %56, sanayi kesiminin payı ise %36 olarak gerçekleşmiştir. Tarımsal ürünlerin ihracat gelirlerindeki göreceli payı, 1980'den sonra izlenen teşvik politikalarına ve döviz kurlarındaki ayarlamalara paralel olarak gerileyerek 1995'de %10'un altına düşmüştür. Buna karşılık sanayi ürünlerinin payı, 1980'de %36 düzeyinden 2000'li yılların başında %90'ın üzerine çıkmıştır. Bu artışta, sanayi ürünleri ihracatını teşvik edici politikalar, döviz kurlarındaki ayarlamalar ve iç talebi kısarak sanayi üretimini dış piyasalara yönlendirmeye yönelik önlemler etkili olmuştur. Tablo 7'de görüldüğü üzere izlenen politikalar sonucunda, 2005 yılında toplam ihracat içerisinde sanayi ürünlerinin payı, yaklaşık %94 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 7 analiz edildiğinde 2005 yılında tarımsal ürünlerin toplam ihracattaki payı %4,5'e gerilemiştir. Tablo 7'de son 10 yıl itibariyle ihracat içerisindeki düzeyini koruyan madencilik ve taşocaklığı ürünlerinin 2005 yılındaki payı %1,1 oranında gerçekleşmiştir. Tablo 7'de 2008 yılı itibariyle sanayi ürünleri %94,8 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Tarım ürünleri ise %3'e gerilemiş, Madencilik ve Taşocaklığı ise %1,6 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı itibariyle ise sanayi

malları %93,4'e gerilemiş, tarım ürünleri ise %4,3' e yükselmiştir.2010 yılı itibariyle sanayi mallarının toplam ihracattaki oranı %92,6'yagerilemiştir. Tablo 7'de Tarım ve Ormancılık ana mal sektöründe 2010 yılında bu oran %4,3 olmuştur. Maden ve Taşocakçılığı'da bu yıllarda yükselme eğilimi göstermiş olup, 2008 yılı ve 2009 yıllarında %1,6'e yükselmiş, 2010 yılında ise 1990 yılından sonra en yüksek seviyesine çıkarak %2,3' e yükselmiştir. 2010 yılı itibariyle Balıkçılık sektörü ise %0,2 den %0,1'e gerilemiştir. 2008 yılı sektörel bazda ekonomimizin en gelişmiş yılı olmuştur. 2008 küresel krizden ülkemizin ihracatı da büyük bir şekilde etkilenmiş ve 2009 yılında daralma eğilimine girmiştir. Bu daralma sanayi sektöründe %24 oranında gerçekleşmiştir. Tabloda 2010 yılı verilerine göre ekonomimizin toparlanma sürecine girdiği görülmektedir.

Tablo 8: 1998-2010 Yılları arası Sektörlere göre İhracat Değerleri

1998-2010 Yılları Arası Sektörlere Göre İhracat Değerleri (Milyon \$)										
Ana Sektör Grupları	1998	1999	2000	2002	2003	2005	2007	2008	2009	2010
A-Tarım ve Ormancılık	2.3	2.0	1.65	1.75	2.12	3.32	3.72	3.93	4.34	4.93
01-Tarım ve Hayvancılık	2.3	2.0	1.65	1.74	2.10	3.31	3.70	3.92	4.33	4.91
B-Balıkçılık	17	37	24	51	80	139	27	240	188	156
C-Madencilik Taşocakçılığı	363	384	400	387	469	810	1.6	2.1	1.6	2.6
01-Taşocakçılığı	263	266	266	281	363	547	853	1.04	891	1.29
02-Metal Cevherleri	110	112	127	101	101	247	801	1.02	689	1.28
D-Sanayi	24	23.9	25.5	33.7	44.3	68.8	101	125.1	95.4	105.4
01-Motorlu Kara Taşıt.	1.0	1.6	1.7	3.6	5.4	10.2	17.0	19.3	12.8	14.8
02-Ana Metal Sanayi	2.1	2.0	2.2	3.2	3.8	6.8	12.3	22.5	15.1	14.4
03-Tekstil Ürünleri	4.7	4.5	4.6	5.5	6.8	8.7	10.8	11.3	9.5	10.9
04-Giyim Eşyası	5.7	5.2	5.4	6.6	8.1	9.9	11.7	11.5	9.6	10.6

05-Başka yerde sınıflımaş Mak.ve Teçh.	1.1	1.2	1.3	2.0	3.1	4.8	8.0	9.7	8.0	9.0
06-Gıda Ürünleri ve İç.	2.3	2.0	1.8	1.8	2.6	4.2	5.1	6.4	5.9	6.7
Toplam	26.9	26.5	27.7	36.0	47.2	73.4	107.2	132.0	102.1	113.9

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 8 analiz edildiğinde ise Sanayi Ana Sektöründe, Motorlu Kara taşıtlar, Ana Metal Sanayi, Giyim Eşyası ve Tekstil alt sektörleri ön plana çıkmaktadır. Sanayi Ana Sektöründe, Motorlu Kara Taşıtları 2005 yılından sonra artma eğilim hızını artırmış ve 2005 yılından sonra ise Giyim Eşyası Mal grubunda azalma eğilimi başlamıştır. Madencilik Taşocakçılığı Ana alt sektöründe ise Taşocakçılığı alt sektörü ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 9: 2001-2010 Yılları Arasında Fasillara Göre İhracat (Milyon \$)

Fasıl No.	Fasıl Adı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
08	YENİLEN MEYV,KABUKLU YEMİŞ,TURUN.	1.1	1.2	1.4	1.9	2.5	2.3	2.6	2.8	3.0	3.5
25	TUZ,KÜKÜRT,TOPRAK VE TAŞLAR,ALÇI	536	614	732	917	1.1	1.15	1.453	2.2	2.1	2.5
27	MİNERAL YAKITLAR,MİNERAL YAĞLAR	444	691	980	1.4	2.6	3.5	5.1	7.5	3.9	4.5
39	PLASTİK VE PLASTİKTEN	578	635	863	1.2	1.6	2.2	2.8	3.5	3.0	3.7
40	KAUÇUK	458	514	684	841	1.0	1.2	1.5	1.8	1.4	1.9
61	ÖRME GİYİM EŞY.AKS.	3.6	4.4	5.7	6.2	6.5	6.9	8.0	7.8	6.9	7.7
62	ÖRÜLMEMİŞ GİYİM EŞY.AKS.	2.6	3.2	3.8	4.5	4.8	4.7	5.4	5.3	4.3	4.6
71	İNCİLER,KIYMETLİ TAŞ	473	641	810	1.0	1.3	1.8	2.6	5.3	5.9	3.7
72	DEMİR VE ÇELİK	2.0	2.2	2.9	5.3	4.9	6.2	8.3	14.9	7.6	8.7
73	DEMİR VEYA ÇELİKTEN	975	1.2	1.3	2.2	2.7	3.3	4.1	5.7	4.5	4.8
76	ALUMİNYUM	321	346	497	649	875	1.2	1.6	1.7	1.4	1.9
84	NÜK. REAK.,KAZAN;MAKİNA CİHAZ,,ALET,,PAR.	1.7	2.1	2.9	4.1	5.2	6.5	8.7	10.2	8.1	9.4
85	ELEK. MAK. VE CİH.,AKSAM VE PAR.	2.3	2.9	3.5	4.8	5.5	6.3	7.4	7.9	6.6	7.5
87	MOTOR. KARA TAŞIT.,TRAK.,BİSK.,MOTOSİK.	2.3	3.3	5.2	8.2	9.5	11.8	15.9	18.3	12.2	13.8

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 9'e göre 2008 yılında 20,6 milyar dolar düzeyinde ihracat gerçekleştiren Demir Çelik Ürünleri sektörünün genel ihracatımız içerisindeki payı 2008 yılında %15,1'e ulaşmıştır.

2008 yılında ihracatımızın sektörel yapısına bakıldığında; ihracatımızda %10,3 payı olan tarım ürünleri ihracatının %19,5 oranında artarak 13,5 milyar dolar seviyesine geldiği görülmektedir. Madencilik ürünleri ihracatımızın genel ihracatımızdaki payı %2,5 olup, sektörün 2008 yılı ihracat artışı %19 seviyesindedir. İhracatımızın %87,3'ünü oluşturan sanayi ürünleri ihracatı ise 2007 yılında %23,6 oranında artmış ve 115,2 milyar dolar olmuştur. Sanayi ürünlerinin genel ihracatımız içerisindeki yüksek payı nedeniyle, söz konusu ürünlerin ihracat artış hızı, genel ihracat artışında belirleyici olmuştur.

Sanayi ürünleri içerisinde önemli bir yer tutan Taşıt Araçları ve Yan Sanayi ihracatında 2008 yılında %14,6 oranında artışla 24,5 milyar dolarlık ihracata ulaşılmıştır.

Tablo'ya göre genel ihracatımızdan %11,9 oranında pay alan Kimyevi Maddeler ve Mamulleri sektörü, 2008 yılı ihracatımızda en fazla sahip üçüncü sektör olmuş ve toplam ihracatı 15,7 milyar dolar olmuştur.

Genel ihracatımızdan %11,7 oranında pay alan Hazır Giyim ve Konfeksiyon sektörünün 2008 yılı ihracatı ise 15,4 milyar dolara ulaşmıştır.

Tabloda Tarımsal ürünler ihracatımız 2008 yılında %19,5 oranında artışla 13,5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Alt gruplar itibarıyla bakıldığında ise Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri ihracatı %35,6 artış ile 4 milyar dolar ve Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri ihracatı %23,4 artış ile 2,6 milyar dolar olmuştur. Madencilik Ürünleri ihracatımız ise, bir önceki yıla göre %19 artış oranı ile 3,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tabloda 2009 yılında ihracatımızın sektörel yapısına bakıldığında; ihracatımızda %13 payı olan tarım ürünleri ihracatının, tarım ürünlerine olan talep yapısının esnek olmaması nedeniyle %1,6 gibi cüzi bir oranda azalarak 13,3 milyar dolar olduğu görülmektedir. Madencilik ürünleri ihracatımız ise başta petrol olmak üzere enerji fiyatlarındaki gerilemeye paralel %23,1 azalarak 2,5 milyar dolar olmuştur. İhracatımızın %84,5'ini oluşturan sanayi ürünleri ihracatı ise düşen emtia fiyatları, daralan uluslararası piyasalar ve azalan talep nedeniyle %25,1 düşerek 86,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Genel olarak 2009 yılında ihracatımızda %22,6 oranında gerileme olurken ihracatında artış görülen sektörlerimiz “yaş meyve ve sebze (%12,5)”, “zeytin ve zeytinyağı (%12,5)”, “tütün (%7,5)” ve “kesme çiçek (%6,7)” olmuştur.

2009 yılında ihracatımızda geleneksel sektörlerimiz olan “hazır giyim ve konfeksiyon” ihracatımız %15,5 oranında gerilerken “tekstil ve hammaddeleri” ihracatımız %19,2, deri ve deri mamulleri ihracatımız %20,9 ve halı ihracatımız da %7,1 azalmıştır.

2009 yılında sanayi grubu içerisinde en fazla ihracat gerçekleştiren “taşıt araçları ve yan sanayi” sektörü ihracatı %31,6 azalarak 16,8 milyar dolar olmuş, “demir-çelik” ürünleri ihracatı %43,2 azalarak 10,7 milyar dolar ve “kimyevi maddeler ve mamulleri” ihracatı da %30,4 azalarak 10,9 milyar dolar olmuştur.

2010 yılı ihracatımızda ise başlıca sektörlerle bakıldığında 17,3 milyar dolarla Otomotiv ana ve yan sanayi sektörü, 2. Sırada ise 12,3 milyar dolarla Demir-Çelik sektörü, 3.sırada ise 10,5 milyar dolarla Dış giyim sektörü yer almaktadır.

2010 yılı ihracatımız analiz edildiğinde AB(27) ülkelerine olan ihracatımızın genellikle otomotiv, konfeksiyon, tekstil sektörlerinde ağırlık kazandığı Orta Asya ülkelerine ise Kimyevi, Elektrik sektörlerinde Magrib (Kuzey Afrika) ülkelerine ise Çelik, Kimyevi ağırlıklı Afrika ülkeleriyle ise, Çimento, Çelik, Otomotiv sektörleri ön plana çıktığı gözlenmektedir. 2010 yılı ihracatımızda bazı kalemlerin bazı ülkelere tek seferde tek kalemde ihracat yapıldığı gözlenmektedir. Örnek verecek olursak Cayman Adaları’na 2010 yılında 30,256 milyon dolarlık Gemi ihracatı gözükmektedir. 2010 yılı ihracatta şampiyon firmamız OYAK Renault (Bursa) A.Ş. 3 milyar dolarla birinci sırada yer almıştır.

Sonuç olarak, Türkiye ihracatının sektörel analizini değerlendirecek olursak; ön plana çıkan ana sektör, sanayi sektörüdür. Sanayi sektörü içerisinde önemli paya sahip olan alt sektörler ise; tekstil, konfeksiyon, motorlu kara taşıtları, demir-çelik, kazan, makine ve cihazlar ve elektrikli makine ve cihazlar sektörleridir.

3.2.2.2. Türkiye'nin ihracatının Mal Türleri İtibariyle Analizi

Tablo 10:Türkiye'nin İhracatının Ana Mal Grupları İtibariyle Dağılımı (Milyon \$, %)

Yıllar	İhracat	Ara Malı	Pay	Sermaye Malı	Pay	Tüketim Malı	Pay	Diğer	Pay
1980	2.9	1.5	52.5	49	1.7	1.3	45.8	--	--
1985	7.9	4.4	56.3	201	2.5	3.2	41.2	0.04	0
1990	12.9	6.0	46.7	284	2.2	6.6	51.1	0.8	0
1995	21.6	8.9	41.4	830	3.8	11.8	54.7	6	0
2000	27.7	11.5	41.6	2.1	7.8	13.9	50.4	47	0.2
2001	31.3	13.3	42.7	2.6	8.5	15.2	48.7	45	0.2
2002	36.0	14.6	40.7	2.7	7.7	18.4	51.2	149	0.4
2003	47.2	18.4	39.1	4.3	9.2	24.1	51.1	288	0.6
2004	63.1	25.9	41	6.5	10.4	30.5	48.3	188	0.3
2005	73.3	30.2	41.2	7.9	10.9	34.8	47.4	353	0.5
2006	85.5	37.7	44.2	9.4	11	37.7	44.2	533	0.6
2007	107.1	49.4	46.1	13.7	12.8	43.6	40.7	418	0.4
2008	132.0	67.7	51.3	16.6	12.7	47.0	35.7	491	0.4
2009	102.1	49.7	48.7	11.1	10.9	40.7	39.9	559	0.5
2010	113.9	56.3	49.5	11.7	10.3	45.3	39.8	411	0.4

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 10'da Türkiye'nin ihracatı, ana mal grupları (tüketim malı, ara malı, sermaye malı) itibariyle değerlendirilmiştir. Tablo 10'a göre 2010 yılı itibariyle, Türkiye'nin ihracatının %39,8'ini tüketim malları, %49,5'ini ara malları ve %10,3'ünü sermaye malları oluştururken, sermaye mallarının payı yıllar itibariyle sürekli artmaktadır. Tablo 11'e göre 2010 yılı itibariyle toplam ihracatın yaklaşık %49,5'ini oluşturan ara malları içerisinde, ağırlığı %68,67 'lik pay ile sanayi için işlem görmüş hammaddeler oluşturmaktadır. Ayrıca, taşımacılık araçlarının aksam ve parçaları ile sanayi için işlem görmemiş maddeler diğer önemli kalemlerdir.

2008 yılı ülkemizin ekonomisi açısından en verimli yıl olmuş ve ardından gelen küresel krizin etkileri 2009 yılında açık bir şekilde görülmüştür. Tablo 10'da da görüldüğü üzere ihracatımızda 2000 yılından itibaren ara mallar, sermaye malları, tüketim malları, 2008 yılına kadar artış eğilimi göstermekte 2008 yılından sonra ise aşağıya doğru ivme kazandığı görülmektedir.

**Tablo 11: 1998-2010 Yılları arası Mal Grupları İtibariyle İhracatın Seyri
(Milyon \$)**

Ana Mal Grupları	1998	1999	2000	2002	2003	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A-Yatırım Malrn.	1.3	1.8	2.1	2.7	4.3	7.9	9.4	13.7	16.7	11.1	11.7
41.Taş.Araç.Hariç	863	881	1.0	1.3	1.9	3.4	4.0	5.6	6.8	5.8	6.4
521.San.İle İlgli.Taş.Araç.Gerç.	478	938	1.1	1.4	2.4	4.6	5.3	8.1	9.8	5.2	5.3
B-Ara Mallar	11.2	10.8	11.5	14.6	18.5	30.2	37.7	49.4	67.7	49.7	56.3
21.San.İç.İşl.Görmemiş Hammad.	1.1	1.1	1.0	950	1.1	1.7	2.2	2.8	3.2	2.6	3.6
22.San.iç.İşl.Görmüş Hammad.	7.5	7.3	8.0	10.4	12.8	20.6	25.7	32.7	47.1	35.1	38.4
53.Taş.Araç.Aks.Parç.	1.0	1.0	1.2	1.7	2.4	3.7	4.5	6.1	6.9	4.9	6.3
322.İşl.Görmüş Diğ.Yakıt Yağ.	206	260	217	325	515	1.5	2.0	3.5	5.0	2.5	2.7
42.Yatırım Mall.Aks.Parç.	564	542	575	726	973	1.7	2.2	3.1	3.7	2.9	3.4
C-Tüketim Malları	14.3	13.8	13.9	18.4	24.1	34.8	37.7	43.7	47	40.7	45.3
51.Binek Otom.	140	688	628	1.2	2.1	4.3	5.6	6.8	7.4	6.0	6.2
61.Dayanıklı Tük. Mal.	1.7	1.7	2.0	3.2	4.3	6.9	7.5	8.5	8.9	7.8	8.9
62.Yarı Day.Tük.Mal.	6.2	5.6	5.7	7.2	8.8	10.3	10.5	12.4	12.5	10.6	11.7
63.Dayanıksız Tük. Mal.	2.8	2.6	2.9	3.4	4.4	5.8	6.1	6.8	7.1	6.3	7.1
112.Esası Yiy.İç.Ol.İşlenmemiş Tük.Mal.	1.5	1.3	1.1	1.2	1.7	2.9	2.9	3.4	4.2	3.8	4.5
TOPLAM	26.9	26.5	27.7	36.0	47.2	73.3	85.5	107.2	132.0	102.1	113.9

Kaynak: TÜİK(<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 11’de Yatırım malları içinde Sermaye malı-Taşıma Araçları ait mal grubu 1998 yılından 2008 yılına kadar devamlı artmıştır. Ara Mallar mal türünde ise en fazla Sanayi için işlem görmüş hammadde ihraç edilmekte ve 1998 yılından 2008 yılına kadar artmıştır. Tüketim Malları mal türünde ise Yarı Dayanıklı Mallar 1998 yılından 2002 yılına kadar azalmış sonra 2008 yılına kadar artış göstermiştir. Tüketim Mallar içinde Binek Otomobiller, 2002-2003 yıllarından bir sıçrama göstererek artmıştır. Tabloda görünen o ki Türk İhracatını

Mal türleri ile ilgili en çok dış dinamikler etkilemiştir. 1999 depremi çok az etkilemiş 2001 ekonomik krizi de aynı şekilde etkisini göstermiştir. Fakat Tabloya göre 2008 küresel mali krizinin etkisi daha fazla hissedilmiştir. 2008 Küresel mali krizin etkisi 2009 verilerinde görülmüştür. Bazı mal gruplarında 2007 yılı öncesi ihracat değerlerine kadar gerilemiştir. 2010 yılı itibariyle toplam ihracatın %10,3'ünü oluşturan yatırım malları; 2010 yılı 11,7 milyar dolarlık Yatırım Malları, Sermaye malları taşımacılık araçları kalemi 6,4 milyar dolar, Sanayi İle İlgili Taşımacılık Araç ve gereçleri 5,3 milyar dolar kalemlerinden oluşmaktaydı. 56,3 milyar dolarlık Ara Malları, 3,6 milyar dolar Sanayi için işlem görmemiş hammadde, 38,4 milyar doları Sanayi için İşlem görmüş hammadde, 3,4 milyar doları Yatırım mallarının aksam ve parçaları, 6,2 milyar doları Taşımacılık araçlarının aksam ve parçaları, 2,8 milyar doları ise İşlem görmüş diğer yakıt ve yağlardan oluşmaktadır. 45,3 milyar dolarlık Tüketim Malları, 11,8 milyar doları Yarı dayanıklı tüketim malları, 8,9 milyar doları Dayanıklı tüketim malları, 7,1 milyar doları Dayanıksız tüketim mallarından, 6,2 milyar doları Binek otomobilleri, 4,9 milyar doları Esası yiyecek ve içecek olan işlenmemiş tüketim mallarından, 4,5 milyar doları ise Esası yiyecek ve içecek olan işlenmiş tüketim mallarından oluşmaktadır.

3.2.2.3. Seçilmiş Ülkelere Göre İhracat Analizi

Tablo 12: Seçilmiş Ülkelere Göre İhracat Analizi

Ülke	Yıllara göre İhracat Rakamları (Milyon \$)									
	1997	1998	2000	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010
AB Ülkeleri										
Almanya	5.2	5.4	5.1	5.3	9.45	9.68	11.98	12.9	9.78	11.4
İngiltere	1.5	1.7	2.0	2.1	5.91	6.81	8.62	8.15	5.91	7.2
Fransa	1.1	1.3	1.6	1.9	3.80	4.60	5.97	6.61	6.20	6.0
İtalya	1.3	1.5	1.7	2.3	5.61	6.75	7.48	7.81	5.89	6.5
İspanya	439	513	713	950	3.01	3.72	4.57	4.04	2.82	3.5
Hollanda	779	889	874	892	2.66	2.53	3.01	3.14	2.12	2.4
İsviçre	318	244	239	242	553	900	995	2.85	3.93	2.0

Romanya	359	468	326	392	1.78	2.35	3.64	3.98	2.21	2.5
Bulgaristan	157	176	234	299	1.17	1.56	2.06	2.15	1.38	1.5
Rusya	2.0	1.3	644	924	2.33	3.23	4.72	6.48	3.20	4.6
Ukrayna	337	274	258	313	821	1.12	1.48	2.18	1.03	1.2
Seçilmiş Orta Asya Ülkeleri										
Azerbaycan	320	327	230	225	528	695	1.04	1.66	1.39	1.5
Kazakistan	211	214	119	119	459	696	1.07	890	633	819
Seçilmiş Kuzey Afrika Ülkeleri										
Cezayir	278	317	408	421	807	1.020	1.23	1.61	1.78	1.5
Libya	187	95	96	67	384	489	643	1.07	1.79	1.9
Mısır	304	474	376	421	687	709	902	1.42	2.61	2.2
Ortadoğu ülkeleri										
Irak⁴	54	----	----	---	2.75	2.58	2.84	3.91	5.12	6.0
İran	307	195	236	360	912	1.06	1.44	2.02	2.02	3.0
Suudi Arab.	535	474	387	500	962	983	1.48	2.20	1.77	2.2
Suriye	269	369	184	281	551	609	797	1.15	1.42	1.8
İsrail	392	480	650	805	1.46	1.52	1.68	1.93	1.52	2.1
B.A.E.	211	265	391	380	1.67	1.98	3.24	7.97	2.89	3.3
Diğer										
A.B.D.	2.0	2.2	3.1	3.1	4.91	5.06	4.17	4.29	3.22	3.7
Çin	44	38	96	199	550	693	1.03	1.48	1.59	2.2
Toplam İhr.	26.2	26.9	27.7	31.3	73.4	85.5	107.2	132	102.1	113.9

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

³1998 yılında BM tarafından Irak devletine başlayan ambargo ve 2003 yılında ABD tarafından Irak Baas Hükümetine karşı düzenlenen II. Körfez kara savaşından dolayı 2005 yılına kadar Irak Devletiyle dış ticari ilişkilerimiz olmamıştır.

Tablo 12’da 1997 Asya Krizinden sonra 1998 verilerinde İsviçre, Rusya, Ukrayna, Libya, İran, Arabistan ve Çin gibi ülkelere ihracatımız azalmıştır. Bunun ana sebeplerinden biri bu ülkelerin o yıllarda Asya ülkeleriyle dış ticaret ilişkilerinin fazla olması idi. 1999 yılında ülkemizde yaşanan Büyük Depremlerin ardından 2000 yılı verilerinde Azerbaycan, Kazakistan, Mısır, Suriye, Almanya, Hollanda, Romanya, Rusya, Ukrayna, Arabistan, İsviçre ülkeleriyle ihracatımızın azaldığı görülmektedir. 2001 yılı Ekonomik Krizin etkileri 2002 yılı verilerine yansyarak Mısır, BAE seçilmiş ülkeleri hariç hemen hemen diğer bütün ülkelerde ihracatımız artmıştır. 1998 yılından 2004 yılına kadar II. Körfez savaşı nedeniyle Irak’a hiç ihracat yapılmamıştır. Tablo’ da ülke bazında ihracatımız incelendiğinde 2008 yılında genel ihracatımızda %9,8 ile en yüksek paya sahip Almanya’ya olan ihracatımız %8 artarak 13 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, ikinci sırada yer alan İngiltere’ye olan ihracatımız %5,4 oranında azalarak 8,2 milyar dolar, üçüncü sırada yer alan Birleşik Arap Emirliklerine ihracatımız %146,1 artarak 8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tablo 12 analiz edildiğinde görülüyor ki 2005 yılından itibaren ihracatımız 2009 yılına kadar artmıştır. 2008 yılı ihracatımız ise bir altın çağ niteliğindedir. 2008 yılı küresel mali krizin etkisini 2009 yılı verilerinde görmek mümkündür. Global ekonomik daralmanın olduğu 2008-2009 yıllarında Türkiye de bu daralmadan etkilenmiştir. Tablo 12’de 2008-2009 yılında meydana gelen bir çok siyasi etkilere rağmen Suudi Arabistan, BAE ülkeleriyle daralma %80’e yakındır. Bunun nedenini anlamak biraz zordur. Çünkü bu yıllarda Türkiye siyasi çatışmalarda hep tarafını Arap ülkelerinden yana kullanmış olmasına rağmen daralma bu 2 ülkede devam etmektedir. Tablo da 2008 yılın da BAE Ülkeleriyle 8 milyar dolar olan ihracatımız 2009 yılında 2,9 milyar dolara gerilemiştir. Aynı dönem ABD ile olan ihracatımız ise 4,3 milyar dolardan 3,2 milyar dolara gerilemiştir. Tablo 12’de 2010 yılındaki verilere göre ise ihracatımız BAE Ülkeleriyle 3,3 milyar dolar, ABD ile ise 3,8 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Tablo 12 incelendiğinde Türkiye bu daralmayı en fazla AB ülkeleriyle ihracat ilişkisinde hissetmiştir. 2008 Küresel mali krizin etkisiyle Tablo da 2009 yılı sıralaması ise 9,8 milyar dolarla Almanya, ikinci sırada ise Fransa 6,2 milyar

dolar, üçüncü sırada ise İngiltere 5,91 milyon dolarla arkasından İtalya 5,9 milyar dolarla dördüncü sıradadır. İsviçre, Cezayir, Libya, Mısır, Irak, Suriye, Çin gibi ülkelere ihracatımız artmış diğer hemen hemen bütün ülkelerde ihracatımız azalmıştır. Alternatif ülkelere hükümet ve sermaye sahipleri ortak kararlar açılım yaparak 2008 yılı Krizinin etkisini diğer ülkelere göre biraz daha az hissettirmişlerdir. 2009 yılında ihracatımızın gözle görülür bir şekilde daraldığı ve İngiltere ile olan ihracatımızın azalma eğiliminde olduğu gözükmektedir. Tabloda 2009 yılında bu daralmaya karşı Irakla olan ihracatımız %70 civarında artarak 3,9 milyar dolardan 5,1 milyar dolar seviyesine yükselerek genel ihracatımızdaki oranı %5 seviyesine yükselmiştir. Tabloda 2010 yılı itibariyle ise bu sıralama Almanya, İngiltere, Irak, İtalya, Fransa şeklinde görülmektedir. 2010 yılı itibariyle göze batan Filistin'e ihracata başlandığı ve İsrail'e ihracatımızın 2009 yılına göre arttığıdır. Ayrıca Güney Kıbrıs ve Ermenistan'a da ihracatımızın başladığı görülmektedir. 2010 verilerine göre AB (27) ülkeleriyle olan ihracatımız yükselme eğilimine girmiş fakat 2009 yılının aksine Fransa, İsviçre, Yunanistan gibi ülkelerle gerilemiştir.

Tablo da ABD ile olan ihracatımız 2006 yılından itibaren bir daralma sürecine girmiştir. Küresel mali krizin ABD kaynaklı olarak başlaması bu yıllara denk gelmekte ve birçok siyasi etkisi bulunmaktadır. Siyasi etkiler arasında, İsrail ile olan ilişkilerimizin gerginliği ve 2003 mart tezkere krizi, 2004 çuval krizi gibi nedenler saymak mümkündür. Bu daralma halen devam etmektedir. Türkiye bu daralmayı Kanada ve Meksika, Brezilya gibi ülkelerle egale etmeye çalışmaktadır. 2010 yılında ise bir önceki yıla göre ABD ile olan ihracat, artma eğilime girmesine rağmen 2008 yılından önceki yıl istatistiklerine ulaşamamıştır. 2010 yılı mayıs ayından itibaren Türkiye-İsrail gerginliğinde ABD'nin İsrail devletinin yanında yer almasına rağmen ihracatımız etkilenmemiştir.

Türkiye ülke içinde alınan mali tedbirlerle krizin etkisini 2010 yılında atmaya başarmıştır. 2010 yılında ise Ortadoğu ülkeleriyle olan ihracat artma eğilimine devam etmiş ve İran'la olan ihracat bir önceki yıla göre neredeyse %50 oranında artmıştır. 2010 yılı mayıs ayından itibaren yaşanan Mavi Marmara krizinden sonra İsrail devletiyle neredeyse savaşın eşiğinden dönülmesine rağmen ihracatımız artma eğilimine girmiş özellikle temmuz, ağustos aylarından

sonra ihracatımız artmıştır. Bu konuya iki farklı yaklaşımla bakmak gerekmektedir. Bu yaklaşımlar; ticaret ilişkilerimizde siyasi etki olmadığı veya İsrail’le olan ihracatımız yaş meyve ve sebze ürün kaleminde olduğundan dolayı temmuz, ağustos aylarında artma eğilimine girmiştir. Bize göre ikinci yaklaşım daha yakın gelmektedir.

Görünen o ki Türk hükümeti 2008 küresel mali krizinin etkisinden başarılı bir programla çıkmış ve Türkiye’nin dış ticaretini ülkenin dış politikasındaki gerginlikler çok az bir miktar etkilemiştir. Özellikle sınır komşusu ülkelerle siyasi ilişkiler dış ticaretimizi etkilemektedir.

3.2.2.4. Ülke Gruplarına Göre İhracatın Analizi

Tablo 13: 1990-2000-2010 yılları İhracatın Bölgesel Yapısı (Milyon \$)

	1990		2000		2010	
	Milyon \$	Yüzde Pay	Milyon \$	Yüzde Pay	Milyon \$	Yüzde Pay
A. OECD ÜLKELERİ	9.0	70.0	18.0	67.9	61.4	54.4
AB Ülkeleri	7.1	55.4	14.3	54.0	52.6	46.6
EFTA Ülkeleri	333	2.6	362	1.4	2.4	2.1
Diğer OECD Ülkeleri	1.5	11.6	3.3	12.6	6.4	5.6
B. OECD ÜYESİ OLMAYAN ÜLKELER	3.8	30.0	7.7	29.2	42.1	37.2
Avrupa + BDT Ülkeleri	1.0	7.8	2.7	10.3	21.6	19.2
Afrika Ülkeleri	748	5.8	1.6	6.2	9.3	8.2
Amerika Ülkeleri	42	0.3	243	0.9	6.8	6.0
Ortadoğu Ülkeleri	1.6	12.4	2.2	8.3	23.3	20.6
Diğer Asya Ülkeleri	451	3.5	696	2.6	8.6	7.6
Diğer Ülkeler	27	0.2	215	0.8	101	0.08
C. TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	51	0.4	780	2.9	2.1	1.8
GENEL TOPLAM	12.9	100.0	27.7	100.0	113.9	100.0
Ülke Grupları						
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	239	1.8	2.172	8.2	14.4	12.8
Ekonomik İşbirliği	545	4.2	866	3.3	7.6	6.74
Bağımsız Devletler	0	0.0	1.5	5.8	10.2	9.1
Türk Cumhuriyetleri	155	1.2	574	2.2	3.9	3.5
İslam Konferansı Teşkilatı	2.3	18.1	3.9	14.8	32.5	28.7

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloda 1990 yılında ihracatımızın bölgesel yapısı incelendiğinde OECD ülkeleri ve AB ülkeleri ve İslam Konferansı Teşkilatının toplam ihracatımızın %90'lık kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu durumda ihracatımızın bölgesel bağımlılığı mevcuttu diyebilmekteyiz.

Tabloda OECD ülkeleri, EFTA ülkeleri, AB ülkeleri ile 1990 yılından 2000 yılına kadar ihracatımızın Toplam ihracatımıza oranı devamlı azalmıştır. Ortadoğu ve Asya ülkeleri ile olan ihracatımızın 1990 yılında toplam ihracatımıza oranı 2000 yılına kadar azalmıştır.

Tabloda 1990'lı yıllarda Türkiye ihracatının bölgesel dağılımı ile dünya ithalatının bölgesel dağılımı karşılaştırıldığında, dünya ithalatında önemli paya sahip olan Kuzey ve Latin Amerika ile Asya bölgelerinde makul düzeyde pazar payına ulaşamadığı görülmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'nin yakın çevresinde yer alan ülkelerle ticari ilişki yoğunluğunun daha fazla olmasından ötürü, eski Doğu Bloku, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinin ihracat içindeki payının dünya ortalamasının üstünde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 14: 1998-2010 Yılları arası Ülke Grupları Açısından İhracatın Seyri (Milyon \$)

GENEL İHRACAT TOPLAMI	1998	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
GENEL İHRACAT TOPLAMI	18.5	26.5	31.3	36.0	47.2	63.1	73.4	85.5	107.2	132.0	102.1	113.9
A- AB(27)	14.8	15.4	17.5	20.4	27.4	36.5	41.3	47.9	60.4	63.3	46.9	52.7
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLG.	830	780	934	1.4	1.9	2.5	2.9	2.9	2.9	3.0	1.9	2.0
C- DİĞER ÜLKELER	11.3	10.3	12.8	14.2	17.9	24.0	29.1	34.6	43.9	65.6	53.2	59.1
1- DİĞER AVRUPA	2.4	1.7	2.0	2.6	3.3	4.5	5.8	7.9	10.8	15.6	11.3	11.3
2- AFRİKA	1.8	1.6	1.5	1.6	2.1	2.9	3.6	4.5	5.9	9.0	10.1	9.3
Kuzey Afrika	1.5	1.3	1.1	1.2	1.5	2.2	2.5	3.0	4.0	5.8	7.4	7.0
Diğer Afrika	316	311	371	430	554	765	1.0	1.4	1.9	3.2	2.7	2.2
3- AMERİKA	2.7	2.5	3.6	3.9	4.2	5.7	5.9	6.3	5.6	6.5	4.8	6.0
Kuzey Amerika	2.5	2.3	3.2	3.5	3.9	5.2	5.2	5.4	4.5	4.8	3.5	4.2
Orta Amerika ve Karayip	146	163	201	197	166	334	411	548	549	829	597	598
Güney Amerika	121	119	186	121	131	193	274	341	514	901	678	1.2
4- ASYA	3.9	3.7	4.5	5.2	7.8	10.4	13.2	15.2	20.3	32.5	25.9	31.9
Yakın ve Ortadoğu	2.6	2.5	3.2	3.4	5.4	7.9	10.1	11.3	15.0	25.4	19.2	23.3

Diğer Asya	1.3	1.2	1.3	1.7	2.3	2.5	3.0	3.9	5.2	7.0	6.7	8.5
5- AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA	76	87	98	122	158	264	271	327	343	435	360	403
6- DİĞER ÜLKE ve BÖLGELER	305	315	864	637	197	84	208	192	857	1.4	561	102
SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI												
OECD Ülkeleri	17.6	18.5	20.6	23.5	30.4	40.5	44.3	54.4	65.6	70.4	55.8	61.5
EFTA Ülkeleri	356	361	316	409	538	667	821	1.1	1.3	3.2	4.3	2.4
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	3.2	2.2	2.9	3.6	5.0	6.7	8.6	11.5	16.7	20.8	12.2	14.4
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.1	865	972	1.0	1.5	2.2	2.6	3.3	4.7	6.2	5.9	7.6
Bağımsız Devletler Topluluğu	2.6	1.5	1.9	2.2	2.9	3.9	5.0	7.0	10.0	13.9	7.9	10.3
Türk Cumhuriyetleri	834	573	557	619	899	1.2	1.4	1.9	2.8	3.7	3.4	3.9
İslam Konferansı Teşkilatı	4.4	3.9	4.1	4.7	7.2	10.2	13.0	15.0	20.3	32.6	28.6	32.5

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 14 incelendiğinde 1998 yılında AB(27) ülkelerine 14,8 milyar dolar, 2001 yılında AB(27) ülkelerine 17,5 milyar dolarla Toplam ihracatımızın %56'sı gerçekleştirdik. Tablo da 2001 Ekonomik Krizinden sonra 2008 yılına kadar neredeyse bütün ülke gruplarıyla ihracatımız artmış ve en büyük ihrac pazarımız olan AB(25) ülkelerine 2008 yılında ihracatımız 63,3 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. AB(25) ülkelere 2007 yılında Toplam İhracatımızın %60'ını bu ülkelere olarak 2001 yılından itibaren yüzde olarak en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Tabloda 2007 yılında Küresel Mali Krizin Amerika ülke grubundan başlaması dolayısıyla 2008 yılında sadece Amerika ülke grubuyla ihracatımız 6,3 milyar dolardan 5,6 milyar dolara gerilemiştir. 2008 Küresel Mali Krizin etkisi 2009 verilerine yansarak EFTA, Afrika ülke grupları hariç hemen hemen bütün diğer ülke gruplarına ihracatımız azalmıştır. EFTA Ülke grubuyla 2009 yılında 3,2 milyar dolardan 4,3 milyar dolara, Afrika ülke grubunda özellikle Kuzey Afrika ülkelerine 5,8 milyar dolardan 7,4 milyar dolara ihracatımız yükselmiştir. 2008 Küresel mali krizin en büyük etkisi 2009 yılında OECD ve KEİ Ülke gruplarında görülmüştür. OECD ülke grubuyla 70,4 milyar dolardan 55,8 milyar dolara, KEİ Ülke grubuyla ise 20,8 milyar dolardan 12,2 milyar dolara gerilemiştir.

Tablo 14’de görüldüğü gibi 2008 yılında olduğu gibi 2010 yılında da, ülke grupları itibariyle inceleme yapıldığında, AB ülkeleriyle 2009 yılı ihracatımız 46 milyar seviyesinde olmuştur. 2008 yılında bu miktar 138,2 milyar dolara kadar yükselmiştir. AB ülkeleriyle dış ticaret açığımız 2008 yılında 11,4 milyar dolarken, 2009 yılında 9,6 milyar dolar seviyesine düşmüştür. 2010 yılı itibariyle ise AB ülkeleriyle ithalat 72,2 milyar dolar, ihracatımız ise 52,6 milyar dolar seviyesinde olup dış ticaret açığımız 19,5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 2009 yılı istatistikleriyle karşılaştırıldığında ihracat %12, ithalat ise %27 oranında artmıştır.

Avrupa Birliği (AB) 350 milyonu aşkın nüfusu ve yüksek alım gücüyle dünya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Avrupa Birliği dünyada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hem ithalatçısı hem de ihracatçısı durumundadır. Avrupa Birliğinin dış ticareti dünya ticaretinin yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. Birliği oluşturan ülkelerin kendi aralarında yaptıkları topluluk içi ticaret de hesaba katıldığında, Birliği dış ticareti dünya ticaretinin üçte birinden fazlasına denk düşmektedir. Bu başarıyı sağlayan en önemli faktör kuşkusuz ekonomik birliğin gerçekleştirilmiş olmasıdır. Böylelikle birliğe üye ülkeler küresel rekabette kendilerini dış piyasalarda meydana gelebilecek tüm olumsuzluklara karşı korumuşlar ve rekabet güçlerini arttırmışlardır.

Tablo 14’e göre 2009 küresel mali krizin etkisiyle AB ülkeleriyle 2008 yılında 63,3 milyar dolar olan ihracatımız 2009 yılında 47 milyar dolara, Amerika ülkeleriyle 2008 yılında 6,5 milyar dolar olan ihracatımız 2009 yılında 4,8 milyar dolara, Asya ülkeleriyle 2008 yılında 32 milyar dolar olan ihracatımız 2009 yılında 25,9 milyar dolara gerilemiş, OECD ülkeleriyle 2008 yılında 70,4 milyar dolar olan ihracatımız 2009 yılında 55,8 milyar dolara gerilemiştir. Tablo 13’e göre 2009 yılında Afrika ve EFTA ülke gruplarıyla ihracatımızda artış olmuştur. Tabloya göre 2010 yılı verilerinde ihracatta bir toparlanma görülmektedir.

3.2.2.5.İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Tablo 15: 1996-2010 Yılları Arası İhracatı İthalatı Karşılama Oranı

Dönemi	Yıllara göre İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)	Yıllara göre İthalat(Değişim Oranı)(%)	Yıllara göre İhracat(Değişim Oranı)(%)
2010	61.4	31.7	11.6
2009	72.5	-30.2	-22.6
2008	65.4	18.8	23.1
2007	63.1	21.8	25.4
2006	61.3	19.5	16.4
2005	62.9	19.7	16.3
2004	64.8	40.7	33.7
2003	68.1	34.5	31.0
2002	69.9	24.5	15.1
2001	75.7	-24.0	12.8
2000	50.9	34.0	4.5
1999	65.4	-11.4	-1.4
1998	58.7	-5.4	2.7
1997	54.1	11.3	13.1
1996	53.2	22.2	7.3

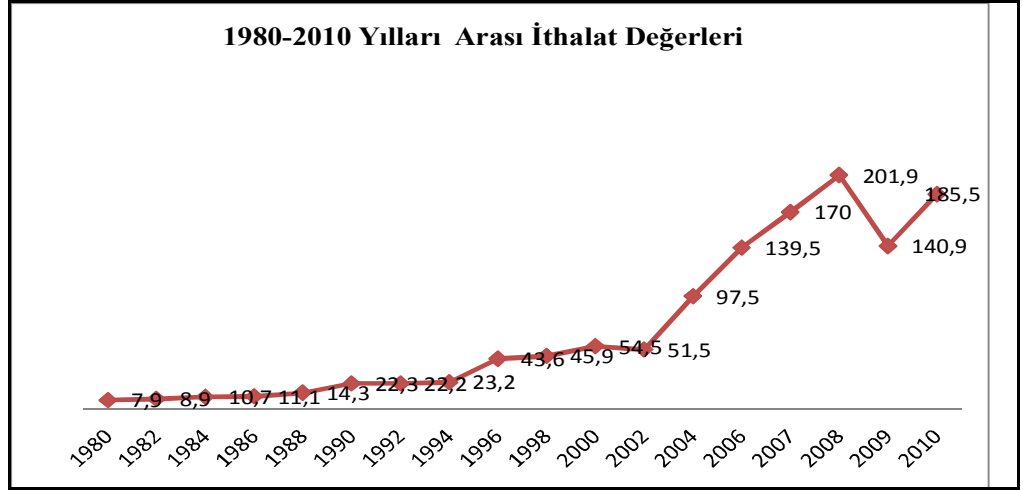
Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 15'e göre 1997 yılından 2000 yılına kadar ihracat ithalattan daha yavaş artmıştır. Bunun sonucu olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı 1997 yılında %54,1 oranında iken 2000 yılında %50,9 oranına kadar gerilemiştir. 1999 depreminin etkisiyle ithalat 2000 yılında %34 oranında artarken ihracat %4,5 oranında artmıştır. 2001 Ekonomik Krizin etkisiyle firmalar Krizin etkisini atlatabilmek için daralan iç pazarı aşmak için ihracata yönelmiş ve ihracat %12,8 oranında artarken ithalat -%24 oranında azalmıştır. Tabloya göre 2001 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %75,7 oranına ulaşarak 1980 yılından itibaren en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Tabloya göre 2001 yılından 2008 yılına kadar ithalat ihracata göre daha hızlı artmış ve 2001 yılından 2009 yılına kadar ihracatın ithalatı karşılama oranı %60-%70 oranları arasında görülmüştür. 2008 Küresel Mali Krizin etkisiyle 2009 yılında ithalat -%30,2 azalırken, ihracat -%22,6 oranında azalmıştır. 2009 yılında ihracatın ithalatı

karşılama oranı %72,5 seviyesine ulaşmış olup 2001 yılından sonra en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2010 yılında ithalat %31,7, ihracat ise %11,6 oranında artmış ihracatın ithalatı karşılama oranı %61,4 seviyesine gerilemiştir. 2010 yılında ithalat ihracata göre daha hızlı artmıştır.

3.2.3. 2001 Ekonomik Krizi Sonrasında İthalatın Seyri

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Grafik 3. 1980-2010 Yılları Arası İthalat Değerleri (Milyar \$)

Grafik 3'e göre 1980 yılında 7,9 milyar dolar olan ithalatımız 1990 yılında 22,3 milyar dolara yükselmiştir 1990 yılında Körfez Savaşının etkisiyle 1992 yılında ithalatımız 22,2 milyar dolara gerilemiştir. 2000 yılına kadar ithalatımız artmış ve 54,5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 2001 Ekonomik Krizinin etkisiyle ithalatımız azalmış ve 2002 yılında 51,5 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

Tablo 16: Dış Ticaret İstatistikleri(Milyar \$)

	YILLIK											
	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İHRACAT (FOB)	26.9	27.7	31.3	36.0	47.2	63.1	73.4	85.5	107.2	132.0	102.1	113.9
İTHALAT (CIF)	45.9	54.5	41.4	51.5	69.3	97.5	116.8	139.5	170.0	201.9	140.7	185.5
DIŞ TİCARET HACMİ	72.9	82.3	72.7	87.6	116.6	160.7	190.2	225.1	277.3	334.0	243.0	299.5
DIŞ TİCARET AÇIĞI	-18.9	-26.7	-10.1	-15.5	-22.1	-34.4	-43.3	-54.0	-62.8	-69.9	-38.8	-71.5
İHRACAT / İTHALAT (%)	58.7	51	75.7	69.9	68.1	64.8	62.9	61.3	63.1	65.4	72.5	61.4
İHRACAT / GSMH (%)	13.1	10.5	15.9	15.6	15.5	16.2	15.3	16.2	16.5	17.8	16.6	15.5
İTHALAT / GSMH (%)	22.4	20.5	21.0	22.4	22.7	25.0	24.3	26.5	26.2	27.2	22.9	25.2

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

İthalatımız 1980 yılından başlatılan serbestleştirme yanında, Dünya ham petrol fiyatlarında ortaya çıkan gelişmeler, ekonominin büyüme hızı ve kur politikası gibi faktörlerinde etkisi altında kalmıştır. İthalattaki artış hızı yıllar itibari ile sürekli değişkenlik göstermiştir. Kısıtlamaların kısmen kaldırılması, sınırlı da olsa liberasyona geçilmesi dolayısıyla, ithalat 1980 yılında %56 oranında, 2008 yılında %13 oranında artmıştır. Bu uygulama ile ekonominin kademeli olarak dışa açılması, ithalattaki bürokrasinin azalması, tüketicinin fiyat ve kalite açısından korunması amaçlanmıştır.

Korumacılık politikasının en önemli araçlarından sayılan sabit döviz kuru uygulamasının daha önce terk edilmesi yanında, son olarak kotalarında kaldırılmasıyla ekonominin dışa açılması konusunda bir adım daha atılmıştır.

Tablo 16 analiz edildiğinde 1998 yılından 2001 yılına ithalatın GSMH(%) oranına bakıldığında 2001 ekonomik krizinde ithalatın/GSMH oranı %20,5 ten sadece %21'e yükselmiştir. Aynı yıl ihracatın/GSMH(%) oranı ise %10,5 ten 15,9' a yükselmiştir. 2002 yılında 2009 yılına kadar ithalat yükselmiştir. Tabloya bağlı olarak 2009 küresel mali krizin etkisi ithalatımız 201,9 milyar dolardan 2009 yılında 140,7 milyar dolar seviyesine kadar düşmüştür. İthalatımız %30 oranında daralmıştır. 2010 yılında bu durum tekrardan yükselmiştir. 2009 yılı istatistiklerine göre 140,7 Milyar \$ lık

ithalatımız GSMH'mizin %22,8' ine denk gelmektedir. Bu oran 2002 yılında %22,4 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında 185,5 milyar dolarlık ithalatımız GSMH'mizin %30'una denk gelmektedir.

Tabloya göre 2010 yılı ithalatımız ise 185,5 milyar dolarla bir önceki yıla göre %31,6 oranında artış göstermiştir.

Tablo 17: 1996-2010 Yılları arası Seçilmiş İllere göre İthalat Değerleri

İthalat Değerleri (Milyon \$)							Toplam İthalat
Yıllar	İstanbul	Bursa	İzmit	İzmir	Ankara	G.Antep	
1996	24.7	1.6	4.9	2.8	2.9	487	43.6
1998	27.1	1.9	3.5	2.5	4.7	379	45.9
1999	24.2	1.8	3.6	2.2	4.2	338	40.6
2000	31.4	2.3	6.8	2.7	5.4	510	54.5
2001	22.3	2.1	5.6	1.7	5.4	440	41.4
2002	28.9	2.5	5.4	2.2	6.4	658	51.5
2003	41.4	3.4	6.6	3.3	6.7	1.0	69.3
2004	60.8	4.9	8.9	4.7	7.2	1.3	97.5
2005	70.1	5.2	12.5	4.9	10.2	1.7	116.8
2006	81.2	6.1	16.0	5.4	14.0	1.8	139.5
2007	98.9	7.6	18.9	7.0	16.8	2.2	170.0
2008	111.3	8.8	25.7	8.3	23.2	2.7	201.9
2009	78.7	7.0	14.3	6.2	16.4	2.1	140.9
2010	98.4	9.8	22.6	8.4	19.0	3.4	185.5

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloda Türkiye'nin ithalatını 1999 depremi etkilemiş ve 1998 yılında 45,9 milyar dolardan 1999 yılında 40,6 milyar dolara gerilemiştir. 1999 depreminde en fazla İstanbul ve İzmit illerinin ithalatı azalmıştır. 1996-2000 yılları arası toplam ithalatın %74 ini Marmara Bölgesi gerçekleştirmiştir. 2001 ekonomik krizinden sonra ithalat gerilemiş ve en fazla İstanbul ve İzmir illerinde gerilemiştir. 2003 yılından 2008 yılına kadar ithalat hızlı bir şekilde yükselmiştir. Bu yıllar arası toplam ithalatın %65-%75 ini Marmara Bölgesi gerçekleştirmiştir. 2008 Küresel Mali Krizin etkisiyle ithalat 2008 yılında 201,9 milyar dolardan 2009 yılında 140,9 milyar dolara gerilemiştir. 2008 Küresel Mali Krizinin etkisi en fazla İstanbul, İzmit ve Ankara illerinde etkisini göstermiştir. 2010 yılı verilerine göre ithalat tekrardan artarak 185,5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Ham Petrol İthalatımıza baktığımızda ise 2002 yılında 23,707 ton iken 2008 yılında ise 21,833 tona, 2009 yılında 14,219 tona gerilemiş olup 2010 yılında ise bu oran 13,783 tona gerilemiştir. 2002 yılı ile 2008 yılları arası ise aynı seviyelerde ham petrol ithalatında bulunmuştur. Ham petrol ithalatımızda göze batan olay ise ekonomimizin daralma sürecine girdiği dönemlerde ham petrol ithalatımız daima yükselme eğilimine girmekte fakat ekonomimiz genişleme sürecine girdiğinde ise bu tam tersi yönünde gelişmekte yani ham petrol ithalatımız düşmektedir. Bunun tam tersi ise doğalgaz ithalatımız ekonomimizle doğru orantılı bir gelişim grafiği izlemektedir.

3.2.3.1. Türkiye'nin İthalatının Sektörel Analizi

Tablo 18: Türkiye'nin İthalatının Başlıca Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon \$, %)

Yıllar	İthalat	Sanayi	Pay	Tarım	Pay	Madencilik	Pay	Balıkçılık	Pay
1991	21.0	17.0	81.0	675	3.2	3.3	15.8	0.7	0
1995	35.7	29.7	83.2	1.9	5.3	4.0	11.5	0.1	0
1996	43.6	35.2	81.8	2.1	4.8	5.0	11.6	0.01	0
1998	45.9	39.0	84.9	2.1	4.6	3.7	8.2	0.01	0
1999	40.6	33.9	84.7	1.6	4.0	4.2	10.5	0.01	0
2000	54.5	44.2	81.1	2.1	3.9	7.0	13.0	0.1	0
2001	41.4	32.6	79.0	1.4	3.4	6.5	15.9	0.9	0
2002	51.5	41.3	80.3	1.7	3.3	7.2	14.0	1	0
2003	69.3	55.6	80.3	2.5	3.7	9.0	13.0	2	0
2004	97.5	80.4	82.5	2.7	2.8	10.9	11.3	7	0

2005	116.5	94.0	80.7	2.8	2.4	16.3	14.0	24	2
2006	139.5	110.3	79.1	2.9	2.1	22.0	15.8	33	0
2007	170.0	133.9	78.8	4.6	2.7	25.3	14.9	31	0
2008	201.9	150.2	74.4	6.4	3.2	35.6	17.7	41	0
2009	140.7	65.5	70.7	3.4	3.7	20.5	22.1	20	0
2010	185.5	145.0	78	6.4	3,5	25.9	14.0	33	1

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Türkiye ekonomisinde 1980 yılından sonra büyük oranda bir yapısal dönüşüm olmuştur. Gerek dünya Uluslararası ticaretinin seyri gerekse Türkiye'nin bölgesel şartlarından kaynaklanan gelişmeler böyle bir yapısal dönüşümü zorunlu kılmıştır. Yaşanan dönüşüm sadece dış ticaretin meylini değil içeriğini de büyük ölçüde değiştirmiştir. 1980 öncesinde ki dış ticaretin sektörel dağılımı ile 1980 sonrasındaki dış ticaretin sektörel dağılımı da birbirinden çok farklılık göstermektedir. Yaşanan küresel gelişmelerin etkisiyle dış entegrasyona yönelen Türk ekonomisi gerekli yapısal değişiklikleri yerine getirerek daha dışa açık bir ekonomi olma yoluna girmiştir. Ancak gerekli yapısal dönüşümlerin tam olarak yerine getirilememesi ekonomide ileriye dönük ciddi sorunların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda bakıldığında 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ekonomimizin temel yapı taşlarından birisini oluşturmaktadır.

Tabloda Madencilik sektörünün ithalattaki payı, madencilik ithalatına getirilen bazı kısıtlamalar nedeniyle, 1980'li yılların başındaki %40 düzeyinden, 2000 yılında %13 seviyesine gerilemiştir. Tablo da 1999 yılında ülkemizin yaşadığı deprem ithalatımızı etkilemiş ve 1998 yılında 45,9 milyar dolardan 40,6 milyar dolara gerilemiştir. 1999 yılında sanayi sektörü ithalatının Toplam ithalata oranı %84,7 ile 1998 yılından sonra en yüksek oranına yükselmiştir. 2001 Ekonomik Krizi ithalatta gerileme etkisi oluşturmuş ve 41,3 milyar dolara gerilemiş, sanayi sektörünün oranı da %79 oranına gerilemiştir. Diğer ana sektörlerde gerilemiş sadece Madencilik sektörü yükselmiştir. Tablo 19'a göre 2001 yılında en fazla ithalatı yapılan fasıllar Mineral yakıtlar ve yağlar 8,3 milyar dolar, Kazanlar, makine ve cihazlar, aksam ve parçaları 6,3 milyar dolar, Elektrikli makine ve cihazlar 3,6 milyar dolar gerçekleşmiştir. 2008 Küresel Mali Krizi 'de Türkiye'nin ithalatını 2008 yılında 201,9 milyar dolardan 2009 yılında 140,7 milyar dolara gerilemiştir. Sanayi sektörünün oranı da %70,7 ile

1980 yılından itibaren en düşük orana gelmiştir. Aynı yıl Madencilik sektörü %22,1 oranına yükselmiştir. Görünen o ki ithalatta Sanayi sektörü ile Madencilik sektörü ters orantılı bir ilişki içindedir. Söz konusu yılda, tarım ürünlerinin ithalattaki payı, %3,7 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında en çok ithalatı yapılan fasıllar Tablo 19'a göre ise; Mineral Yakıtlar ve yağlar 29,9 milyar dolar, Kazanlar, makine ve cihazlar 17,1 milyar dolar, Elektrikli makine ve cihazlar 12,2, Demir-Çelik Ür. 11,3 milyar dolar gerçekleşmiştir. 2010 yılında sanayi sektörünün oranı %78'e yükselmiş, madencilik sektöründeki ithalatın toplam ithalattaki payı %14 seviyesine gerilemiştir. Tarım ürünlerinde ise bu oran %3,5 seviyesine gerilemiştir. 2010 yılında Tablo 19'a göre; Mineral yakıtlar ve yağlar fasılı 38,4 milyar dolar, Kazanlar, makine ve cihazlar fasılı 21,2 milyar dolar, Demir-Çelik Ür. 16,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye ithalatının sektörel analizini değerlendirecek olursak; ön plana çıkan ana sektör, sanayi sektörüdür. Sanayi sektörü içerisinde önemli paya sahip olan alt sektörler ise; kimyasal madde, motorlu kara taşıtları, ana metal sanayi ile makine ve teçhizat imalatı sektörleridir.

Tablo 19: 2001-2010 yılları arası en çok ithalatı yapılan fasıllar

Sıra no	Fasıl	Fasıl adı	Değer (Milyon \$)		
			2001	2009	2010
		Toplam	41.3	140.7	185.5
1	27	Mineral Yakıtlar, yağlar ve ürünleri	8.3	29.9	38.5
2	84	Kazanlar: makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	6.3	17.1	21.2
3	72	Demir ve çelik	1.7	11.3	16.1
4	87	Motorlu kara taşıtları, aksam ve parçaları	1.8	8.9	13.4
5	85	Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	3.6	12.2	14.6
6	39	Plastik ve plastikten mamul eşya	1.7	6.9	9.7
7	71	İnciler, kıymetli taşlar, mücevherler	1.0	2.0	3.0
8	29	Organik kimyasal müstahsallar	1.6	3.3	4.4
9	30	Eczacılık Ürünleri	1.0	4.0	4.4
10	90	Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi al	953	2.8	3.4
11	74	Bakır ve bakırdan eşya	320	1.9	3.3
12	52	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu Mensucat	950	2.2	3.3
13	48	Kâğıt ve karton: kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya	652	2.0	2.8
14	76	Alüminyum ve alüminyum eşya	417	1.6	2.4
15	40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	365	1.5	2.3
16	73	Demir veya çelikten eşya	844	1.5	1.9
17	88	Hava taşıtları, uzay araçları, aksam ve parçaları	250	1.0	3.1
18	55	Sentetik ve suni devamsız lifler	549	1.5	2.0

19	38	Muhtelif kimyasal maddeler	484	1.4	1.8
20	32	Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar	491	1.2	1.5
21	54	Dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler	566	1.2	1.6
22	44	Ağaç ve ağaçtan mamul eşya: odun kömürü	168	731	1.0
23	15	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarları	313	1.0	990
24	28	İnorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler	356	1.0	1.4
25	31	Gübreler	266	1.0	1.0
26	94	Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar	172	789	1.0
27	33	Uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb.	237	839	984
28	26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	110	962	998
29	12	Yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi	163	1.0	1.5
30	62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	113	1.1	1.5

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Türkiye'nin başlıca ithal maddeleri; mineral yakıtlar, mineral yağlar, kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar, kara taşıtları aksam ve parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, demir-çelik, plastik ve mamulleri, organik kimyasal ürünler, eczacılık ürünleri, optik alet ve cihazlar, pamuk- pamuk ipliği-pamuklu mensucat, kâğıt ve karton, hava taşıtları, boyacılıkta kullanılan maddeler, demir veya çelikten eşya, bakır ve bakırdan eşya, kauçuk ve kauçuktan eşya, optik, fotoğraf, sinema malzemeleri ve yağlı tohum ve meyvalar ile hububattır; en son canlı hayvan ve karkas ithalatı da beklenildiği düzeyde gerçekleşmemiş ve ithalatımızda küçük bir rakam olarak kalmıştır.

3.2.3.2. Türkiye'nin İthalatının Mal Türleri İtibariyle Analizi

Tablo 20: Türkiye'nin İthalatının Ana Mal Grupları İtibariyle Dağılımı (Milyon \$, %)

Yıllar	İthalat	Ara Mal	Pay	Sermaye Malı	Pay	Tüketim Malı	Pay	Diğer	Pay
1980	7.9	6.7	85.3	797	10.1	363	4.6	0.7	0
1985	11.3	8.8	78.1	1.8	16.1	664	5.9	0.4	0
1990	22.3	16.1	72.4	4.0	18.1	2.0	9.3	31	0.1
1995	35.7	25.0	70.2	8.1	22.7	2.4	6.8	95	0.3
1998	45.9	29.9	65.1	10.6	23.5	5.0	11.1	348	0.7
1999	40.6	26.8	67.0	8.7	21.7	4.8	12.0	269	0.6
2000	54.5	36.0	66.1	11.3	20.9	6.9	12.7	199	0.4
2001	41.4	30.3	73.2	6.9	16.8	3.8	9.2	344	0.8
2002	51.5	37.6	73.0	8.3	16.3	4.8	9.5	600	1.2
2003	69.3	49.7	71.7	11.3	16.3	7.8	11.3	465	0.7
2004	97.5	67.5	69.3	17.4	17.8	12.1	12.4	492	0.5
2005	116.5	81.6	70.1	20.3	17.5	13.9	12.0	567	0.5
2006	139.5	99.6	71.4	23.3	16.7	16.1	11.5	508	0.4
2007	170.0	123.6	72.7	27.0	15.9	18.7	11.0	675	0.4
2008	201.9	151.7	75.1	28.0	13.9	21.4	10.6	707	0.3
2009	140.9	99.5	70.6	21.4	15.2	19.2	13.7	666	0.5
2010	185.5	131.4	71.7	28.8	15.5	24.7	13.3	545	0.3

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

**Tablo 21: 1998-2010 Yılları arası Mal Grupları İtibariyle İthalatın Seyri
(Milyon \$)**

Ana Mallar	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A-Sermaye Malı	10.6	8.7	11.3	6.9	8.4	17.4	20.3	23.3	27	28	21.4	28.8
41.Taş.Araç.Har	8.9	7.6	9.2	5.8	7.5	13.5	17.1	19.6	23.3	33.2	18.3	23.2
521.San.İle İlg.Taş.Ar.Ge.r.	1.7	1.1	2.1	1.0	828	3.9	3.2	3.6	3.6	4.7	3.0	5.5
B-Ara Mallar	29.9	26.8	36	30.3	37.6	67.5	81.8	99.6	123.6	151.7	99.5	131.4
22.San.İç.İşl.Görmüş Ham.	14.9	13.0	16.0	13.8	18.0	33.4	39.5	46.5	58.9	65.6	43.5	58.7
21.San.İç.İşl.Görmemiş Ham.	2.9	2.0	2.7	2.0	2.9	5.7	6.0	7.3	10.0	13.6	8.0	12.2
31.İş.Görmemiş Yakıt Ve Yağ.	2.5	3.0	4.8	4.1	4.7	7.3	14.7	19.7	22.8	32.2	17.7	1.1
42.Yat.Mal.Aks.Parç.	3.7	3.4	3.9	3.1	4.1	6.4	6.7	7.6	9.0	9.4	8.2	9.0
53.Taş.Araç.Aks.Parç.	2.8	2.1	3.1	2.4	2.7	6.5	7.4	8.6	10.4	11.2	7.8	10.5
322.İşl.Görmüş Diğ.Yak.Yağ.	1.7	2.0	4.3	3.9	4.0	6.4	5.7	7.9	9.7	14.5	10.8	12.2
399.Gizli veri ⁵												23.5
C-Tüketim Mall.	5.0	4.8	6.9	3.8	4.9	12.1	13.9	16.1	18.7	21.4	19.2	24.7
51.Bin.Otom.	1.3	1.3	2.5	586	813	4.2	4.3	4.2	4.7	4.5	4.2	6.8
61.Dayanıklı Tük. Mal.	906	807	1.1	631	687	1.4	1.8	2.3	3.0	3.5	2.6	3.5
62.Yarı Dayanıkl Tük. Mal.	908	787	932	722	868	1.9	2.5	3.2	3.9	4.8	4.0	5.3
63.Dayanıksız Tük. Mal.	1.0	1.1	1.3	1.3	1.7	3.1	3.4	3.7	4.3	5.3	4.9	5.5
TOPLAM	45.9	40.6	54.5	41.3	51.5	97.5	116.7	139.5	170	201.9	140.9	185.5

Kaynak: TUİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Sonuç olarak, geniş ekonomik kategorilerin sınıflamasına (BEC) göre Türkiye'nin ithalatı analiz edildiğinde; toplam ithalat içerisinde %71,7'lik paya sahip hammadde ve ara malları ithalatının yaklaşık olarak %44'ünü oluşturan mal grupları içerisinde, sanayi için işlem görmüş maddeler; tüketim malları ithalatında ise, binek otomobiller ile dayanıksız tüketim malları önemli bir yer tutmaktadır.

⁵Sadece 2010 yılına ait bir veridir. Diğer yıllar 399 Gizli Veri kalemi mevcut değildir.

3.2.3.3. Seçilmiş Ülkelere Göre İthalat Analizi

Tablo 22: 1997-2010 Yılları arası Seçilmiş Ülkelere göre İthalatımız

Ülkeler	Yıllara göre ithalat rakamları (Milyon \$)								
	1997	1999	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010
AB ülk.									
Almanya	8.0	5.8	5.3	13.6	14.7	17.5	18.6	14.0	17.5
İtalya	4.4	3.2	3.4	7.5	8.6	9.9	11.1	7.6	10.2
Fransa	2.9	3.1	2.2	5.8	7.2	7.8	9.0	7.0	8.1
İngiltere	2.7	2.1	1.9	4.7	5.1	5.4	5.3	3.4	4.6
Hollanda	1.4	1.3	1.0	2.1	2.1	2.6	3.0	2.5	3.1
İspanya	1.2	1.2	1.0	3.5	3.8	4.3	4.5	3.7	4.8
Belçika	1.2	1.1	984	2.2	2.4	2.8	3.1	2.3	3.2
İsveç	896	1.4	543	1.4	1.4	1.7	1.9	1.9	1.9
İsviçre	1.1	748	1.2	4.0	4.0	5.3	5.5	2.0	3.1
Avusturya	502	508	417	940	1.0	1.3	1.5	1.2	1.4
Polonya	91	81	168	1.2	1.4	1.6	1.9	1.8	2.6
Romanya	394	401	481	2.2	2.6	3.1	3.5	2.2	3.4
Bulgaristn	408	295	393	1.2	1.4	1.9	1.8	1.1	1.7
Ukrayna	817	773	757	2.6	3.0	4.5	6.1	3.1	3.8
Çek	98	82	126	698	681	1.1	1.3	1.0	1.3
Rusya	2.1	2.3	3.4	12.9	17.8	23.5	31.3	19.4	21.6
Orta Asya Ülkeleri									
Kazakistn	165	295	90	558	993	1.2	2.3	1.3	2.4
Azerbaycn	58	44	78	272	340	329	925	752	865
Özbekistn	94	47	36	261	415	613	541	413	861

Ortadoğu Ülkeleri									
Irak⁶				458	375	645	1.3	952	1.3
İran	646	635	839	3.4	5.6	6.6	8.2	3.4	7.6
İsrail	233	298	529	804	782	1.0	1.4	1.0	1.3
Suudi Arab.	1.0	579	729	1.8	2.2	2.4	3.3	1.6	2.4
Suriye	450	307	463	272	187	376	639	327	662
BAE	25	27	65	205	352	470	691	667	698
Asya Ülkeleri									
Hindistan	300	243	354	1.2	1.5	2.3	2.4	1.9	3.4
Tayland	132	151	152	677	936	1.2	1.4	957	1.2
Endonezy	143	164	202	750	1.0	1.3	1.4	1.0	1.4
G.Kore	1.0	871	759	3.4	3.5	4.3	4.0	3.1	4.7
Japonya	2.0	1.3	1.3	3.1	3.2	3.7	4.0	2.7	3.3
Tayvan	510	374	316	1.5	1.6	1.8	1.6	1.3	1.8
Çin	787	894	925	6.8	9.6	13.2	15.6	12.6	17.1
Malezya	283	218	209	785	934	1.2	1.5	960	1.1
Magrib Ülkeleri (Kuzey Afrika)									
Cezayir	768	681	1.0	1.7	1.8	2.1	3.2	2.0	2.2
Mısır	398	108	91	267	392	679	942	641	926
Libya	533	502	847	1.9	2.3	399	336	402	425
Diğer									
ABD	4.3	3.0	3.2	5.3	6.2	8.1	11.9	8.5	12.3
Kanada	311	176	129	447	674	866	1.4	937	913

⁶2005 yılına kadar Irak devleti ile ithalat ilişkimiz olmamıştır. Bunun nedeni 1998 yılında BM tarafından alınan ambargo ve 2003 yılında meydana gelen II. Körfez Kara Savaşından dolayıdır.

Brezilya	330	226	212	798	934	1.1	1.4	1.1	1.3
G.Afrika	183	123	345	1.2	1.8	2.1	1.5	1.5	889
Toplam İthalat	48.5	40.6	41.3	116.5	139.5	170.0	201.9	140.7	185.5

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 22 incelendiğinde görüldüğü üzere 2001 Ekonomik Krizinde ithalatımız hemen hemen bütün ülkelerle azalmış; İsviçre, ABD, Libya, G.Afrika ülkeleriyle artmıştır. Çin ile ithalatımız ise 2004 yılından itibaren sıçrama şeklinde artmıştır. 2005 yılına kadar Irak ile ithalatımız mevcut değildir. 2006 yılına kadar Suriye ile ithalatımız hep azalmıştır. 2008 Küresel Mali Krizin etkisi hemen hemen bütün ülkelerde azalma eğiliminde olmuştur. 2009 yılı verilerine göre ise İsveç ve G.Afrika ülkeleriyle ise ithalat bir önceki yıla göre aynen kalmıştır. 2009 yılına kadar ithalatımız hep artış eğilimindedir. 2008 yılında 201,9 milyar dolara ulaşan ithalatımız 2009 yılında 140,9 milyar dolara gerilemiştir. 2008 yılı Küresel mali krizin etkisiyle dünya ticaret daralması ülkemizde de ithalat daralmasına neden olmuştur.

Rusya, Cezayir, İran, Ukrayna, Kazakistan, Suudi Arabistan gibi ülkelerle ithalatımızın ana kaynağı enerji kaynakları (Petrol, Doğalgaz vb.) dır.

Tablo 22'e göre İthalatımızı sıralayacak olursak 2007 yılı itibariyle ilk sırada Rusya 23,5 milyar dolarla, ikinci sırada Almanya 17,5 milyar dolarla, üçüncü sırada ise Çin 13,2 milyar dolarla, dördüncü sırada İtalya 9,9 milyar dolarla, beşinci sırada ABD 8,1 milyar dolarla gelmekte idi. 2008 yılı itibariyle ise sıralama Rusya (31,3 milyar dolar), Almanya (18,6 milyar dolar), Çin (15,6 milyar dolar), ABD (11,9 milyar dolar), İtalya (11,0 milyar dolar) şeklinde olmuştur. 2008 küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılında ise sıralama Rusya (19,4 milyar dolar), Almanya (14,0 milyar dolar), Çin (12,6 milyar dolar), ABD (8,5 milyar dolar), İtalya (7,6 milyar dolar) olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı itibariyle ise sıralama Rusya (21,6 milyar dolar), Almanya (17,5 milyar dolar), Çin (17,1 milyar dolar), ABD (12,3 milyar dolar), İtalya (10,2 milyar dolar) şeklinde olduğu görülmektedir. İthalatımızda Çin 3.sıraya kadar yükselmiştir.

Rusya ile olan ithalatımızın büyük bir kısmı enerji kaynaklarından oluştuğundan çeşitlilik bakımından en fazla Almanya ve Çin ile ithalatımız bulunmaktadır.

3.2.3.4. Ülke Gruplarına Göre İthalatın Seyri

Tablo 23: İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon \$)

YILLAR	1997	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
GENEL İTHALAT TOPLAMI	48.5	40.6	41.4	51.5	69.3	97.5	116.7	139.5	170.0	201.9	140.7	185.5
A- AB ÜLKELERİ (27)	26.1	22.5	19.8	25.6	35.1	48.1	52.6	59.4	68.6	74.8	56.5	72.2
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	360	507	303	575	589	811	760	944	1.2	1.3	965	878
C- DİĞER ÜLKELER	22.0	17.6	21.2	25.3	33.6	48.6	63.3	79.2	100.2	125.8	83.3	112.4
1- DİĞER AVRUPA	4.5	4.1	5.7	7.4	10.3	15.7	20.3	25.7	34.2	44.2	25.8	30.3
2- AFRİKA	2.2	1.6	2.8	2.7	3.3	4.8	6.0	7.4	6.7	7.7	5.7	6.4
Kuzey Afrika	1.8	1.4	2.1	2.1	2.5	3.2	4.2	4.8	3.6	5.2	3.5	4.3
Diğer Afrika	384	283	704	558	820	1.5	1.8	2.5	3.1	2.5	2.1	2.1
3- AMERİKA	5.4	3.7	3.8	4.0	4.9	6.6	7.8	9.4	12.1	17.2	12.2	16.8
Kuzey Amerika	4.6	3.2	3.4	3.4	3.7	5.1	5.8	6.9	9.0	13.4	9.5	13.2
Orta Amerika ve Karayip	108	90	41	103	169	209	287	335	448	560	476	623
Güney Amerika	703	451	410	541	1.0	1.2	1.7	2.1	2.6	3.2	2.2	2.9
4- ASYA	8.7	7.1	7.9	9.7	14.0	21.0	28.5	36.2	46.3	55.7	38.7	57.5
Yakın ve Ortadoğu	2.7	2.1	3.0	3.1	4.4	5.5	7.9	10.5	12.6	17.6	9.6	16.0
Diğer Asya	6.0	5.0	4.8	6.5	9.6	15.5	20.5	25.6	33.6	38.0	29.1	41.4
5- AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA	546	157	232	313	247	302	321	399	672	876	648	493
6- DİĞER ÜLKE ve BÖLGELER	579	621	741	1.0	662	67	158	105	66	45	133	891
SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI												
OECD Ülkeleri	35.6	29.0	26.8	34.1	45.5	62.3	69.5	77.8	91.8	102.9	75.1	99.3
EFTA Ülkeleri	1.2	926	1.4	2.5	3.4	3.9	4.4	4.5	5.7	6.2	2.7	4.0
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	4.5	4.3	5.5	6.5	9.2	15.3	20.4	27.0	34.8	45.6	28.3	33.5
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.1	1.1	1.2	1.5	2.7	3.2	5.1	8.1	9.9	13.2	7.0	13.3
Bağımsız Devletler Topluluğu	3.6	3.7	4.6	5.5	7.7	12.9	17.2	23.3	31.2	42.6	26.0	30.6
Türk Cumhuriyetleri	399	457	283	468	623	946	1.2	1.9	2.6	4.2	2.8	4.6
İslam Konferansı Teşkilatı	5.2	4.0	5.5	6.0	8.2	10.6	14.4	19.1	21.5	29.1	17.9	27.9

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 23’de görüldüğü üzere 1999 Depreminin etkisiyle başlayan ithalatta ki düşüş 2001 yılında da kendini göstermiştir. 2001 yılında AB(27) Ülkeleriyle; 1997 yılında 26,1 milyar dolar ithalat mevcutken 1999 yılında 22,5 milyar dolara düşmüş 2001 Ekonomik Krizinde ise 19,8 milyar dolara gerilemiştir. 2001 yılında Diğer Avrupa, Afrika, EFTA, KEİ, BDT, İKT Ülke gruplarıyla ithalat artmıştır. Tabloda ithalatımız ülke gruplarıyla 2001 yılından itibaren 2008 yılına kadar artmıştır. Tabloya göre 2009 yılında küresel mali krizin etkisiyle AB(27) ülkeleriyle ithalatımız 56,5 milyar dolara gerilemiştir. Tablo 23’de 2010 yılı ithalatımız tekrar toparlanarak 72,2 milyar dolara

yükselmiştir. Tabloya bağlı olarak Asya ülkeleriyle ithalatımız 2001 yılından itibaren artmış, 2010 yılında en yüksek seviyesine yükselerek 57,5 milyar dolara yükselmiştir. Afrika ve EFTA ülkeleriyle Tablo 23' e göre ithalatımızda aynı yıl daralma olduğu görülmektedir. OECD ve KEİ karşılaştırıldığında ise yine 2001 krizinden sonra tek partili hükümet ve tüm dünyadaki likidite bolluğuna bağlı olarak gerek OECD gerekse KEİ alanında ki ülkeler ve ülkemiz arasında çok aşırı bir sıçrama gerçekleşmiş olup ithalat alanında büyük yollar alınmıştır. OECD ülkeleri ile KEİ arasında ise hemen hemen 5 kat hacim farklılığı bulunmaktadır. Her iki grubunda ülkemiz bağlamında 2008 yılında zirveye çıktıkları ve her geçen yıl bu ivmelerini arttıkları söylenebilir.

Tablo 23'de OECD, ECO, BDT, İKT, AB, EFTA Ülke Gruplarıyla 2009 yılında Küresel mali krizin etkisiyle ithalat azalmıştır. 2010 yılı itibariyle ise yükselme eğilimi mevcuttur.

2009 yılında KEİ ülkeleriyle ithalatımız 28,3 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. 2008 yılında ithalatımız 45,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiş 2009 yılında ithalatımız neredeyse 1/2 oranında azalmıştır.

3.2.3.5. Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı, Cari Açığı

Bir yandan az sayıda mal çeşidine dayalı ihracat yapılarının değişmemesi, diğer yandan hem OPEC hem de sanayileşmiş ülkelerden kaynaklanan yüksek fiyatlar, az gelişmiş ülkelerin ödemeler dengesini bozmaktadır. Ekonomik büyümenin temel unsuru sermaye mallarının artışıdır. Bugünkü iktisat ilminin kabul ettiği bir başka gerçek de, yatırım seviyesinin, büyüme hızını ve teknik gelişmişlik göstergesini belirlediğidir.

Milletlerarası anlamda dışarıdan gelen sermaye, toplam yatırımlar ile ülke içi tasarruflar arasındaki farktır. O halde, ülke içi tasarrufların yeterli olmadığı durumlarda dışarıdan temin edilecek sermaye büyüme hızının arttırılmasında önemli bir rol oynayabilir.

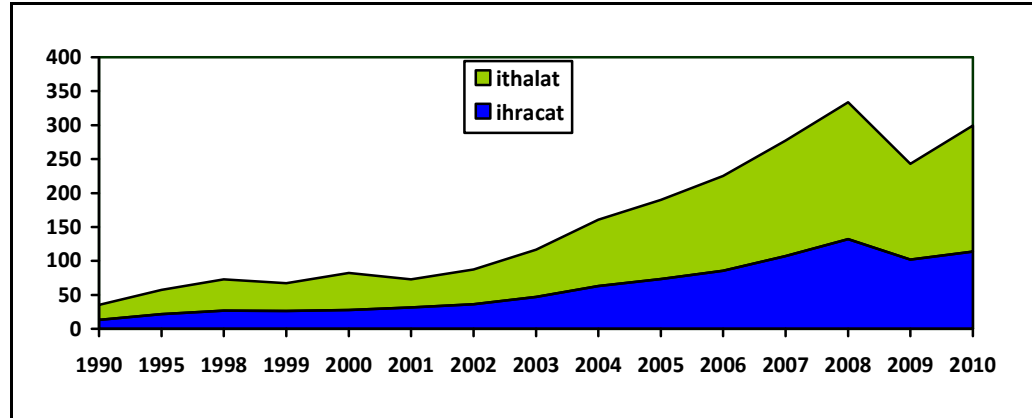
Gerçekten de günümüzde ülkelerin en önemli ilgi alanlarından birisi de dış finansman kaynakları olmuştur. Sanayileşmenin hızlanmasına ve mali piyasaların gelişmesine paralel olarak bu tür sermaye akımları önemini giderek arttırmaya başlamıştır.

Bir ülkenin dış ticaret açığı, ticarete konu olan kalemler arasındaki ilişkiyi daha açık bir ifadeyle ithalat ile ihracat arasındaki ithalat lehine olan farktır. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu dış ticaret açığı ile dış açık kavramlarının karıştırılmamasıdır. Öyle ki dış açık kavramı, dış ticaret dengesi yanında, hizmet kalemleri veya "görünmeyen kalemleri "de kapsamaktadır.

Dış ticaret açıkları büyürken, ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabını Görünmeyen Kalemleri arasında yer alan turizm, dış müteahhitlik gelirleriyle Karşılıksız Transferler başlığı altında yer alan işçi gelirleri, dış ticaret açığının kapatılmasında yetersiz kalmıştır. Ocak 1994, Eylül 1998, Kasım 2000 ve Şubat 2001'de patlak veren krizlerde aynı olgu tekrarlanmıştır.

Cari işlemler açıklarına çözüm aranırken uzun vadeli bir perspektifle hareket edilmeli ve dış ticaretin yapısal özellikleri iyi kavranmalıdır. Türkiye uzunca süredir bir sanayi ürünleri ihracatçısıdır. Ancak ihraç malları genellikle emek-yoğun sanayi ürünleridir. İhracatı artan nispeten sermaye ve teknoloji-yoğun mallarda ise ithal girdilere bağımlılık oranı oldukça yüksektir.

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Grafik 4: 1990-2010 Yılları Arası Dış Ticaret Değerleri (Milyar \$)

Grafik 4 analiz edildiğinde mavi renkli alan ihracatı, yeşil renkli alan ise Dış Ticaret Açığını Göstermektedir. 1990 yılından itibaren 2009 yılına kadar devamlı yükselmiş olup 2009 yılında kırılma şeklinde düşmüştür. 2010 yılında tekrar yükselmiştir.

Tablo 24: 1990-2010 Yılları Arası Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)

	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/ithalat(%)	İhracat/GSMH(%)	İthalat/GSMH(%)	Dış Ticaret Hacmi/GSMH(%)
1990	13.0	22.3	35.2	-9.3	58.1	8.6	14.7	25.1
1995	21.6	35.7	57.3	-14.7	60.6	12.7	21.0	33.6
1998	26.9	45.9	72.9	-18.9	58.7	13.1	22.4	36.4
1999	26.5	40.6	67.2	-14.0	65.4	14.3	21.9	36.3
2000	27.7	54.5	82.2	-26.7	51	13.8	27.1	41.0
2001	31.3	41.4	72.7	-10.0	75.7	22.0	29.0	51.1
2002	36.0	51.5	87.6	-15.5	69.9	15.6	22.4	38.0
2003	47.2	69.3	116.6	-22.0	68.1	15.5	22.7	38.2
2004	63.1	97.5	160.7	-34.3	64.8	16.2	25.0	41.2
2005	73.4	116.7	190.2	-43.3	62.9	15.3	24.3	39.5
2006	85.5	139.5	225.1	-54.0	61.3	16.2	26.5	42.8
2007	107.2	170.0	277.3	-62.8	63.1	16.3	25.8	42.1
2008	131.9	201.9	333.9	-69.9	65.4	17.8	27.2	45.0
2009	102.1	140.7	242.9	-38.6	72.8	16.5	22.8	39.4
2010	113.9	185.5	299.4	-71.5	61.4	18,6	30,3	49.0

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 24 analiz edildiğinde görülen o ki Türkiye'nin dış ticaret açığı 1999 Depreminde, 2001 Şubat ve 2009 Küresel Mali Krizlerinde azalmıştır. 1999 Depremin etkisi Dış Ticaret açığını 1998 yılında -18,9 Milyar dolardan -14 milyar dolara gerilemiştir. 2001 Ekonomik Krizinde ise 2000 yılında -26,7 milyar dolardan -10 milyar dolara düşmüştür ve 1990 yılından sonra en düşük seviyesine ulaşmıştır. Tabloya göre 2002 yılında açığımız 15,4 milyar dolarken 2008 yılında 69,9 milyar dolara yükselmiştir. 2002-2008 yılları arası Tabloda da görüldüğü gibi hep artmıştır. Tabloya göre 2009 yılında dış ticaret açığımız 38,6 milyar dolara gerilemiştir. Bunun nedeni ekonomimizdeki daralmadır. Tabloya göre 2010 yılında ise dış ticaret açığımız Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmış ve 71,5 milyar dolar olmuştur. Türkiye en kısa zamanda ihracat artışını ithalata göre hızlandırmalıdır. Türkiye 2011 yılı itibariyle de ihracattaki ithal girdileri azaltmaya yönelik politikaları uygulamaya koymaya başlamıştır.

3.3. TÜRKİYE'NİN ÜYESİ OLDUĞU EKONOMİK ENTEGRASYONLARLA DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ

3.3.1.EKİT (ECO)-Türkiye Dış Ticaret Analizi

Türkiye, İran ve Pakistan'ın üye olduğu ECO, Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya ülkelerini ve Afganistan'ı içine alacak şekilde genişletilmiştir. 1992'de yedi yeni ülkenin - Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan - katılımıyla üye sayısı ona çıkan ECO; iktisadi, teknik ve kültürel işbirliğini geliştirmek için kurulmuş bir örgüttür. ECO bugün üzerinde 300 milyon kişinin yaşadığı, 7 milyon kilo-metrekairelik alanı kapsamaktadır⁷. Üye ülkelerin coğrafi yakınlıkları yanı sıra nüfus çoğunluğu Müslüman, Arap olmayan nüfusa sahip gelişmekte olan ülkelerdir. Bölgedeki ekonomik ve politik şartlar, uzun vadeli projelerin gündemi uzun süre almasına karşın sonuç alınamaması, üye ülkelerin beklenti ve tutum değişiklikleri, üye ülkelerin Ekonomik yapı ve dış ticaret rejimi farklılıkları ECO faaliyetlerinin etkin şekilde yürütülmesine engel olmaktadır.

Türkiye, İran ve Pakistan'ın taraf olduğu EİT Tercihli Ticaret Protokolü 1993'te yürürlüğe girmiştir. Protokolde yer alan çok sınırlı sayıda malda %10 gümrük indirimi öngörülmektedir. Protokol, gerek ülkeler arasında ticarete pek konu olmayan az sayıda malı kapsamaması, gerek %10 gümrük indiriminin önemsiz kalması ve gerektirdiği formaliteler nedeniyle uygulanamamıştır. Esasen mevcut tarife dışı engeller ve İran gibi ülkelerin dış ticaret rejimlerinin şeffaf ve istikrarlı olmaması EİT içi ticareti olumsuz yönde etkileyen önemli faktörlerdir. AB ile Gümrük Birliğine girmiş olmamız nedeniyle dış ticaret rejimimiz iyice serbestleşmiş ve protokolün ülkemiz açısından uygulanması anlamsız hale gelmiştir. Bunun üzerine üye ülkeler arasında tarife ve tarife dışı engellerin belirlenmesine ve uygun bir teşvik sisteminin saptanmasına yönelik genel bir çalışmanın başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede oluşturulan Yüksek düzeyli uzmanlar 2. Toplantısı Ağustos 1999'da yapmış ve toplantıda

⁷ İnternet Erişim Kaynağı: <http://www.dpt.gov.tr/dei/eit/eit.html>(12.11.2010)

EİT Ticari İşbirliği Çerçeve Anlaşması Taslağı oluşturularak üye ülkelerin görüşlerine sunulmuştur.

Türkiye, İran ve Pakistan'ın ortak olduğu EKİT Mühendislik ve Danışmanlık Şirketi, işbirliği projelerinin temel araştırma, mühendislik etüdü, fizibilite çalışmaları ve diğer hususlarda danışmanlık hizmeti temini amacıyla kurulmuştur. Şirkete Türkiye'den TÜMAŞ ve TÜSTAŞ ortak olarak katılmıştır. Bu şirket EKİT Genel Sekreterliği tarafından son zamanlarda açılan fizibilite etüdü ihalelerine iştirak etmektedir.

Malî sorunu çözmek üzere Sekreterlik, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası ve İslam Kalkınma Bankası gibi Uluslararası malî kurumlar ile bağlantıya geçmiş, ancak alınan genel nitelikli cevapta, petrol ve gaz sanayileriyle uğraşan ulusal, uluslararası, çokuluslu, vb. şirketler benzeri çalışmaları finanse ettiklerinden, onlarla ilişkiye geçilmesi tavsiye edilmiştir.

Son olarak Tacikistan başkenti Duşanbe de icra edilen 8. liderler zirvesinde üye ülkeler arasında 2015 yılında Ortak Pazarın oluşturulması kararı alınmıştır.

EİT Denizcilik Şirketi Afganistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan ve Türkmenistan'ın katılımıyla tüm formaliteler tamamlanarak Mart 1996'da kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Gemicilik Şirketi EİT ülkeleri arasında veya bu ülkelerle üçüncü ülkeler arasında Hazar Denizi ile açık denizlerde esas olarak yük taşımacılığı yapacaktır.

Türkiye şirkete katılmamış olmakla birlikte, Türk Özel sektörün katılımına açıktır. Şirketin halen İran'a ait iki gemisi Basra Körfezinde çalışmakta ve Hazar Denizinde İran'dan kiralanmış olan gemilerle taşımacılık yapılmaktadır.

Almatı-Taşkent-Tahran-İstanbul Trans - Asya Demiryolu Güzergâhının Yolcu Trafikine Açılması imkânlarının araştırılmasına ilişkin Birinci Uzmanlar Grubu Toplantısı Haziran 1999'da Almatı'da yapılmıştır ve üye ülkeler bu güzergâhın yolcu trafiğine açılmasına ihtiyaç olduğu görüşünde birleşmişlerdir.

Tablo 25: 1998-2010 Yılları Arası ECO-Türkiye Dış Ticaret Seyri (Milyon \$)

ECO-Türkiye İhracat									
	Yıllar								
Ülkeler	1998	2000	2001	2003	2005	2007	2008	2009	2010
Azerbay.	327	230	225	315	528	1.0	1.6	1.3	1.5
Afgan.	21	8	6	36	113	109	137	234	260
İran	194	235	360	533	912	4.4	2.0	2.0	3.0
Kazak.	214	118	119	233	459	1.0	891	633	820
Kırgız.	41	20	17	40	89	181	191	140	129
Pakistn	63	52	31	70	187	157	155	163	248
Tacik.	9	4	15	29	46	118	176	126	144
Türkmen.	95	120	105	170	180	340	663	945	1.1
ECO Top.	964	787	918	1.4	2.1	5.3	5.9	5.6	7.3
ECO/Top.İhr.	%3.5	%2.8	%2.9	%2.9	%2.8	%4.9	%4.5	%5.4	%6.4
ECO-Türkiye İthalatı									
Azerbay.	50	95	78	122	272	330	928	753	865
Afgan.	0.5	0.4	0.4	2	8	12	9	5	5
İran	433	815	839	1.8	3.4	6.6	8.2	3.4	7.6
Kazak.	253	346	90	266	558	1.2	2.3	1.3	2.4
Kırgız.	6	2	6	10	14	45	48	31	31
Pakistn	57	82	101	722	1.2	532	586	619	750
Tacik.	7	16	13	56	47	143	148	107	284
Türkmen.	41	97	71	123	160	397	389	328	386
ECO Top.	907	1.4	1.2	2.3	5.0	9.3	12.6	6.5	12.4

ECO/Top.İth.	%1.9	%2.5	%2.9	%3.3	%4.3	%5.4	%6.3	%4.6	%6.7
Dış Tic.Aç.	57	-785	-916	-900	-2.9	-4.0	-6.7	-900	-5.1

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 25’ de görüldüğü gibi ECO ülkeleriyle 1998 yılında 964 milyon dolar olan ihracatımız 2003 yılına kadar azalmıştır. 2003 yılında 1,4 milyar dolar olan ihracatımız 2008 yılında 5,9 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. 2008 küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılında 5,6 milyar dolara gerilemiş, 2010 yılında ise 7,3 milyar dolara yükselerek hızlı bir artış elde etmiştir. 1998 yılında toplam ihracatımıza oranı %3,5 iken 2010 yılına gelindiğinde %6,4 seviyesine yükselmiştir.

2009 yılı istatistiklerine göre EKİT ile ihracatımız 5,6 milyar dolar, ithalatımız ise 6,5 milyar dolar seviyesindedir. Dış ticaret açığımız 900 milyon dolar seviyesindedir. 2008 yılında ise ihracat 5,9 milyar dolar, ithalat 12,6 milyar dolar seviyesinde olup dış ticaret açığımız 6,7 milyar dolardır. 2010 yılı itibariyle ise 7,3 milyar dolar ihracatımız, 12,4 milyar dolar ithalatımız gerçekleşmiş olup dış ticaret açığımız 5,1 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin beklenen düzeyde gerçekleşmediği görülmektedir. Bunda Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine ekonomik yetersizliklerinden dolayı gelişmiş ülkeler kadar yatırım yapamamasının etkisi vardır. Ancak, ekonomik entegrasyon açısından bakıldığında, Türkiye'nin ekonomik alanların hemen hepsinde Türk Cumhuriyetleri ile ilişkisinin olduğu ve ortak kurumsallaşma çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır. Ekonomik ilişki yetersizliğine rağmen, yoğun işbirliği çalışmaları ve çabaları Türkiye ile Türk Cumhuriyetlerinin tarihi, kültürel ve coğrafi yakınlık ve bağlarının bir neticesidir.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetlerinin dış ticarete arzulanan düzeye ulaşamamalarında, cumhuriyetlerin çeşitli alanlarda Rusya'ya bağımlılıklarının devam etmesi sebep olabilmektedir. Örneğin, bu cumhuriyetlerin hemen

hepsinin dış ticaretinde Rusya ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla, Rusya'nın bir kriz yaşaması durumunda diğer cumhuriyetler de etkilenmektedir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla elde edilen bağımsızlığı korumak ve kendilerini dünyaya kabul ettirmek Yeni Türk Cumhuriyetleri olarak Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan için oldukça güç olmuştur. Fakat bu güçlükler bir taraftan Türkiye'nin kardeşçe girişimleri, diğer taraftan cumhuriyetlerin lider kadrolarının takip ettikleri akıllı politikalar neticesinde kısa zamanda halledilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye açısından, aramızda tarihi, kültürel bağlarımız bulunan coğrafi konumu ve stratejik önemi itibarıyla, Yeni Türk Cumhuriyetleri ile her alanda işbirliğine gitmek ve Türk Dünyasında ekonomik bütünleşmeyi sağlamak yararlı olacaktır. Böyle bir oluşum, bölge ve dünya barış ve refahına katkı yapabilecek sonuçları da beraberinde getirebilecektir. Çünkü, yeni oluşumlar ve yeni kaynakların değerlendirilmesi açısından bütün sanayileşmiş ülkeler ve diğer bölge ülkeleri, globalleşme faaliyetleri çerçevesinde, bölgenin pazar olarak ve stratejik öneminin farkında gözükmektedirler. Ancak, bölgesel işbirliği için Türkiye'nin lokomotif güç olarak yeterli finans gücüne sahip olması arzulan sonuca ulaşılmasında önemli olacaktır. Bütün olumsuzlukları da değerlendirerek, yeni Türk Cumhuriyetleriyle sosyal, kültürel ve ekonomik alanda işbirliği için her şeyden önce yapılması gereken, ülkelerin birbirlerine olan güvenlerini ve işbirliklerini devam ettirerek, gelişmeyi sağlayacak yeni ve büyük projeler üretmeleridir.

3.3.2. Karadeniz Ekonomik İşbirliği(KEİ)-Türkiye Dış Ticaret Analizi

25 Haziran 1992'de İstanbul'da imzalanan bildirgeyle hayata geçen KEİ'ye Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Ukrayna ve Türkiye katılmıştır. Kuruluşunun ardından yaşanan Azerbaycan-Ermenistan çatışmasından sonra Türkiye Hükümetinin baskısıyla Ermenistan bu işbirlikten ayrılmak zorunda bırakılmıştır. 2004'de Sırbistan'ın katılımıyla üye sayısı 12'ye çıkan KEİ'ye Polonya, Tunus, İsrail, Mısır, Slovakya, İtalya, Avusturya, Almanya, Fransa, Beyaz Rusya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti ve ABD gözlemci statüsünde

katılmaktadır. KEİ, Karadeniz'de ortak değerleri temel alan; çoğulcu demokrasi, sosyal adalet, insan hakları, hukukun üstünlüğü, temel özgürlükler, serbest pazar ve iktisadi kalkınma; barış, istikrar ve zenginliği hedeflemektedir⁸. Bu temel amaç doğrultusunda kısa dönemde bölge ülkeleriyle işbirliği için uygun ortam oluşturulması ve taraflar arasında mal ve hizmet ticaretinin arttırılması öngörülmüştür.

Belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi yönünde; tarım, bankacılık ve finans, iletişim, enerji, çevre, sağlık, bilim, turizm, ticaret, ulaşım, vs.; on beş tane çalışma grubu oluşturulmuştur. Her bir çalışma grubu bir ülkenin başkanlığında çalışmalarını sürdürmektedir.

Karadeniz'in Avrasya ekonomi-politiği içindeki merkezi konumu ve bu denizi çevreleyen ülkelerin iklim ve coğrafi farklarından kaynaklanan ekonomik tamamlayıcılık potansiyeli sebebiyle KEİ kısa zamanda ilgi görmüş ve süratle yapılanmıştır.

Üye ülkelerin zengin doğal kaynaklara sahip olmaları, coğrafi yakınlıkları, ticareti arttırabilecek tamamlayıcı dışsatım malları profillerine sahip olmaları bölgede kurulacak serbest ticaret alanı ve ortak altyapı projeleri için ciddi bir potansiyel oluşturmaktadır.

Ancak üyelerinin örgütü kalıcı faktörlere dayalı aksiyoner nitelikli bir yapı olarak değil, konjonktürel ihtiyaçlara cevap verebilecek reaksiyoner bir yapı olarak görmeleri sebebiyle; kuruluş aşamasındaki yüksek ivmesini kaybetmiştir. 20 milyon kilometrekarelik alanı, 350 milyon kişilik bir pazarı, yaklaşık 900 milyar dolar'lık GSYİH toplamını temsil eden yapı; bölge ülkelerinin beklentilerine cevap vermemiştir⁹.

⁸İnternet Erişim Kaynağı: <http://www.mfa.gov.tr/grupa/af/keid.htm>(15.11.2010)

⁹İnternet Erişim Kaynağı: http://www.en.wikipedia.org/wiki/Organization_of_the_Black_Sea_Economic_Cooperation(12.11.2010)

Tablo 26: KEİ-Türkiye Dış Ticaret Seyri (Milyon \$)

KEİ-Türkiye İhracatı									
	Yıllar								
Ülkeler	1998	2000	2001	2003	2005	2007	2008	2009	2010
Arnavutlk	44	61	73	114	191	295	306	273	241
Azer.	327	230	225	315	528	1.0	1.6	1.4	1.5
Bulgar.	213	252	299	621	1.1	2.0	2.1	1.3	1.4
Gurcist.	164	131	144	155	271	646	998	766	769
Moldova	27	26	27	46	81	146	198	118	148
Rusya	1.3	643	924	1.3	2.3	4.7	6.4	3.2	4.6
Roman.	468	325	392	873	1.8	3.6	4.0	2.2	2.6
Ukrayna	274	258	289	444	821	1.4	2.1	1.0	1.2
Yunan.	370	437	476	920	1.1	2.2	2.4	1.6	1.4
KEİ Toplam İhr.	3.1	2.3	2.8	4.7	8.1	16.3	20.4	12.0	14.1
KEİ/Top.İhr.	%11.5	%8.3	%8.9	%9.9	%11.0	%15.2	%15.4	%11.7	%12.3
KEİ-Türkiye İthalat Seyri									
Arnavutlk.	2	2	3	4	16	24	37	5	87
Azer.	50	95	78	122	272	330	928	753	865
Bulgar.	367	465	393	683	1.2	1.9	1.8	1.1	1.7
Gürcist.	91	155	127	273	302	290	525	285	291
Moldova	11	7	2	10	31	53	70	84	111
Rusya	2.1	3.8	3.4	5.4	12.9	23.5	31.3	19.4	21.6

Roman.	344	673	481	955	2.2	3.1	3.5	2.2	3.4
Ukrayna	988	981	757	1.3	2.6	4.5	6.1	3.1	3.8
Yunan.	319	430	266	427	727	950	1.1	1.1	1.5
KEİ Top.İth.	4.2	6.6	5.5	9.1	20.2	34.4	44.6	27.5	32.6
KEİ/Top.İth.	%9.1	%12.1	%13.3	%13.1	%17.4	%20.2	%22.2	%19.6	%17.5
Dış Tic.Aç.	-1.1	-4.3	-2.7	-4.4	-12.1	-18.1	-24.2	-15.5	-18.5

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tablo 26 analiz edildiğinde 2001 Ekonomik Krizinde bir önceki yıla göre ihracatımız KEİ'nin bütün üyeleriyle artmış, sadece Azerbaycan ile azalmıştır. 2001 yılında toplam 2,8 milyar dolar ihracat yapılmış genel ihracatımızın %8,9 u bu ülkelerle gerçekleşmiştir. 2001 yılından 2009 yılına kadar Tabloya göre ihracatımız KEİ ülkeleriyle artmıştır. 2008 yılında toplam 20,4 milyar dolarla, genel ihracatımızın %15,4'ü bu ülkelerle gerçekleşmiş olup Küresel Mali Krizin etkisiyle 2009 yılında ise 12 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Genel ihracatımızın 2009 yılında %11,7 si bu ülkelerle gerçekleşmiştir. 2009 yılında en az Azerbaycan ile ihracatımız etkilenmiştir. 2010 yılında toplam 14,1 milyar dolar ihracat gerçekleşmiştir. Tabloya göre 2010 yılında Genel ihracatımızın %12,3'ü bu ülkelerle gerçeklemiştir. 2010 yılında bu ülkelerle ihracatımızın toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. İhracatımızda KEİ ülkeleri arasında Rusya önemli bir yer tutmaktadır.

Tabloya göre KEİ ülkeleriyle ithalatımız analiz edildiğinde 2001 Krizinde ithalatımız bütün KEİ ülkeleriyle azalmış ve toplam 5,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılında genel ithalatımızın %13,3'ü KEİ ülkeleriyle gerçekleşmiştir. 2001 yılından 2009 yılına kadar ithalatımız artmıştır. 2008 yılında KEİ ülkeleriyle toplam 44,6 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında genel ithalatımızın %22,2'si KEİ ülkeleriyle gerçekleşmiştir. Tabloya göre 2009 yılına gelindiğinde Küresel Mali Krizin etkisiyle KEİ ülkelerinin hemen hemen hepsiyle ithalatımız daralmıştır. 2009 yılında 27,5 milyar dolar ve genel ithalatımızın %19,6'sı bu ülkelerle gerçekleşmiştir. 2009

yılında bir önceki yıla göre neredeyse %40 daralma gerçekleşmiştir. 2010 yılında 32,6 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiş ve ithalatta daralma birazda olsa azalmıştır. İhracatımızda olduğu gibi ithalatımızda da KEİ ülkeleri arasında Rusya ve Ukrayna önemli bir yer tutmaktadır. Bu ülkelerle ithalatımızın ana kaynağı enerji kaynakları ithalatıdır. 2001 yılında KEİ ülkeleriyle dış ticaret açığımız 2,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılından 2009 yılına kadar açığımız hep artmış olup 2009 yılında ise Küresel krizin etkisiyle açığımız 15,5 milyar dolara kadar gerilemiştir. 2010 yılında ise 18,5 milyar dolar seviyesindedir.

KEİ ülkelere yönelik yabancı sermaye girişleri incelendiğinde de, bölgenin yabancı sermaye açısından önemli bir çekim alanı olmadığı görülmektedir. 2000 yılı itibarıyla bölgedeki en fazla yabancı sermaye girişi Rusya'ya yönelik olmuştur. 1998 yılında yaşadığı krizi atlarmaya başlayan Rusya'ya yabancı sermaye girişleri önemli artış göstermektedir. Rusya'yı sırasıyla Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan izlemektedir. Son yıllarda ekonomisinde önemli gelişmeler kaydeden ve AB'ye üye olarak en göze çarpan ülkelere biri olan Bulgaristan'a yabancı sermaye girişlerinde önceki yıllara göre önemli artış gözlenmiştir.

Doğru bir zamanlama ve yerinde bir insiyatifle başlatılan KEİ, hala Türkiye'nin önemli stratejik araçlarından biridir. Türkiye; AB, ECO ve KEİ ile ilgili stratejik planlarını bir arada ve tutarlı bir çerçeveye oturtmalı ve ilişkilerini de birbirini destekleyecek bir etkinlikte kullanmaya çalışmalıdır. Bunu başarabilirse Avrasya ölçekli ekonomi-politik iletişim hattının merkez ülkesi haline gelebilir.

Bunun için de bir yandan Karadeniz'in kuzeyindeki ülkelerle ikili ilişkiler geliştirilirken, diğer yandan KEİ ve ECO mekanizmaları daha etkin bir tarzda işletilmelidir. Yoksa KEİ ve ECO gibi Türkiye'nin merkezinde bulunduğu örgütlerin AB'ye alternatif olarak görülmesi hem bu örgütlerin varoluşlarını anlamsızlaştıracak, ham de Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerindeki Asya derinliğinin zaafa uğratılması sonucunu doğuracaktır (Davutoğlu,2005:30-40).

3.3.3.Kalkınan Sekizler(D-8)-Türkiye Dış Ticaret Analizi

Kalkınan Sekizler (D-8), 15 Haziran 1997'de Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan, Türkiye, Devlet ve Hükümet Başkanları'nın imzaladığı İstanbul Deklarasyonu ile kurulmuştur¹⁰.Türkiye Başbakanı merhum Necmettin Erbakan'ın büyük çabalarıyla oluşturulan bu işbirliği halen Türkiye merkezli olarak devam etmektedir.

900 milyonun üzerindeki büyük nüfus potansiyeli ve üyelerinin üzerinde bulunduğu jeostratejik kuşak açısından çok önemli bir oluşumdur¹¹. D-8, kurucu üyelerinin kompozisyonunun da yansıttığı gibi, bölgesel olmaktan çok küresel bir kuruluştur.

D-8 girişiminin başlatılmasındaki amaç, büyük bir ekonomik potansiyeli, çeşitli kaynakları, geniş bir nüfus ve coğrafi alanı temsil eden sekiz ülke arasında ticaret ilişkilerinde yeni fırsatlar yaratmak ve çeşitlendirmek, Uluslararası düzeyde karar alma sürecine katılımı artırmak, somut ortak projeler etrafında ekonomik işbirliğini geliştirmek ve üyelerinin uluslararası platformlarda etkin biçimde ve bir bütün olarak temsil edilmelerini sağlamaktır¹².

Fakat üyelerinin finansman ve üretim yapılarının birbirinden oldukça farklı olması ve coğrafi uzaklık sebebiyle ancak uzun vadede verimli bir iktisadi entegrasyon haline gelebilecek oluşum maalesef iç çekişmelerin etkisiyle uzun süre atıl bir halde kalmıştır. D-8 ülkeleri arası ticaret, sekiz ülkenin toplam dış ticaretinin ortalama %3-4'ü oranında seyretmektedir¹³ve hedeflenen projelerin yürütülmesinde sorunlar yaşanmaktadır.

Oluşumda gerçekleşen olumlu bir gelişme olarak, 2006'da Bali'de yapılan D-8 Zirvesi'nde Tercihli Ticaret Anlaşması ve Gümrük İşbirliği Anlaşması imzalanmış, Bali Bildirisi kabul edilmiştir (DPT,2007:253).

¹⁰İnternet Erişim Kaynağı: www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/d8.htm(15.12.2010)

¹¹İnternet Erişim Kaynağı: <http://www.d8net.org/about/mission.htm>(15.12.2010)

¹²İnternet Erişim Kaynağı:<http://www.d8net.org/about/mission.htm>(15.12.2010)

¹³İnternet Erişim Kaynağı:<http://www.mfa.gov.tr/D-8/facts.figures01-.htm>(15.12.2010)

Tablo 27: 1998-2010 Türkiye -D-8 Ülkeleri Dış Ticareti (Milyon \$)

D-8-Türkiye ihracatı (Milyon \$)									
	Yıllar								
Ülkeler	1998	2000	2001	2003	2005	2007	2008	2009	2010
Bangladeş	18	26	15	40	90	63	70	135	170
Endonez.	28	30	32	46	80	174	284	251	251
İran	194	235	360	533	912	4.4	2.0	2.0	3.0
Malez.	41	39	35	227	57	83	98	140	225
Nijerya	23	45	69	66	98	133	281	258	251
Pakistan	63	52	31	70	187	157	155	163	248
Mısır	474	375	421	345	687	903	1.4	2.6	2.2
D-8 Top.İhr.	841	802	963	1.3	2.1	5.9	4.2	5.5	6.3
D-8/Top.İhr.	3.1	2.9	2.5	2.7	2.8	5.5	3.1	5.4	5.5
D-8-Türkiye İthalatı(Milyon \$)									
Bangladeş	24	25	22	41	100	246	448	524	845
Endonez.	175	231	202	450	750	1.3	1.4	1.0	1.4
İran	433	815	839	1.8	3.4	6.6	8.2	3.4	7.6
Malezya	284	268	239	390	785	1.2	1.5	961	1.1
Nijerya	2	132	228	223	234	494	522	605	603
Pakistan	57	82	101	722	1.2	532	586	619	750
Mısır	392	140	91	189	267	680	943	642	926
D-8 Top.İth.	1.3	1.6	1.7	3.8	6.7	11.0	13.6	7.7	13.2
D-8/Top.İth.	2.8	2.9	4.1	5.4	5.7	6.4	6.7	5.5	7.1
Dış Tic.Aç.	-459	-798	-736	-2.5	-4.6	-6.1	-9.4	-2.2	-6.9

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloya göre 2001 yılında Bangladeş, Malezya ve Pakistan hariç diğer D-8 Ülkeleriyle ihracatımız artmıştır. 2001 yılından 2009 yılına kadar hemen hemen bütün D-8 ülkeleriyle ihracatımız artmış; Malezya ve Pakistan gibi D-8

ülkeleriyle 2005 yılından itibaren ihracatımız azalmıştır. Tabloya göre bu yıllar arası göze batan 2005 yılında 912 milyon dolar olan İran ile olan ihracatımız 2007 yılında büyük bir sıçrama ile 4,4 milyar dolara yükselmiştir. 2008 yılında İran ile olan ihracatımız 2,0 milyar dolara gerileyerek neredeyse %70 oranında azalmıştır. 2008 Küresel Mali krizin etkisi D-8 ülkeleriyle 2009 yılında olumlu bir şekilde olmuştur. 2008 yılında D-8 Ülkeleriyle toplam 4,2 milyar dolar ihracat gerçekleşmişken 2009 yılında 5,5 milyar dolara yükselmiştir. Diğer ülkelerle daralan ihracatımız D-8 ülkeleriyle artmıştır. 2010 yılında ihracatta bu artış devam etmiş ve 6,3 milyar dolara yükselmiştir. 2001 yılında genel ihracatımızın %3,1'i bu ülkelerle gerçekleşmişken 2010 yılında bu oran %5,5 olmuştur.

Tabloya göre ithalatımızı inceleyecek olursak 2001 Ekonomik krizinin etkisiyle İran ve Mısır ile ithalatımızı azaltmış diğer D-8 ülkeleriyle ise artmıştır. 2001 yılından 2009 yılına kadar D-8 ülkeleriyle ithalat artmıştır. Tabloya göre 2008 yılında toplam 13,6 milyar dolar ithalat gerçekleşmiştir. 2008 Küresel Mali krizin etkisiyle 2009 yılında toplam ithalatımız 7,7 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. 2008 yılında D-8 ülkelerine ithalatın Toplam ithalatımıza oranı %6,7 iken 2009 yılında %5,5 seviyesine gerilemiştir. 2009 ithalattaki en fazla daralma İran ile gerçekleşmiştir. 2008 yılında İran ile 8,2 milyar dolar ithalat yapılmışken 2009 yılında 3,4 milyar dolara gerilemiştir. İran ve Mısır D-8 ülkeleri arasında dış ticaretimizde önemli partnerlerdir. 2010 yılında D-8 ülkeleriyle toplam ithalatımız 7,1 milyar dolar gerçekleşmiş ve genel ithalatımızın %7,1' i bu ülkelerle gerçekleşmiştir. Tabloya göre D-8 ülkeleriyle dış ticaret açığımıza bakacak olursak 2001 yılında -459 milyon dolarken 2008 yılında -9,4 milyar dolara kadar yükselmiştir. 2009 yılında Küresel Mali krizin etkisiyle -2,2 milyar dolara gerilemiş 2010 yılında ise -6,9 milyar dolara tekrar yükselmiştir.

D-8 ülkeleri genellikle sanayileşmiş ülkelerle dış ticarete ağırlık vermektedir. Türkiye D-8 ülkeleriyle ihracatını artırmaya yönelik programlar hazırlamaktadır. Fakat dünya siyasetindeki gelişmelerden dolayı tam olarak bu hazırlanan planları uygulayamamaktadır. Bunun için Türkiye D-8 ülkeleriyle dış

ticareti geliştirmeye yönelik hazırlanan planları dünya konjonktürüne uygun halde hazırlayarak uygulamaya sokmak zorundadır.

3.4.AB(27)-EFTA-İKT-TÜRKİYE DIŞ TİCARET ANALİZİ

Tablo 28:Türkiye EFTA ve AB (27), İKT Dış Ticareti (Milyon \$)

Türkiye, EFTA-AB-İKT İhracat Seyri								
	Yıllar							
Ülke Grup.	1998	2000	2001	2003	2005	2008	2009	2010
AB(27)	14.8	15.6	17.5	27.4	41.3	63.4	47.0	52.6
EFTA	356	324	316	538	820	3.2	4.3	2.4
İKT	4.4	3.5	4.2	7.2	13.0	32.6	28.6	32.5
Top.İhr.	19.5	19.4	22.0	35.1	55.1	99.2	72.9	87.5
Top.ihr./G.İhr.	72.5	70.0	70.2	74.3	75.0	75.1	71.5	76.8
Türkiye, AB-EFTA-İKT İthalat Seyri								
AB(27)	25.2	28.5	19.8	35.1	52.7	74.8	56.5	72.2
EFTA	1.1	1.1	1.4	3.4	4.4	6.2	2.7	4.0
İKT	4.2	6.3	5.5	8.2	14.4	29.1	17.9	27.9
Top.İth.	30.5	35.9	26.7	46.7	71.5	110.1	77.1	104.1
Top.İth./G.İth.	66.4	65.8	64.5	67.4	61.2	54.5	54.7	56.1
Dış Tic. Aç.	-11.0	-16.5	-4.7	-11.6	-16.4	-10.9	-4.2	-16.6

Kaynak: TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010))

Tabloya göre 2001 ekonomik krizinde AB(27) ve İKT ülke gruplarıyla ihracatımız artmış EFTA ülke grubuyla ise azalmıştır. 2001 yılında toplam 22,0 milyar dolar ihracat gerçekleştirilmiş ve genel ihracatımızın %70,2 si bu ülke

gruplarıyla gerçekleşmiştir. 2001 yılından 2009 yılına kadar bu ülke gruplarıyla ihracatımız artmış ve 2008 yılında AB(27) ülke grubuyla 63,4 milyar dolar, EFTA ile 3,2 milyar dolar ve İKT ülke grubuyla ise 32,6 milyar dolar ihracat gerçekleşmiştir. 2008 yılında 99,2 milyar dolar bu ülke gruplarıyla ihracat gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında genel ihracatımızın %75,1' i bu ülke gruplarıyla gerçekleşmiştir. Tabloya göre 2008 Küresel Mali krizin etkisiyle 2009 yılında bu ülke gruplarına toplam ihracatımız 72,9 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. 2009 yılında genel ihracatımızın %71,5' i bu ülke gruplarıyla gerçekleşmiştir. 2009 yılında sadece EFTA ülke grubuyla ihracatımız artmış ve EFTA ülke grubuyla 2008 yılında 3,2 milyar dolar ihracatımız mevcutken 2009 yılında 4,3 milyar dolara yükselmiştir. Tabloya göre 2010 yılında genel bir toparlanma mevcuttur. 2010 yılında bu ülke gruplarıyla toplam ihracatımız 87,5 milyar dolarla genel ihracatımızın %76,8' i gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında tabloya göre sadece EFTA ülke grubuyla ihracatımız azalmış ve 2,4 milyar dolara gerilemiştir.

Tabloya göre bu ülke gruplarıyla ithalatımızı inceleyecek olursak; 2001 yılında AB(27) ve İKT ülke gruplarıyla ithalat daralmış, EFTA ülke grubuyla ise aynı yıl artmıştır. 2001 yılından 2009 yılına kadar ithalat artmıştır. Tabloya göre 2008 yılında bu ülke gruplarıyla toplam ithalatımız 110,1 milyar dolar iken Küresel Mali krizin etkisiyle 2009 yılında 77,1 milyar dolara gerileyerek daralmıştır. 2008 yılında genel ithalatımızın %54,5' i bu ülke gruplarıyla gerçekleşirken, 2009 yılında bu oran %54,7 gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise bu ülke gruplarıyla ithalatta daralma birazda olsa aşılmış ve 104,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Tabloya göre 2001 yılında -4,7 milyar dolar olan dış ticaret açığımız ise 2007 yılında -16,4 milyar dolar 2008 yılında ise -4,2 milyar dolarla en düşük seviyede gerçekleşmiştir. 2010 yılında bu açık -16,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Görünen o ki AB(27), EFTA ve İKT ülke gruplarıyla ihracatımızın %70-80' i, ithalatımızın da %50-65' i bu ülke gruplarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu da hem ihracatta ve hem de ithalatta ülke çeşitliliğimizin az ve bölgesel bağımlılığımızın fazla olduğunu göstermektedir.

3.5.AVRUPA BİRLİĞİ PAZARI

Türkiye'nin geleneksel ihraç pazarları birkaç OECD ülkesi dışında Batı Avrupa ülkeleridir. Gümrük Birliği ilişkisi içerisinde bulunduğu Avrupa ülkeleri ağırlıklı pazarlar ve en büyük ticari partnerler konumundadır. Avrupa Birliğinin geniş ölçüde ihracat promosyonu ve doğrudan yabancı yatırımı destek için en önemli piyasa olmasının sebebi de budur. Bu durum, 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalanmasında ifadesini bulmuştur. Tablo 28'e göre Türkiye'nin 2010 yılı toplam ihracatının %46,5'i yani 52,7 milyar doları Avrupa Birliği ülkelerine yöneliktir. Bu durum bölgesel bağımlılık anlamına gelmektedir. Ancak bu durumu olumsuz bir durum olarak değerlendirmemek gerekir. Çünkü Dünya ticaretindeki genel eğilime bakıldığında küreselleşmeyle beraber bir bölgeselleşme eğiliminin de yaşandığı, bölgesel entegrasyonların bir başka deyişle komşu ülkelerle ticaretin büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bölge içi ticaret Asya Pasifik bölgesinde %60, NAFTA içinde %40, AB içinde ise %70 oranındadır (Kılıçkaya,2004:16). Gümrük Birliği olgusu bağlamında Türkiye'nin başlıca ticari ortağı AB ülkeleridir. AB sermaye, modern yönetim ve teknoloji kaynağı olmalarının yanı sıra aynı zamanda satın alma gücü yüksek pazarlardır. AB ile yaklaşık 60 yıllık bir geçmişi bulunan ilişkiler bir pazar tercihidenden çok fiili ekonomik bütünleşmeyi hedeflemektedir. Türkiye en büyük geleneksel pazarı AB ile 1996 yılında Gümrük Birliğine girmiş, Birliğin tercihli ticaret sistemini ve anlaşmalarını kabul etmiştir. Aralık 1999'da Helsinki Zirvesinde büyük üye devletlerin direncine rağmen aday ülke statüsünü kazanmış ve Ocak 2005'te katılım müzakerelerine başlamıştır. Gelişen AB ilişkileri ikili ve çok taraflı ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlü bir yanı ve AB'ye tam üyelik perspektifi bir fırsat olarak görülmektedir.

1980'lerden bugüne ihracata dayalı büyüme stratejisi çerçevesinde dış ticarete liberal politikalar benimseyen Türkiye, Gümrük Birliği ile birlikte bugün dünyanın en büyük bölgesel pazarı olan AB ile ticari entegrasyonunu büyük ölçüde gerçekleştirmiştir. Gümrük Birliği'ni kuran Ortaklık Konseyi Kararı gereğince dış ticaret rejimi büyük ölçüde AB ile uyumlu hale getirilmiş ve Avrupa ülkelerinin hemen hepsiyle ekonomik ve ticari ilişkilerin yasal altyapısı oluşturulmuştur. Bu çerçevede, malların serbest dolaşımı ile ortak

ticaret politikasına ilişkin düzenlemelerin yanı sıra teknik mevzuat, fikri ve sınai mülkiyetin korunması, devlet yardımları, ticari nitelikli devlet tekelleri ve rekabet hukuku alanlarındaki AB mevzuatı, ülke ihtiyaçları da dikkate alınarak dış ticaret rejimine yansıtılmıştır ve AB'deki gelişmelere bağlı olarak uyum çalışmalarına devam edilmektedir. Gümrük Birliği, Türkiye'nin dış ticaret rejimini yeniden yapılandırmış, dünyanın en gelişmiş pazarına erişimi kolaylaştırmış, yeni bir rekabet ortamı yaratmış ve AB ile geleneksel olarak sürdürülen ticari ilişkilerin geliştirilmesinde de önemli rol oynamıştır. Gümrük Birliği süreci aynı zamanda üçüncü ülkelerle ticaretle de önemli sonuçlar doğurmuştur. Gümrük Birliği sonrasında gerek AB pazarına gerekse diğer ülkelere olan ihracatta düzenli bir artış gerçekleşmiş, özellikle ihracatta AB pazarında istikrarlı bir paya sahip olması sağlanmıştır. Gümrük Birliği sonucu ortaya çıkan değişimlerin de katkısıyla toplam dış ticaret hacminin GSMH içindeki payı artarak Gümrük Birliği öncesinde 1994 yılındaki %30,6 seviyesinden, 2008 yılında %50,2 seviyesine yükselmiştir (DTM,2009:36-37). Dolayısıyla, Gümrük Birliği öncesinde de toplam ihracatın yarısından fazlasının yapıldığı AB'ye yönelik ihracatın payının 1996 yılından sonra daha da arttırılmamasının olumsuz bir gelişme olarak görülmesi ve hedef pazar algılamasında bu payın arttırılması için çaba sarf edilmesinin ve Gümrük Birliğinin aksayan yönlerine çözüm aranmasının daha gerçekçi bir yaklaşım olduğu ileri sürülmektedir (Ayman vd.,2007:272). Gümrük Birliği çerçevesinde yaşanan en önemli sorunlar ise, AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı serbest ticaret anlaşmalarından kaynaklanan adaletsizlikler, Türk işadamlarının, özellikle küçük işletmelerin ihalelere ve fuarlara katılım başta olmak üzere pazar içi faaliyetlerinin katı vize uygulaması nedeniyle engellenmesi ve kara taşımacılığı konusunda Türk taşıtlarına kota uygulanması ve kısıtlamalar getirilmesidir. 2011 yılı itibariyle Türkiye Hükümetinin bu konularda ayrıntılı çözüm çalışmaları başlattığı gözlenmektedir.

3.6.SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

İki veya daha fazla ülkenin birbirlerine, daha düşük gümrük tarifeleri, daha elverişli pazara giriş koşulları gibi tercihli muamelede bulunmalarını öngören STA'lar uluslararası rekabet gücünün artmasını sağlayan, yabancı yatırımları teşvik eden, ihracatı sektörel ve bölgesel anlamda çeşitlendirerek sürdürülebilir ihracat artışı sağlanmasında temel ticaret politikası araçlarından biridir. Bu anlaşmalar daha güvenli ticari ilişkiler kurmak amacıyla bir dizi kural oluşturarak kilit pazarlarda rekabet gücünün sürdürülmesini sağlarlar. Yabancı pazarların STA'lar ile rakip ülkelere açılmasıyla rakipler tercihli üstünlük kazanırlar. Gümrük Birliğinde ise bu tercihli muameleye ilaveten dışarıya karşı da ortak gümrük tarifesi uygulanır. Aslında bugün küresel ölçekte dünya ticaretinin liberalleştirilmesi işlevini ülkeler arasında imzalanan STA'lar görmektedir. DTÖ müzakerelerinde görülen yavaşlama nedeniyle 2000 yılından bu yana bu anlaşmaların sayısında önemli bir artış görülmüş, çok sayıda serbest veya bölgesel ticaret anlaşması imzalanmıştır.

Avrupa Birliği, Türkiye ile Gümrük Birliği anlaşmasının imzalandığı 1996 yılından sonra üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ortak gümrük tarifesine bazı ülkeler bakımından istisnalar getirerek, bu ülkelerle STA imzalamaya öncelik vermeye başlamıştır. Birliğin dış ticaret politikasında çok taraflılıktan iki taraflılığa doğru bu strateji kayması DTÖ ticaret müzakerelerinin yavaşlaması, ABD ve Japonya gibi rakiplerin bu tür anlaşmalara öncelik vermesi, Hindistan ve Çin gibi yükselen büyük pazarların rakiplerin baskısı altında kalması ve Avrupalı ihracatçı ve yatırımcıların lobi faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır (Woolcock,2007:5).

Türkiye de sürdürülebilir ihracat artışı, ülke ve sektör bazında ihracat çeşitlendirmesi, ihracatta engellerin kaldırılması, Batı Avrupa pazarlarına bağımlılığın azaltılması, üçüncü ülke pazarlarında rekabet eşitliği, muhtemel iç pazar daralmasının etkilerinin azaltılması, ucuz girdi temini, karşılıklı yatırımların artırılması amacıyla STA'lar imzalanmaktadır. Türkiye Gümrük Birliği anlaşmasıyla birlikte 1996'dan bu yana AB'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları ortaklarıyla Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalamaya başlamıştır.

Türkiye'nin şu anda EFTA ülkeleri (İsviçre, Norveç, İzlanda), İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan ve Şili olmak üzere 16 ülkeyle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları yürürlüktedir. Bu ülkelerin çoğunluğu, 1995 Barcelona Bildirgesine dayanan, amacı ekonomik ve mali işbirliği yoluyla Akdeniz ülkelerinin zaman içinde, kendi aralarında ve AB ile gerçekleştirecekleri serbest ticaret bölgesi sayesinde ortak bir refah alanı yaratmak olan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (EUROMED) ülkeleridir. Ayrıca, Faroe Adaları, Lübnan, Ürdün, Körfez İşbirliği Konseyi ile Serbest Ticaret Anlaşması müzakereleri yürütülmektedir. Ukrayna, ASEAN ülkeleri, Güney Kore, MERCOSUR ülkeleri (Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay) ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile de müzakerelere başlanmıştır. Cezayir, Libya, Hindistan, Kamerun, Kenya, Meksika, Peru ve Kolombiya gibi ülkelerde müzakereye başlama girişimlerine devam etmektedir.

Ticari diplomasideki hatalardan ve Gümrük Birliği anlaşmasında eksik yapılan düzenlemelerden dolayı Türkiye açısından Gümrük Birliği çerçevesinde AB serbest ticaret anlaşmaları rasyonel işlememektedir. Öncelikle Türkiye, Gümrük Birliği'nden doğan yükümlülükleri dolayısıyla sadece Birliğin tercihli ticaret anlaşması yaptığı taraflarla benzeri anlaşmalar yapabilmekte, AB'nin henüz bu tür ticaret anlaşması akdetmediği ülkelerle ortak gümrük tarifeleri oranlarını aşacak indirimler öngören STA ya da benzeri tercihli ticareti amaçlayan anlaşmalar yapamamaktadır (Aydın,2004:7-16). Ayrıca, Türkiye'nin Birliğin tercihli ticaret ilişkisi geliştirdiği bu ülkelerle STA imzalama yükümlülüğü bulunurken, söz konusu ülkelerin Türkiye ile bir anlaşma imzalaması yönünde hukuki bir zorunluluk bulunmamaktadır. AB' ile mevcut tercihli ticari düzenlemelerinden dolayı bu ülkelerle ikili ticarete trafik sapmasına yol açan bu durumun giderilmesi için söz konusu ülkelerle STA yapılması öncelik taşımaktadır.

Dolayısıyla Türkiye, Birliğin Türk ekonomisi üzerinde doğrudan üçüncü ülkelerle yaptığı ticaret müzakerelerinde söz sahibi değildir. Birlik Türk ekonomisi üzerinde doğrudan etkisi olabilecek anlaşmalar yaparken, Birliğin imzaladığı her tercihli ticaret anlaşması Gümrük Birliğinin bir sonucu olarak

Türk ticaret politikalarının uygulanması üzerinde doğrudan mali ve ekonomik etkiler yaratmaktadır (Ertürk,2001:268-320). AB kendi ticari ve politik çıkarları karşılığında tercihli ticaret anlaşmaları kapsamında ticaret tavizleri vermektedir. Ancak, Birlik bu anlaşmaları müzakere ederken Türkiye'nin önceliklerini dikkate almamaktadır. STA'lardaki ticaret tercihlerine ve pazar erişim olanaklarına ilişkin hükümler Türkiye'nin dış ticaret öncelikleri ve Türk sanayisinin yapısı dikkate alınmadan konulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, AB'den bağımsız bir ticaret politikası izleyememekte, kendi önceliklerine göre tercihli ticaret anlaşması müzakerelerine girişememektedir. Dolayısıyla, Türk dış ticaret politikası ve dış politikasının ayrılmaz parçası esasen AB tarafından belirlenmektedir. Ayrıca, birçok tercihli ticaret anlaşmasına taraf olması dış ticaret rejimini karmaşıktırmakta ve yönetimini zorlaştırmaktadır. Diğer birçok alanda olduğu gibi STA'lar da AB'ye uyum Türkiye için yüksek maliyetler yaratmaktadır.

Özetle, Türkiye müzakerelerinde söz sahibi bulunmadığı anlaşmalara uymak mecburiyetinde kalarak ticaret saptırması yoluyla ayrımcı muameleye maruz kalmakta ve bu yüzden zarara uğramaktadır. Birliğin müzakere ettiği ve edeceği STA'lara otomatik olarak taraf olamamakta, anlaşma yapıncaya kadar beklemek, ayrı müzakereler yapmak ve nihayet AB müzakereleri tamamladıktan sonra da söz konusu ülkeyi ayrıca anlaşmaya ikna etmeye çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durumdan sadece AB ve üçüncü ülkeler avantaj elde etmektedir. AB üyesi ülkelerin ihracatçıları söz konusu pazarı kaparken, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Meksika gibi üçüncü ülkeler de Birlik üzerinden Türkiye'ye gümrüksüz giriş avantajı elde ettikten sonra Türkiye ile ayrıca bir anlaşmaya yanaşmamaktadır. Türkiye ise ilgili üçüncü ülke ile bir STA'sı bulunmadığından hem bu avantajdan mahrum kalmakta hem de o ülkeye AB üzerinden avantaj sunmuş olmaktadır. Dolayısıyla, bu ülkelerin de AB pazarına gümrüksüz giriş imkânına kavuşması, Türkiye'nin ihracatının %50'sini oluşturan AB pazarındaki rekabet gücü açısından bir risk ve tehdit oluşturmaktadır. Üstelik Türkiye, 1996'dan bu yana karar alma sürecine katılmadığı bir kuruluşun belirlediği politika hedeflerine göre hareket etmek zorunda kalmaktadır. Gümrük Birliği'nin danışma ve karar alma mekanizmaları da tam olarak işlememektedir.

Ancak yine de dış ticaretin mal ve ülke bazında çeşitlendirilmesi hedefine paralel olarak, AB Ortak Ticaret Politikasına uyum bağlamında, AB'nin tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesi çalışmalarına devam edilmektedir (DTM,2009:39).

4.SONUÇ

Dünya ticareti 20.yüzyılın ikinci yarısında olağanüstü hızlı bir gelişme göstermiştir. Dünya ticaretinde yaşanan bu hızlı gelişmede, ülkeler arasında ikili ve çok taraflı platformlarda ticaretin liberalleştirilmesine yönelik gösterilen çabaların hiç kuşkusuz önemli payı bulunmaktadır.

GATT, Uruguay Roundu ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün kurulması dünya ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik çabalarda önemli ve kararlı bir aşamayı oluşturmuştur. Ancak, bugün halen mal, hizmet, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımına yönelik çok çeşitli pazara giriş engelleri bulunmaktadır. Söz konusu engeller arasında klasik gümrük tarifelerinin yanı sıra ticarete teknik engeller, sübvansiyonlar, kamu alımları, miktar kısıtlamaları, menşe kuralları gibi tarife-dışı engeller bulunmaktadır. Ayrıca, ülkeler arasında gittikçe artan entegrasyonla birlikte, yatırım koşulları, ulusal düzenlemeler, rekabet uygulamaları ve pazarların işleyişindeki yapısal farklılıklar da gümrüklerin gerisinde karşılaşılan engelleri oluşturmaktadır.

Söz konusu engellerin bertaraf edilebilmesi için bir yandan mevcut ikili ve çok taraflı anlaşmalardan kaynaklanan hakların çok iyi kullanılması, diğer yandan daha fazla pazara giriş imkânı sağlayacak uluslararası zeminler oluşturulması yönünde çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Böylece global pazarlarda ihracatçımıza eşit şartlarda rekabet edebilme ve dünya ihracatından daha fazla pay alma imkânı sağlanacaktır. Bu amaca ulaşmak için birbirleriyle koordineli, birbirini tamamlayan ve geniş kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu politikaların tamamı pazara giriş stratejisi olarak adlandırılabilir.

Çağımızın bilgi teknolojisi çağı olması nedeniyle, uluslararası ticarete rekabet edebilirlik açısından da "bilgi" ön plana çıkmaktadır. Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler hakkında anında bilgiye sahip olmak ve bu bilgiyi doğru şekilde kullanmak, rekabet edebilirliğin önemli bir unsuru haline gelmektedir. Bu nedenle, pazara giriş stratejilerinin esasını hızlı bir şekilde bilgi alış verişi oluşturmaktadır. Dünyada ticaretin liberalleştirilmesi konusunda yaşanan gelişmelere paralel olarak, Türkiye de kendi pazarını dış ticarete

açarken, daha fazla dünya ticaretinden pay alabilmek için bilginin esas alındığı bir pazara giriş stratejisine ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye için oluşturulacak pazara giriş stratejisinin ilk aşamasında elektronik ortamda bir pazara giriş veri tabanı oluşturulmalıdır. Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda önemli ihraç pazarları seçilerek, bu pazarlarda karşılaşılan ticaret engellerinin tümü tespit edilmelidir. Bu aşamada, seçilen pazarlarla ilgili olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ve bağlı kuruluşlarının elindeki bütün bilgiler bir araya getirilmelidir. Eksik bilgilerin temini konusunda Dış temsilciliklerimizden faydalanılmalıdır. Ticaret müşavirlikleri veri tabanının kurulması aşamasında eksik bilgilerin temini için başvurulması gereken ve bilgilerin güncelleştirilmesi aşamasında da sürekli olarak faydalanılması gereken sistemin önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar. Veri tabanının ilk örneği oluşturulduktan sonra sektörlerin kullanımına açılarak, firmaların ilgili pazarlarda karşılaştıkları veri tabanında yer almayan engeller konusunda anılan Müsteşarlığa hızlı bir şekilde bilgi vermeleri istenmelidir.

Sistemin çift yönlü olarak çalışması için firmalara, mevcut ikili ve çok taraflı anlaşmalardan kaynaklanan hakları ve yükümlülükleri duyurularak, söz konusu uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden veya bazı alanların uluslararası kurullarla düzenlenmemiş olmasından kaynaklanan engeller konusunda firmalar ile karşılıklı olarak ve hızlı bir şekilde bilgi akışı sağlanmalıdır.

Stratejinin ikinci aşamasını, karşılaşılan ticaret engellerinin mevcut ikili anlaşmalar ve çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde çözümüne yönelik uygun yöntemlerin tespit edilmesi oluşturmaktadır.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra şunu kolaylıkla diyebiliriz ki Türkiye ekonomisinde 1980 yılından sonra büyük oranda bir yapısal dönüşüm olmuştur. Gerek dünya Uluslararası ticaretinin seyri gerekse Türkiye'nin bölgesel şartlarından kaynaklanan gelişmeler böyle bir yapısal dönüşümü zorunlu kılmıştır. Yaşanan dönüşüm sadece dış ticaretin meylini değil içeriğini de büyük ölçüde değiştirmiştir. 1980 öncesinde ki dış ticaretin sektörel dağılımı ile 1980 sonrasındaki dış ticaretin sektörel dağılımı da birbirinden çok farklılık

göstermektedir. Yaşanan küresel gelişmelerin etkisiyle dış entegrasyona yönelen Türk ekonomisi gerekli yapısal değişiklikleri yerine getirerek daha dışa açık bir ekonomi olma yoluna girmiştir.

Ülkelerin birbirleri ile ticaretinden doğan ve diğer ülkelere olan satışları kapsayan ihracat bugün özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda globalleşme hareketlerine paralel olarak artmış, adeta ülkeler, bu alanda üstünlük yarışına ihracat stratejileri arayışına girmişlerdir.

Üretimin beraberinde de ihracatın gelişimi için gerekli olan teknolojiyi satın almak yerine kendi teknolojimizi üreterek bunu ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürerek AR-GE' lere yeterli kaynak ayırmak gerekmektedir. Özellikle, özel dış ticaret kuruluşları günümüz ekonomilerinin en önemli konularından biri olan ulusal pazarlama alanında uzmanlaşmaya büyük önem vermektedirler. Ülkelerin birbirlerine mallarını satabilme yarışını, ulusal pazarlama konusunda başarı sağlayan ülke kazanacaktır.

20. yy.' da hızla gelişen küreselleşme eğilimiyle, ülkeler bir yandan bu eğilimin beraberinde getirdiği yoğun rekabetten korunabilmek ve dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırabilmek amacıyla çeşitli zamanlarda ekonomik bütünleşme sürecine girmişlerdir. Bu süreç içerisinde dünya ticaretinde önemli değişimler yaşanmış, artan küresel rekabet ortamında ülkeler dış ticaret politikalarını yeniden düzenlemişlerdir. Özellikle dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotalar giderek azalmış, serbest ticaret anlayışı uluslararası ticarete hakim olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler, dünya ticaretinde çok yönlü denkleşmeye imkân sağlamak, dış ticareti canlandırmak amacıyla ekonomik bütünleşme sürecine girmişler ve çeşitli organizasyonlar kurmuşlardır.

Türkiye'de ihracat gelirleri, ekonomik kalkınma ile birlikte hızla artan ithalat giderlerini karşılamada en sağlıklı yoldur. Türkiye sanayi ihracatını teşvik ederek ekonomik kalkınma için gerekli adımları atmıştır. Çok büyük oranlarda olmasa da ihracat gelirlerimiz arttırılmış ve sanayi ürünleri ihracatımız toplam ihracatımız içinde %90 gibi oranlara yükselmiştir. İlerleyen yıllarda da izlenecek

dış ekonomi politikasında ihracata yönelik politikalara gereken ağırlığın verilmesi milli gelirimizi arttırma yönünde önemli bir gelişme sayılabilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti sayılan tüm olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve mevcut olanaklarını en iyi şekilde kullanması için uygun bir politik strateji uygulayarak bugün pek de iç açıcı görünmeyen ihracatını gelecek dönemlerde daha iyi bir seviyeye ulaştırmayı hedeflemektedir.

2000-2008 yılları arası Türkiye Cumhuriyeti dış ticaret hacmini daima arttırmış ve bununla birlikte ihracatın yanında ithalat daha yüksek bir oranda arttığı için dış ticaret açığı da doğru orantılı olarak artmıştır.

2008 küresel mali krizin etkisini ülkemiz 2009 istatistiklerinde hissetmiş ve dış ticaretimiz azalmıştır. Ama 2010 yılı istatistiklerine göre Küresel Mali Krizin etkisini hızla üzerinden atmıştır ve toparlanma sürecine girmiştir. Bu süreci iyi değerlendiren bir Türkiye Cumhuriyeti, ekonomisinin büyüklüğü bakımından dünyada hatırı sayılır seviyelere ulaşabilecektir.

Türkiye özellikle 2008 yılından itibaren artık dış ticarete uzun vadeli plan ve programlar yapmaya başlamıştır. Özellikle TİM tarafından Vizyon 2023 (500 milyar dolar İhracat) hedef programına yönelik çalışmalar hem siyasi iktidar hem de dış ticaret yapan firmalar tarafından ortak bir planla yürütülmeye çalışılmaktadır. Bu planlama konusunda en son ihracat yapan 38 ilimiz 14 gruba ayrılarak en fazla hangi ürün grubunda yerli ana mal ve ara mallarla ihracat yaptığı ve hangi ülkelere ihracat yaptığı verileri derlenerek firmalar arası uygun birleşmeler ve uygun ülkelerde uzmanlaşma sağlamaya dönük bir uygulama başlatılmıştır.

Türkiye değişik projelerle bölgesindeki dış ticaret ilişkilerini arttırabilecektir. Bu projeler Ortadoğu ülkeleriyle ortak bir ekonomik bütünlük içeren ekonomik topluluk ve ticari ilişkiler için ortak bir anlaşma, Orta Asya ülkeleriyle ve Asya ülkeleriyle aynı şekilde bir entegrasyon sürecine girerek, dünyada da ekonomik bakımdan hatırı sayılı bir güç olabilecektir. Bunun için gerekli siyasi iktidarın biraz daha cesur davranarak ikili ve çoklu ticari anlaşmalarla AB gibi ortak bir entegrasyon sürecine girecek adımlar atması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

KİTAP

- ALTUN, M.,(2009), *Dış Dünyanın Anahtarı: DEİK-Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunun İlk Yılları (1985-1997)*, TOBB/DEİK Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, N., VD.,(2004), *Uluslararası İşletmecilik*, T.C. Anadolu Üniv. Yayınları, Yayın No:1576, Eskişehir.
- AYMAN, S.G., S., AYDIN, T.A., KILIÇDAAĞI,(2007), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası-Stratejik Yaklaşımlar*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- ÇAKIROĞLU, D.,(2008), *Dış Ticaret Stratejisinin Sınır Ötesi Ticareti Geliştirme Faaliyetleri ve Çin Örneği*, İGEME Yayınları, Ankara.
- DAVUT, L.,(1994), *Sanayi İktisadı*, İmaj Yayıncılık, Yayın No:13, ss.44, Ankara.
- ERTÜRK, E.,(2001), *Uluslararası İktisat*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ERZAN, R.,(1996), *Türkiye'nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif ve Öneriler*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- HATİPOĞLU, Z.,(1996), *Uluslararası İktisada Giriş*, Sedak Yayınları, İstanbul.
- HECKSHER, E. (1919), *The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income*, in H. S. Ellis, L. Z. Metzler (eds) 1966.*Readings in the Theory of International Trade*, London: George Allen and Unwin.
- İSKİT, T.,(2008), *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumlar ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KARLUK, R.,(1998), *Uluslararası Ekonomi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- KIZILIK, İ.,(1963), *Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)*, Ankara.
- KOPP, W.H., GİLLESPİE, A.C.,(2008), *Career Diplomacy: Life And Work In The U.S .Foreign Service*, Georgetown University Pres, Washington D.C..

KOUTSOYİANNİS, A.,(1987), *Modern Mikro İktisat*, Çev: Muzaffer SARİMEŞELİ, Teori Yayınları, ss.238.

MİLL, J.S.,(1965), *Principles of Political Economy*, NewYork, Kelly.

OKTAY, N.,(2005), *Dış Ticarete Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1624, Eskişehir.

RİCARDO, D.,(1817), *On the Principles of Political Economy and Taxation*, Ed. R. M. Hartwell (1971), Pelican Classics.

SAYGILIOĞLU, N., A.,GERÇEK,(2007), *Dış Ticaret ve Gümrük (Kurallar, İşlemler ve Vergileme)*,Yaklaşım Yayınları, Ankara.

SEYİDOĞLU, H.,(2007), *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

SMİTH, A.,(1776-1937), *The Wealth of Nations*, New York: The Modern Library.

SAMUELSON, P.,(1939), *The Gains from International Trade*, in H. S. Ellis, L. Z. Metzler (eds) 1966,“*Readings in the Theory of International Trade*”,London: George Allen and Unwin.

STOLPER, W.F., P., SAMUELSON,(1941), “*Protection and Real Wages*”, H. S. Ellis, L. Z. Metzler (eds) 1966.”*Readings in the Theory of International Trade*”,London: George Allen and Unwin.

TOMAMBAY, M.,(1995), *Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı*, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

TEZEL, Y.S.,(1997), *İktisadi Büyüme*, Ankara Yayıncılık, Ankara.

TOGAN, S.,(2001), *1980’li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi ve Dış Ticaretin Liberalizasyonu*, Türk Eximbank Araştırma Dizisi, Ankara.

UNAY, C.,(1997), *Genel İktisat*, Ekin Kitabevi, Bursa.

SÜRELİ YAYIN

AKI, B.,(1997),”Dış Ticaret Müsteşarlığının Yurt Dışı Teşkilatı ve Ticaret Müşavirliklerinin Dış Ticaretteki Rolü”, *Dış Ticaret Dergisi*, S.5,ss.18-21.

- AYDIN, A.K.,(2004),”Serbest Ticaret Anlaşmalarının Yeri ve Türkiye’nin Dış Ticaretinin Geliştirilmesindeki Önemi”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar, S.12,ss.7-16.
- AYDIN, Ö.,(2007),”Ticaret Müşavirliklerinin Tarihçesi”, Dış Ticaret Durum Dergisi,ss.40.
- BAYRAKTUTAN, Y.,(2003),”Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.4,S.2.
- CANTWELL, J.,(1995), “The Globalisation of Technology: What Remains of the Product Cycle Model?”, Cambridge Journal of Economics, vol: 19, ss.155-174.
- DAVUTOĞLU, A.,(2005),”Kriz Odaklı Değil, Vizyon Odaklı Dış Politika”, Anlayış Dergisi, S.23,ss.30-40.
- DEİK,(2009),”Küresel Güç, Türkiye”, ss.7, İstanbul.
- DEİK,(2009),”Türk Özel Sektörünün Küresel Gücü,2010 Yılı DEİK Sunumu”, ss.12, İstanbul.
- DPT,(2007),”Dokuzuncu Kalkınma Planı (2008-2013);Dış Ticaret Özel İhtisas Komisyon Raporu” , ss.93, Ankara.
- DPT,(2007),”Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013);Dış Ekonomik İlişkiler Özel İhtisas Komisyon Raporu” , ss.86, Ankara.
- DPT,(2007),”Dokuzuncu Kalkınma Planı (2008-2012);Sanayi Politikaları, Özel İhtisas Komisyon Raporu” , ss.253, Ankara.
- DTM,(2009),”2008 Yılı Faaliyet Raporu”,ss.36-40, Ankara.
- DTM.(2008),”Stratejik Plan 2009-2013”,ss.66-68, Ankara.
- GROSSMAN, M.G., HELPMAN, E.,(2003),”Dış Ticaret, Bilgi Taşınmalar ve Büyüme”,Ç.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi,C.4,S.2,ss.187.
- ELHANAN, H., P.R., KRUGMAN,(1985),”Market Structure and Foreign Trade”, MIT Press, , ss.35, Cambridge .

- ELHANAN, H., (1981),“*International Trade in the Presence of Product Differentiation, Economics of Scale and Monopolistic Competition*”, Journal of International Economics, vol: 11, ss.305-340.
- İGEME,(2007),”*2006 Yılı Faaliyet Raporu*”, ss.158, Ankara.
- İGEME,(2009),”*Ülke Masaları ve Pazara Giriş*”,ss.3, Ankara.
- JONES, R.W., J.P., NEARY,(1988),“*The Positive Theory of International Trade*”, Handbook of International Trade, Ronald W.Jones ve Peter B. Kenen (ed), ss.50, North Holland, Amsterdam.
- KILIÇKAYA, H.,(2004),”*Komşu ve Çevre Ülkelerle Ticareti Geliştirme Stratejisi*”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, S.15,ss.16-18.
- KİRİŞÇİ, K.,(2009),*The Transformation Of Turkish Foreign Policy:The Rise Of The Tradin State*,New Perspectives On Turkey,S.40,ss.45.
- KOSGEB,(2007),”*2008-2012 Stratejik Planı*”,ss.14,Ankara.
- LEONTİEF, W., (1959), "*Factor Proportions and the Structure of American Trade: Further Theoretical and Empirical Analysis*",Review of of Economics and Statistics, S. 41, ss. 246-407.
- METZLER, L.A., (1949), "*Tariffs, The Terms of Trade and the Distribution of Income*",Journal of Political Economy,ss. 1-49.
- POSNER,. V.M.,(1961),”*İnternational Trade and Technical Change*”,Oxford Ekonomik Papers, ss.323-341.
- OHLİN, B.,(1933),”*İnternational and İnterregional Trade*”,Harvard Üniversty Press.
- ÖZBEK, Z.,(2008),”*Kobilerin Türk Ekonomisine Etkileri*”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi,S.31, ss.49-57.
- ÖZTÜRK, S.,(2010),”*İktisadi Düşünceler Tarihi Ders Notları*”,ss.85-95,Bilecik.
- ROSE, K.A.,(2007),”*The Foreign Service And Foreign Trade; Embassies as Export Promotion*”,The World Economy,C.4,S.1, ss.24-25.

SALVATORE, D.,(1998),”*International Economics, Prentice Hall*”, 6th Ed, ss.168.

TİKA,(2009),”*Faaliyet Raporu 2008*”, ss.9-11, Ankara.

TÜİK,(2010),”*İstatistik Göstergeleri (1923-2009)*”,Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, ss.469, Ankara.

TÜRKEXİMBANK, (2009), ”*2008 Yılı Faaliyet Raporu*”, ss.15, Ankara.

TÜZÜN, Ç.,(2003),”*Türkiye ’nin Ekonomik İlişkilerinde İş Konseylerinin Rolü*”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar, S.10, ss.10-11.

WOOLCOCK, S.,(2007),”*European Union Policy Towards Free Trade Agreements*”,ECİPE Working Paper,No:3,ss.5.

YILMAZ, Ş.E.,(1992),”*Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi*”, Gazi Üniv.Yayımları,NO.178,ss.157-158.

İNTERNET

<http://www.d8net.org/about/mission.htm>(15.12.2010).

<http://www.dpt.gov.tr/dei/eit/eit.htm>(15.11.2010).

ERÇEL,G.,(2002),*2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı: Kur ve Para Politikası Uygulaması*,<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/euds/yayın/paragrog2/başkanmat.5y.html>(12.11.2010).

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/d8.htm>(15.12.2010).

KORKMAZ,A.,(2007),”Everyone is Welcome”, *FDI Magazine*,S.1,ss.55-56,http://www.fdimagazine.com/news/fullstory.php/aid/2236/Everyone_is_welcome.html (11.10.2010).

<http://www.mfa.gov.tr/grupa/af/keid.htm>.(15.11.2010).

<http://www.mfa.gov.tr/D8/facts.figures01-.htm>(15.12.2010).

RESMİ GAZETE,(1994),*Resmi Gazete 21982 Sayılı*, <http://rega.gov.tr> (12.11.2010).

<http://www.tcmb.gov.tr/ödemedenge/ödemet.pdf>(12.11.2010).

<http://www.turquality.com/15.aspx>(15.10.2010).

<http://www.tuik.gov.tr>(15.10.2010).

www.en.wikipedia.org/wiki/Organization_of_the_Black_Sea_Economic_Cooperation(12.11.2010).

ÖZGEÇMİŞ

Fotoğraf

Adı Soyadı : Gökhan KURT
Doğum Yeri ve Tarihi : K.MARAŞ-01.09.1980

Ön lisans Öğrenimi :Anadolu Üniv.Açıköğretim Fakültesi Lab.ve Veterinerlik-2010
Lisans Öğrenimi : Uludağ Üniv. İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü-2002
Yüksek Lisans Öğrenimi : Bilecik Üniv. S.B.E.İktisat Anabilim Dalı-İktisat
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (orta)
Bilimsel Faaliyetleri :

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Sağlık Bakanlığı Taşra Teşkilatı, Bursa İl Sağlık Müdürlüğü, Çekirge Devlet Hastanesi Acil Servis Sağlık Memuru

Adres :Nilüfer/Bursa

Tel :+90 543 783 07 90

E-Posta Adresi : gokhan_kurt1453@hotmail.com